

ตอนที่ ๔

บทเรียนจากชาดกกับการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ความดีในสังคมไทย

๑. สภาพสังคมยุคใหม่

สภาพสังคมยุคใหม่พอสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้^๑

๑) สังคมแห่งเทคโนโลยีนั่นคือ ชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงาน ใช้และพึ่งพาเทคโนโลยีเป็นหลัก โดยเฉพาะเทคโนโลยีข่าวสารและการคมนาคม

๒) สังคมเศรษฐกิจและการค้า ชีวิตการทำงานทุกคนพยายามเรียนรู้ทักษะเพื่อแข่งขันกันด้านประสิทธิภาพ การสร้างกลยุทธ์ เน้นผลผลิตและนวัตกรรม

๓) สังคมแห่งโลกาภิวัตน์และเครือข่าย มีการสร้างความร่วมมือกัน ทำงานแลกเปลี่ยนความรู้กัน การพึ่งพากันทั้งในชีวิตการทำงานปกติและในสังคมออนไลน์

๔) สังคมเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและพลังงาน เมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้ามีการใช้พลังงานจากแร่ธรรมชาติมาก จึงมีผลกระทบต่อสภาพความสมดุลของสิ่งแวดล้อม เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม จึงเกิดการรณรงค์อนุรักษ์สภาพแวดล้อมและพูดถึงพลังงานทางเลือก ในชีวิตประจำวันจึงมีการพูดคุยกันเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมสร้างพลังงานทางเลือกอยู่ตลอดเวลา

๕) สังคมเมือง ความเป็นสังคมบ้านนอกไม่ชัดเจนเหมือนในอดีต แยกไม่ออกว่าสังคมไหนเป็นเมือง สังคมไหนเป็นบ้านนอก เพราะมีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้เท่ากัน มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าและบริการด้วยความสะดวกสบายทุกแห่ง

๖) สังคมแห่งผู้สูงอายุ เนื่องจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์และเวชภัณฑ์ การรักษา พยายามทำให้การบำบัดรักษาโรคมีประสิทธิภาพมากขึ้น

^๑ สรุปจากหนังสือ “แนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑”st Century Skills, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษา สพฐ.

ประกอบด้วย คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ จึงมีวิธีการดูแลรักษาตัวเองได้

๗) สังคมแห่งปัจเจก ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้คนติดต่อสื่อสารกันทางออนไลน์ การค้าขายออนไลน์ การพุดสนทนาออนไลน์ โอกาสที่จะพบสนทนากันต่อหน้ามีน้อยลง เป็นการสร้างวัฒนธรรมหรือลักษณะแบบปัจเจกมากขึ้น คนจะมีความคุ้นชินกับการสื่อสารออนไลน์ เน้นความเป็นส่วนตัวมากขึ้น

เมื่อสภาพสังคมยุคใหม่โดยรวมเป็นอย่างนี้ คนในสังคมก็จะต้องมีความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมและวิธีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพของสังคม เช่น ความรู้เกี่ยวกับโลกและชีวิตยุคใหม่ ความรู้ด้านเศรษฐกิจการค้า การทำธุรกิจ การเป็นผู้ประกอบการ เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี ความรู้ด้านสุขภาพ ความรู้สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังต้องมีทักษะที่เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ เช่น ทักษะในการสื่อสาร ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ทักษะการให้ความร่วมมือกัน ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะในการใช้ชีวิตอย่างยืดหยุ่น ประณีประนอม และการปรับตัว ทักษะในการบริหารจัดการบุคคลและตัวเอง ทักษะทางสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ทักษะในการรับข้อมูลข่าวสารอย่างรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการรู้เท่าทันเทคโนโลยี คนหรือสังคมที่ไม่มีทักษะเหล่านี้ย่อมประสบปัญหาในการใช้ชีวิต จึงปรากฏว่า บางสังคมได้ประโยชน์จากองคาพยพของสังคมยุคใหม่ บางสังคมประสบปัญหาหนัก ดังปรากฏให้ได้รับรู้และรับทราบอยู่ในปัจจุบัน

๒. สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาสังคมไทยปัจจุบัน

จากสภาพสังคมยุคใหม่ ทำให้เกิดข้อดีและข้อเสียแก่สังคมไทย ข้อดีมีหลายอย่าง เช่น ได้รับความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต มีวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการทำงานและการใช้ชีวิตมากขึ้น มีโอกาสสร้างความมั่งคั่งมากขึ้น

ส่วนข้อเสียก็มีมากเช่นเดียวกัน กล่าวเฉพาะที่เป็นปัญหาและสาเหตุของปัญหา ในปัจจุบันมีหลายอย่าง เช่น ปัญหาความยากจนซึ่งมีสาเหตุเกิดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรขาดการศึกษา ไม่มีความเชี่ยวชาญในอาชีพ ทำให้มีรายได้ต่ำ ประกอบอาชีพที่ใช้กำลังมากแต่ผลตอบแทนน้อย ลักษณะอาชีพมีรายได้ไม่แน่นอน สม่ำเสมอ เช่นกรรมกรรับจ้างรายวัน มีบุตรมากทำให้มีภาระเลี้ยงดูมาก รายได้ไม่พอกับรายจ่าย บางคนมีนิสัยเฉื่อยชาและเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงานทำให้มีรายได้น้อย ทำให้ฐานะยากจนซึ่งนำไปสู่ปัญหาอย่างอื่นๆในครอบครัว

ปัญหาอาชญากรรมเกิดจากขาดความอบอุ่นทางจิตใจ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม หรือจากสังคมอุตสาหกรรมที่ใช้กำลังกายมากไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คนจากชนบทมารวมอยู่ในหัวเมือง เกิดชุมชนแออัด เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงปรับตัวไม่ทัน บางคนตกงาน บางคนรายได้ไม่พอกับรายจ่าย บางกรณีนำไปสู่อาชญากรรมลักขโมย นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมมีค่านิยมในทางที่ผิดเช่นใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินรายได้ โดยสรุปเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจและศีลธรรม

ปัญหายาเสพติดเกิดจากถูกเพื่อนชักชวนให้ทดลอง บางคนประกอบอาชีพบางอย่างที่ต้องการทำงานให้ได้ปริมาณมากเพื่อให้ได้เงินมากขึ้น บางคนมีความอยากรู้และอยากทดลอง บางคนอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่มีคนติดยาเสพติดมาก หรือมีการจำหน่ายยาเสพติดมาก

ปัญหาโรคเอดส์เกิดจากปัญหายาเสพติด บางคนขาดความรู้ในการป้องกันโรคในขณะมีเพศสัมพันธ์ บางคนมีความเครียดอันเกิดจากปัญหาครอบครัวนำไปสู่การเสพยาด้วยเข้าใจว่าจะทำให้ลืมปัญหาชีวิตไปได้ชั่วขณะหนึ่ง

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศเป็นพิษ น้ำเน่าเสีย เสียงเป็นพิษ ขยะมูลฝอย เป็นต้น ซึ่งเกิดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม เกิดโรงงานอุตสาหกรรม

จำนวนมากและไม่มีระบบที่ดีในการบำบัดน้ำเสีย คนในสังคมขาดความรับผิดชอบในการรักษาความสะอาด สังคมขาดระเบียบวินัยทั้งของเสียไม่เป็นที่ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพตามมา

ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เกิดจากปัญหาทั้งหมดดังที่กล่าวมาข้างต้น อาชญากรรมการลักขโมย ทำให้ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทำให้ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ปัญหาด้านการศึกษามีหลายลักษณะ บางกรณีฐานะยากจนมากทำให้ไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้ แม้รัฐจะจัดให้เปล่าแต่ในการเข้าสู่ระบบโรงเรียนจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายส่วนตัวบ้าง เมื่อไม่มีค่าใช้จ่ายส่วนตัว ก็ไม่มีโอกาสเข้าเรียน บางกรณีเข้าสู่ระบบโรงเรียนแล้วก็ออกกลางคันเพราะสาเหตุหลายอย่าง บางกรณีเรียนจบในระบบโรงเรียนแล้ว แต่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เท่าที่ควรจะเป็น บางกรณีเป็นคนร่ำรวยไม่มีหลักฐานแสดงฐานะความเป็นคนไทย ก็ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน บางกรณีเป็นคนต่างด้าวแม้จะอยู่ในประเทศไทยมานานแต่ก็ไม่มีเอกสารแสดงฐานะเป็นคนไทยก็ไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้ คนไม่ได้รับการศึกษาหรือได้รับการศึกษาแล้วแต่ไม่มีความรู้เพียงพอ ทำให้ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตัวเองในด้านต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้นไป ความคิดอ่านก็ไม่มีเหตุผลเพียงพอ ความคิดอ่านไม่ทันโลกและไม่เป็นระบบ ทำให้ขาดทิศทางการดำเนินชีวิต ปัญหาด้านการศึกษานำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในปัญหาสังคมไทยเหล่านี้ เมื่อดูในรายละเอียดของแต่ละปัญหา มี**ปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข**หลายอย่างที่ทำให้มีการกล่าวถึงและวิพากษ์วิจารณ์ตลอดเวลาว่า สังคมไทยถึงยุควิกฤต จำเป็นต้องแก้ไขเร่งด่วนตามลำดับดังนี้

อันดับที่ ๑ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่มั่วสุมอบายมุข

อันดับที่ ๒ ปัญหาการประพาศติผิดทาเพศ /ขายตัว/ข่มขืน/สื่อลามกอนาจาร

อันดับที่ ๓ ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน/โจรผู้ร้าย

อันดับที่ ๔ ปัญหาการล่อลวงเด็กและเยาวชน

อันดับที่ ๕ ปัญหาความเครียด /ฆ่าตัวตาย

ปัญหาต่างๆ เหล่านี้แก้ไขได้ยากเพราะสาเหตุหลายอย่าง เช่น เจ้าหน้าที่ปล่อยปละละเลย /ไม่แก้ไขอย่างจริงจัง/ทำแบบไฟไหม้ฟาง มีผู้มีอิทธิพลหนุนหลัง /เจ้าหน้าที่มีส่วนได้เสียทำให้ผู้รับผิดชอบในการแก้ปัญหาเกิดความกลัวหรือทอดทิ้งการไม่เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย ศีลธรรมเสื่อมโทรม/ผู้คนขาดจิตสำนึก/คนเห็นแก่ตัว /ตัวใครตัวมัน /สังคมอ่อนแอ^๒

^๒ ผู้วิจัยอธิบายเพิ่มเติมประเด็นสำคัญจาก [ออนไลน์],แหล่งที่มา : <https://gadvam.wordpress.com/> ผู้วิจัยอธิบายเพิ่มเติมประเด็นสำคัญจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตที่ได้ดำเนินการจัดทำ “สวนดุสิตโพล” สอบถามความคิดเห็นของประชาชนทุกสาขาอาชีพใน ๑๕ จังหวัดที่เป็นตัวแทนทุกภูมิภาคทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น ๓,๑๗๙ คน โดยสำรวจระหว่างวันที่ ๒๒-๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๔ ข้อมูลจาก [ออนไลน์],แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/5753>; ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์) [ออนไลน์],แหล่งที่มา : <https://www.matichon.co.th/news/545551> [๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

นอกจากนี้ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันยังได้รับการสะท้อนออกมาตามสื่อต่างๆ หลายเรื่อง เช่น คนไทยเป็นโรคทางจิต ๑,๖๐๐,๐๐๐ คน โดยแยกเป็นโรคจิตเภทบ้าง เป็นโรคจิตแบบอื่นบ้าง เป็นโรคซึมเศร้าบ้าง หญิงไทยทำแท้งผิดกฎหมายเฉลี่ยเดือนละ ๑,๐๐๐ คน) เด็กไทยใช้เวลาอยู่ในห้องเรียนมาก ไม่ค่อยมีกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางกายทำให้เกิดความเครียดและเบื่อหน่ายเป็นผลทำให้มีเด็กออกกลางคัน เป็นเหตุให้เด็กนักเรียนไทยเรียนไม่จบ มีการออกกลางคันปีละ ๙๐๐,๐๐๐ คน เด็กไทยอายุ ๑๕-๑๙ ปี ดิทยาบำเป็นอันดับ ๑ คิดเป็น ๓๒ เปอร์เซ็นต์ คนไทยอ่านหนังสือวันละ ๘ บรรทัด คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยอยู่อันดับ ๖๙ เด็ก ๑๓๐,๐๐๐ คน (จาก ๕๐๐,๐๐๐) ที่เรียนจบ ป.๓ อ่าน-เขียนไม่ได้ เด็กไทย ๑ ใน ๔ สมองทึบ ประเทศไทยมีการขโมยของตามห้างสรรพสินค้ามากติดอันดับ ๗ ของโลก(คิดเฉลี่ยประมาณ ๓๐ ล้านบาท/ห้าง/ปี) ครอบครัวยุคใหม่มีลักษณะ “แห้วกลาง” (มีเด็ก+คนแก่มาก) สังคมไทยอ่อนแอแตกแยก เป็นหนี้ ๖๐ เปอร์เซ็นต์มีปัญหาหย่าร้าง ๒๖ เปอร์เซ็นต์ (๒๐ ล้านครอบครัวยุคใหม่) ปัจจุบัน เด็กพิการล้านสถานสงเคราะห์ พิ้เลี้ยง ๑ คน ต้องดูแลเด็กพิการ ๓๐ คน ข้าราชการไทยติดหนี้โดยเฉลี่ย ๘๗๒,๐๐๐ บาท/ครอบครัว เป็นต้น

๓. แนวทางแก้ไขปัญหาสังคมโดยหลักทสปรามี

ปัญหาสังคมปัจจุบันแตกต่างจากอดีตอยู่ ๔ อย่าง คือ

- ๑) ปริมาณของปัญหามีมากกว่าอดีต
- ๒) ความซับซ้อนของปัญหามีหลายชั้นมากกว่าอดีต
- ๓) สาเหตุของปัญหามีหลายอย่างมากกว่าอดีต
- ๔) ปัจจัยแวดล้อมที่ทำให้ปัญหาลุกลามใหญ่โตมากขึ้น เช่น ช่องทางการสื่อสารที่มีมากกว่าในอดีต

การแก้ปัญหาดังกล่าวไม่ใช่เพียงแต่ใช้ความรู้ความสามารถระดับปกติ ไม่ใช่เพียงแต่คนดีมีความสามารถซื่อสัตย์สุจริตเท่านั้น แต่ต้องใช้ความรู้ความสามารถระดับ “ปรามิ” ต้องอาศัยคนดีระดับมากกว่าปกติ

“คนดี” ๒ ระดับ คือ ๑) คนดีแบบกัลยาณชน ๒) คนดีแบบพระโพธิสัตว์

คนดีระดับที่ ๑ กัลยาณชน เกิดจากการไม่ทำชั่วมีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น และการทำความดีมีทาน ศีล ภาวนาเป็นต้นดังกล่าวแล้ว โดยพัฒนาจากความเป็นปุถุชน(คนหนาด้วยกิเลส)ไปสู่ความเป็นกัลยาณชน(คนดี) ซึ่งเมื่อทำความดียิ่งขึ้นไปอย่างต่อเนื่องก็จะพัฒนาไปสู่ความเป็นอริยะตั้งแต่ชั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหนต์ ซึ่งทำได้ไม่ยาก เราบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาต่อเนื่อง กับบรรลุความเป็นคนดีในระดับอริยะได้ แต่เมื่อพูดถึงอริยบุคคล เราก็มักจะนึกถึงพระอรหนต์ และคิดว่าเป็นเรื่องยากสำหรับคนทั่วไป ความจริงก็คือว่า โลกปัจจุบัน เหตุที่มีรัฐหรือสังคมบางแห่งอุดมด้วยสันติสุข ก็เพราะมีคนดีเหมือนเป็นอริยบุคคลหรือเหมือนกับจะเป็นโสดาบันอาศัยอยู่ จะโดยบรรลุความเป็นโสดาบันโดยสมบูรณ์หรือโดยลักษณะนิสัยหรือจิตสำนึกแบบโสดาบันก็ตาม ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ นางวิสาขาหมหาอุบาสิกาเป็นโสดาบัน อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็เป็นโสดาบัน ทั้ง ๒ ท่านก็อยู่ครองเรือนทำมาหากินเหมือนคนทั่วไป แต่ยึดมั่นบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาอยู่เป็นประจำ ความดีเริ่มต้นด้วย “คนดี” เพราะคนดี

ครอบครัวจึงดี เพราะครอบครัวดีหมู่บ้านจึงดี เพราะหมู่บ้านดีตำบลจึงดี เพราะตำบลดี อำเภอจึงดี เพราะอำเภอดีจังหวัดจึงดี เพราะจังหวัดดีประเทศหรือรัฐจึงดี คิดและทำงานๆอย่างนี้ถึงแม้ระบบและกลไกจะดี ถ้าคนไม่ ก็ทำให้เกิดความดีไม่ได้ การฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดีด้วยหลักทาน ศีล ภาวนาไม่ใช่เรื่องยาก แต่ไม่ค่อยมีคนสนใจจะทำหรือทำกันเพียงเป็นพิธีกรรม ไม่จริงจังและไม่จริงใจ ความดีจึงไม่เกิด

คนดีระดับที่ ๒ คนดีแบบพระโพธิสัตว์ ซึ่งเกิดจากการทำความดีโดยบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทศ คำว่า “บารมี” แปลว่า ถึงฝั่ง ธรรมเครื่องถึงซึ่งฝั่ง หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยั้งยวด คุณความดีที่ได้บำเพ็ญมาที่ทำให้ยิ่งใหญ่ซึ่งจะส่งผลให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ปฏิปทาอันยวดยิ่งที่ประพฤติปฏิบัติอย่างยั้งยวด บำเพ็ญอย่างพิเศษเพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง ประกอบด้วย

๑) ทานบารมี คือมีอุปนิสัยฝึกฝนในทาน มีกุศลเจตนาในการให้อยู่ตลอดเวลา ให้อามิสทานบ้าง ธรรมทานบ้างในชีวิตประจำวัน

๒) สีลบารมี คือ มีอุปนิสัยเรียบร้อยดีงาม มีความสงบเยือกเย็นเป็นปกติ

๓) เนกขัมมบารมี คือ ความดำริที่จะออกจากเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทำให้ชีวิตยุ่งเหยิง หรือดำริที่จะออกบวช ในมุมกว้างออกไปครอบคลุมถึงความคิดที่จะปลอดจากความโลภ

๔) ปัญญาบารมี ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่การงานปกติ หรือใช้ปัญญาแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา

๕) วิริยบารมี ใช้วิริยะเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่อยู่ตลอดเวลา มีความเพียรพยายามไม่ท้อถอย มีความอดุสาหะแรงกล้าและยั้งยวดตลอดเวลา

๖) ขันติบารมี ใช้ขันติเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่การงานปกติ หรือใช้ขันติ(อดทน อดกลั้น อดอ้อม)แก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา มีความอดทน ความอดกลั้น ความไม่ดुर้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต

๗) สัจจาบารมี คือ ดำเนินชีวิตยึดความจริงใจ จริงวาจา และจริงการเป็นหลัก ไม่ว่าจะทำการใดๆ ที่ไหน เมื่อไรก็ยึดหลักนี้ ใช้สัจจะเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่การงานปกติ หรือใช้สัจจะแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา

๘) อธิษฐานบารมี คือใช้อธิษฐานธรรมเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่การงานปกติ หรือใช้อธิษฐานธรรม(ความมั่นคงแน่วแน่)แก้ปัญหา ปัญญาธิษฐานธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือปัญญา สัจจาธิษฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือสัจจะ จาคาธิษฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือจาคะ อุปสมาธิษฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือ อุปสมะที่มีอยู่ในจิตใจตลอดเวลา

๙) เมตตาบารมี คือ มีเมตตาธรรมอยู่เนืองนิตย์ น้อมนึกในใจตลอดเวลา ว่า “สพเพ สตตา อเวรา โหนตุ อพยาปชฌา โหนตุ อนีฆา โหนตุ สุขี อตตานัง ปริหรนตุ ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นสุข อย่าได้มีเวรภัยต่อกันและกัน อย่าได้พยาบาทปองร้ายกัน อย่าได้มีความทุกข์กายใจ ขอให้รักษาตนพ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด ใช้เมตตาธรรมเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่การงานปกติ หรือใช้เมตตาธรรมเป็นหลักในการแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา โดยมีขันติบารมีเป็นฐาน

๑๐) อุเบกขาบารมี คือ มีท่าทีที่นิ่งเรียบต่อปรากฏการณ์ ไม่เอนเอียง ไม่ปรุงแต่งต้อยอด ใช้อุเบกขาเป็นเครื่องนำทางในการทำหน้าที่การงานปกติหรือใช้อุเบกขา(ความนิ่ง)แก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา

ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน เราต้องมีคนระดับไหน ?

ในความเป็นจริงคนในสังคมอาจมีคนดีบางคนไม่ดีบ้างคละเคล้ากันไป ส่วนที่เป็นคนดีนั้นเพียงคนดีแบบกัลยาณชนก็เพียงพอแล้ว แต่ผู้นำสังคมจำเป็นต้องมีคนดีแบบพระโพธิสัตว์ ได้ผู้นำแบบพระโพธิสัตว์ในสังคมทุกระดับยิ่งจะเป็นการดี นั่นคือผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักทสabarมี ขออธิบายแนวทางการประยุกต์ทสabarมีบางข้อเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ดังนี้

ทานบารมีกับการแก้ปัญหาสังคม

ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่นอากาศเป็นพิษ ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาทางการศึกษา ปัญหาความขัดแย้งรวมทั้งปัญหาที่มีการสรุปเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนคือ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่มั่วสุมอบายมุข ปัญหาการประทุพติตติตทางเพศ/ชายตัว/ข่มขืน/สื่อลามกอนาจาร ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน/โจรผู้ร้าย ปัญหาการล่อลวงเด็กและเยาวชน ปัญหาความเครียด/ฆ่าตัวตาย การแก้ปัญหานี้ด้วยทานคือการให้อ้อเพื่อเผื่อแผ่กัน ความมีน้ำใจต่อกัน ให้อ่าลังใจ ให้อภัยกันจะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร

เป็นความจริงว่า “เมืองไทยอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ในปัจจุบันสภาพดังกล่าวอาจเปลี่ยนไปบ้างแต่ความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ก็ยังคงปรากฏอยู่ในรูปแบบอื่นๆ แต่เมืองไทยก็ยังมีคนขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคอยู่ มีกิจกรรมการทำความดีให้ทานปรากฏให้เห็นทั่วไปในสังคมไทย ทั้งการทำความดีตามประเพณี ทั้งการทำความดีตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า แต่การทำความดีให้ทานแบบนี้เป็นวิสัยของคนธรรมดา มีกระบวนการขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ไม่ใช่วิสัยของพระโพธิสัตว์ ในระดับสังคม การให้ทานที่จะจัดเป็นทานบารมีได้ต้องเป็นแบบที่ ดร.มุฮัมมัด ยูนิสผู้ก่อตั้งธนาคารกรามีน(Grameen Bank)โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการออกเงินกู้ก้อนเล็กๆ แก่คนยากคนจนในบังคลาเทศ โดยในเบื้องต้นได้เข้าไปมีส่วนร่วมับสถานการณ์จริง แล้วสังเกตการณ์แบบติดดินแล้วดำเนินงานสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นมุฮัมมัด ยูนิสกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ไม่มีวิสัยทัศน์อยู่เลยในตอนแรก เพียงแค่ได้พบเห็นคนที่ต้องการความช่วยเหลือแล้วก็พยายามช่วย แล้ววิสัยทัศน์จึงค่อยพัฒนาขึ้นมาภายหลัง” ดร.มุฮัมมัด ยูนิสกล่าวถึงรายละเอียดว่า “ตอนนั้นเขาเป็นอาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในบังคลาเทศ ซึ่งเวลานั้นชาวบังคลาเทศกำลังเผชิญภาวะอดอยาก เขารู้สึกไม่สบายใจ

ที่มัวแต่นั่งสอนทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่สวยงามในห้องเรียน เมื่อออกมานอกห้องเรียน กลับเห็นผู้คนทิวโขหนั่งติดกระดุก มีแต่คนรอความตาย เขารู้สึกว่าสิ่งที่เรียนมา สิ่งที่กำลังสอน ล้วนเป็นเรื่องจอมปลอมที่ไม่มีความหมายอะไรกับชีวิตผู้คนเลย เขาจึงเริ่มค้นหาว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไร จะช่วยเหลืออะไรพวกเขาได้บ้าง เพื่อช่วยบรรเทาทุกข์พวกเขาได้บ้าง ตั้งแต่นั้นมา เขาเลิกมองโลกจากมุมมองของนก (Bird-Eye's View=มองจากมุมสูง)หันมามองโลกจากมุมมองของหนอน(มองจากมุมต่ำหรือแนวนราบ) พยายามดูว่ามีอะไรอยู่ข้างหน้าเรา เข้าไปดม ไปสัมผัส และดูว่า จะทำอะไรได้บ้าง ดร.มุฮัมหมัด ยูนิส พบหญิงคนหนึ่งทำม้านั่งไม้ไผ่ เป็นม้านั่งสวยงามมาก เธอหาเงินได้เพียงวันละสองเพนนี(ประมาณ ๑ บาท)จากการขาย ม้านั่งไม้ไผ่ เธออธิบายว่า เนื่องจากเธอไม่มีเงินซื้อไม้ไผ่มาทำม้านั่ง จึงต้องขอยืมเงิน จากพ่อค้าไม้ไผ่โดยมีเงื่อนไขว่า ‘ทำม้านั่งเสร็จแล้ว ต้องเอามาขายให้แก่เขาคนเดียว ตามราคาที่เขาจะตั้งให้’ หญิงคนนี้ตกเป็นทาสแรงงานของพ่อค้า ทั้งๆ ที่ต้นทุนราคา ไม้ไผ่ประมาณ ๒๐-๒๕ เซ็นต์ ดร.มุฮัมหมัด ยูนิส คิดว่า มีคนต้องทนลำบากเพื่อเงิน เพียง ๒๐ เซ็นต์ โดยที่ไม่มีใครช่วยเหลือได้เลยอย่างนี้หรือ ทำให้เขาก่อตั้งธนาคาร กรามีนเพื่อช่วยเหลือคนจนตั้งแต่นั้นมา” การดำเนินงานของธนาคารกรามีนปรากฏ ผลงานการช่วยเหลือคนยากในบังคลาเทศเป็นที่ประจักษ์ คณะกรรมการโนเบล จึงมอบรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพให้แก่ ดร.มุฮัมหมัด ยูนิส ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ (ค.ศ. ๒๐๐๖) เพื่อตอบแทนความพยายามที่จะรังสรรค์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จากรากหญ้า ทำให้ประชาชนพ้นจากความอดอยากอันจะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืน ไมโครเครดิต(สินเชื่อเพื่อผู้ยากไร้)เป็นวิธีการหนึ่งที่นอกจากจะเป็นการพัฒนาคน จากรากหญ้าแล้วยังช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนอีกด้วย นี่คือ ตัวอย่างหนึ่งของการให้ทานด้วยอหยาศัยพระโพธิสัตว์ นี่คืตัวอย่างหนึ่งของคนที่ อหยาศัยแบบพระโพธิสัตว์ด้านทานบารมี ซึ่งจะแตกต่างจากคนทั่วไป

ความรู้สึกสงสารเมื่อเห็นคนอื่นตกทุกข์ได้ยากเกิดขึ้นกับคนทั่วไป ข้อนี้เป็นธรรมดาไม่มีความแตกต่างกัน แต่ความแตกต่างกันอยู่ที่เมื่อเห็นคนอื่นตกทุกข์ได้ยาก บางคนเพียงแต่เกิดความรู้สึกสงสาร บางคนเกิดความรู้สึกสงสารแล้วช่วยเหลือเท่าที่พอจะทำได้ บางคนเกิดความรู้สึกสงสารแล้วช่วยเหลือด้วยกุศลเจตนาไม่มีขีดจำกัดจนกระทั่งเขาพ้นจากความทุกข์ ให้มาก ให้ทุกอย่างโดยไม่มีขีดจำกัด นี่คือการช่วยเหลือโดยทานบารมี

ปัญหาความยากจนไม่มีเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาความขัดแย้ง นักปกครองจึงถือเป็นหลักสำคัญว่า “ธนานุประทาน คือปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่คนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น” เป็นนโยบายที่ควรถือปฏิบัติไม่ให้ขาดตกบกพร่อง เพื่อไม่ให้อาชญากรรมอื่นๆเกิดตามมา ดังที่ปรากฏในจกกวัดติสฺสวตอนหนึ่งว่า “ท้าวเธอ(พระเจ้าจักรพรรดิ)ได้ฟังคำทูลตอบของพวกราชการ(ข้าราชการเป็นต้น)แล้ว จึงทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองโดยชอบธรรม แต่ไม่ได้พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ เมื่อไม่ได้พระราชทานให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนจึงแพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย บุรุษ(คน)คนหนึ่งจึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย(ลักขโมย) ประชาชนช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้วนำไปถวายแก่ท้าวเธอ กราบทูลว่า ‘ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษคนนี้ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย’ เมื่อพวกเขากราบทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า ‘ทราบว่ เธอถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย จริงหรือ’ ท้าวเธอจึงตรัสถามถึงสาเหตุก็ได้ทราบว่าที่เขาลักขโมยเพราะไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ ท้าวเธอจึงพระราชทานทรัพย์แก่เขา” ทำให้เกิดลัทธิเอาอย่างเพราะเห็นว่า ลักขโมยทรัพย์แล้วได้รับพระราชทานทรัพย์จากพระราชา เกิดอาชญากรรมลักขโมยทั่วบ้านเมือง สรุปว่า ลำดับความเสื่อมเริ่มจากนักปกครองไม่ให้ทรัพย์แก่คนไม่มีทรัพย์ ทำให้เกิดความขัดสน เมื่อขัดสนก็ก่ออหิงสาทานลักขโมย เกิดการ

สร้างสะสมอาวุธใช้ในการลักขโมยหรือป้องกันทรัพย์สิน เกิดการฆ่ากันและกัน สืบเนื่องไปอย่างนี้ รัฐต้องให้ทุกคนอยู่ดีกินดี ให้ก่อนที่จะเขาจะอดอยากลักขโมย ทานแบบทั่วไปแก้ปัญหาสังคมได้ออย่างนี้ ทานแบบทานบารมียิ่งจะแก้ปัญหาสังคม ได้แบบยั่งยืนมากกว่า โดยที่ผู้ให้มีกุศลเจตนาแน่วแน่ที่จะให้เอาเมตตาบารมีเป็นธง นำหน้า เอาอธิฐานบารมีเป็นหลักยึด ใช้ปัญญาบารมีเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ สถานการณ์ เช่น เมื่อเห็นคนยากไร้ก็วิเคราะห์สาเหตุแห่งความยากไร้ เห็นปัญหา ยาเสพติดก็วิเคราะห์ถึงสาเหตุ เห็นปัญหาทุจริตคอร์รัปชันก็วิเคราะห์สาเหตุแล้ว ก็บริจาคทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นๆที่ต้นตอ เช่นกรณีขององค์กรทางธุรกิจแห่งหนึ่ง ได้วิเคราะห์ปัญหาสังคมแล้วพบว่า ปัญหาอาชญากรรมเกิดจากขาดปัญญา ความไม่รู้หรือรู้ไม่เท่าทัน จึงทำโครงการสร้างทุนทางปัญญาให้กับสังคม โดยการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนการเรียนรู้ ออกไปสู่สังคมในวงกว้าง พัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและเติบโตอย่างยั่งยืน มุ่งให้เกิด การพัฒนาและเรียนรู้ใน ๔ ด้าน คือ การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม สังคมและ สิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่างด้านการศึกษา ทางองค์กรได้จัดทำโครงการสานฝัน โรงเรียนดีใกล้บ้าน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และต่อยอดด้วยโครงการสานฝันสู่บัณฑิต ให้เยาวชนได้มี โอกาสเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังมีโครงการที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน เช่น โครงการปลูกต้นกล้าความดี โดยเป้าหมาย หลักอยู่ที่การแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหา ความขัดแย้งในสังคม

ปัญหาสังคมปัจจุบันมีความรุนแรง ซับซ้อน และมีสาเหตุหลายอย่าง เช่น เด็กติดยาบ้า มีอาการรุนแรงถึงกับบ้าคลั่งขาดสติ ทำร้ายผู้อื่นและทำร้ายตัวเอง เพราะตัวยามีส่วนผสมหลายอย่างที่ทำให้คนเสพมีความอยากเสพยิ่งๆ ขึ้นไป สาเหตุ ที่ติดยามีหลายอย่างเช่น ขาดความอบอุ่นจากครอบครัว คบเพื่อนไม่ดี อยู่ในสภาพ

แวดล้อมที่มีสิ่งเสียดสีมาก ถูกบีบบังคับโดยอิทธิพลบางอย่าง การแก้ปัญหานี้ด้วย ทานบารมีก็คือ การมีกุศลเจตนาแน่วแน่ที่จะให้ เอาเมตตาบารมีเป็นธงนำหน้า เอา อธิฐานบารมีเป็นหลักยึด ใช้ปัญญาบารมีเป็นเครื่องมือ ที่สำคัญคือบำเพ็ญทาน ระดับบารมี อุบาสบารมี และปรมัตถบารมีครบถ้วนด้วยระยะเวลายาวนานจนกว่า ปัญหานี้จะได้รับการแก้ไขหมดไปจากสังคม

ปัญญาบารมีกับการแก้ปัญหาสังคม

“ปัญญา” คือ ความรู้ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติหน้าที่การงานของคนทั่วไป มีนัยตรงกับสัพปุริสธรรม ๗ ประการ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บุคคล รู้ชุมชน ปัญญาของพระโพธิสัตว์ก็มีนัยตรงกับสัพปุริสธรรม ๗ นี้ แต่ที่พิเศษยิ่งขึ้นก็คือเป็นปัญญาสมบูรณ์ถึงที่จึงเรียกว่า ปัญญาบารมี หมายถึงความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างน้อย ๓ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ ความสามารถในการบริหารตัวเอง ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าของมนุษย์ทุกคน คือการที่เขาได้รับการศึกษาเล่าเรียน มีความรู้หลักวิชาพอสมควรแก่ฐานะพออ่านออกเขียนได้ นั่นคือมีวิชาการ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีความสามารถพอที่จะนำไปประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตัวได้ นั่นคือมีวิชาชีพ พอที่จะเอาตัวรอดได้ ดังที่โบราณท่านกล่าวว่า “มองตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น” ข้อสำคัญที่สุดในขั้นนี้คือการที่เขาได้รับการศึกษาอบรม ซึ่งจะ使他คนมีวิชาชีวิตทำให้อยู่รอดปลอดภัย การศึกษาอบรมนี้มีความสำคัญมากกว่าการศึกษาเล่าเรียน การที่คนเก่งทั้งหลายจะเป็นคนดีด้วยหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรมนี้เอง

พระพุทธศาสนาพูดถึงการศึกษาอบรม ๓ ด้าน คือ กาย วาจา และใจ โดยใช้หลักไตรสิกขาได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เรียกโดยย่อว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบพื้นฐานสำหรับการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดี คำว่า “สิกขา” เป็นภาษาบาลี แปลว่า การศึกษา ซึ่งมีนัยบ่งถึงการศึกษาอบรม

มากกว่าการศึกษาเล่าเรียน ดังนั้น การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาจึงมุ่งถึงการฝึกความประพฤติ การฝึกปรือและฝึกปฏิบัติตัวเองมากกว่าการศึกษาเล่าเรียนเรื่องภายนอกตัวเอง

การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา
การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา

การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หมายถึงความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตจนถึงความหลุดพ้น มีจิตเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา

คำว่า “ความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง” นี้มีนัยสำคัญอย่างยิ่ง กล่าวเฉพาะเรื่องของชีวิต เพื่อให้ดูเป็นเรื่องใกล้ตัวมากขึ้น คนที่ไม่รู้ว่าชีวิตคืออะไร ? ชีวิตประกอบด้วยอะไร ? ชีวิตเป็นอย่างไร ? ชีวิตเป็นไปอย่างไร ? ย่อมไม่รู้ว่า ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร ? และชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร ? นั่นคือไม่รู้วิธีการบริหารจัดการชีวิตของตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ สันติคือความสงบในวิถีชีวิต ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ คนที่ไม่ได้ฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ ชื่อว่าเป็นคนไม่มีศีล เมื่อไม่มีศีลก็ทำให้เกิดความเดือดร้อนในชีวิต จิตใจว่าวุ่น ย่อมขาดโอกาสที่จะฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ทำยที่สุดก็เป็นคนไม่มีสมาธิ เมื่อไม่มีสมาธิก็กลายเป็นคนหลักลอย ไม่หนักแน่นไม่อดทน สติปัญญาไม่แจ่มใส เมื่อประสบปัญหาในชีวิตก็แก้ไม่ได้ หรือทนแรงเสียดทานของปัญหาไม่ได้ เมื่อคิดอ่านแก้ปัญหาาก็มักใช้วิธีการที่ผิด บางครั้งแทนที่จะเป็นการแก้ปัญหา กลับเป็นการเพิ่มปัญหา

ด้านที่ ๒ บริหารความสัมพันธ์กับคนอื่น ในการบริหารความสัมพันธ์กับคนอื่น ประกอบด้วยหลักคิด ประการที่ ๑ คือ การจัดการความคิดเมื่อประสบกับโลกธรรม ๘ อย่าง ๔ คู่ ดังนี้

๑) ได้ลากคู่กับเสื่อมลาม

๒) ได้ยศคู่กับเสื่อมยศ

๓) สรรเสริญคู่กับติเตียน

๔) ความสุขคู่กับความทุกข์

ทั้ง ๔ คู่นี้แบ่งเป็น ๒ ฝั่งคือ ได้ลาก ได้ยศ สรรเสริญ ความสุข เป็นฝั่งอิฏฐารมณ์ คือสิ่งที่น่าใคร่ น่าพอใจ นี่เป็นฝั่งหนึ่ง อีกฝั่งหนึ่งคือ เสื่อมลาม เสื่อมยศ ติเตียน ความทุกข์ เป็นฝั่งอนิฏฐารมณ์คือสิ่งที่ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ทั้ง ๘ อย่างนี้ ท่านเรียกว่าโลกธรรม เป็นสิ่งที่มีอยู่คู่โลก เกิดขึ้นกับชีวิตของเราสลับกันไปมาตลอดเวลา และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากความสัมพันธ์กับคนอื่นทั้งนั้น

เมื่อคนเราประสบกับสิ่งที่น่าใคร่ น่าพอใจ(อิฏฐารมณ์)อย่างทีกล่าวนั้น ชีวิตจะไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไรนัก(แม้ทางพระพุทธศาสนาจะถือว่ามีปัญหาเหมือนกัน เพราะท้ายที่สุดแล้วก็ไม่มียะอะไรเที่ยงแท้ยั่งยืน) เพราะฉะนั้น จึงไม่ต้องไปบริหารจัดการมาก แต่เมื่อใดก็ตามที่ประสบกับสิ่งที่ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ชีวิตย่อมมีปัญหาขึ้นมาทันที จึงต้องบริหารจัดการโลกธรรม ถ้ามว่า “บริหารจัดการอย่างไร ?” เมื่อเสื่อมลามต้องดิ้นรนชวนหายาลาม เมื่อเสื่อมยศต้องดิ้นรนชวนหายายศ เมื่อถูกติเตียนต้องดิ้นรนชวนหายาคำสรรเสริญ เมื่อมีทุกข์ต้องดิ้นรนชวนหายาสุข ทำอย่างนี้ถูกหรือไม่ ? คำตอบคือ “ไม่ถูก” ที่ถูกคืออย่างไร ? ที่ถูกคือต้องบริหารจัดการความรู้สึกของตัวเอง ไม่ให้เกิดความรู้สึกอึดอัดขัดเคืองเกินขอบเขต เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ

ขอยกตัวอย่างวิธีบริหารจัดการความโกรธ เมื่อเกิดความรู้สึกโกรธใครขึ้นมา จะทำอย่างไร ? พระพุทธศาสนาสอนวิธีระงับความโกรธไว้ ๙ วิธี จะเลือกใช้วิธีไหนก็ได้ที่เห็นว่าได้ผล ดังนี้

๑) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้ระลึกถึงโทษของความโกรธ

๒) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้ระลึกถึงความดีของเขา

๓) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้รู้เสียด้วยว่า “โกรธคือทำทุกข์ให้ตนเอง”

๔) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้พิจารณาว่า “มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นของตน”

๕) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้ระลึกบุพพจริยา(การทำความดีครั้งอดีต)

ของพระพุทธองค์

๖) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้ระลึกถึงความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกันในวิภูฏสงสาร

๗) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้พิจารณาอนิสงส์เมตตา

๘) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้ใช้วิธีพิจารณาตัวคนโดยแยกธาตุ

๙) เมื่อรู้สึกโกรธ ให้ทำทานสังวิภาค คือให้สิ่งของแก่ศัตรูและรับสิ่งของจากศัตรู

หลักคิดประการที่ ๒ ดูกละและเทศะก่อนใช้คำพูด ภาษิตไทยบอกว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโทโบราณว่า” และปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า “แก่นของคนคือคำพูด” ทั้ง ๒ ข้อความนี้บอกให้ทราบถึงความสำคัญของการพูด พระพุทธเจ้าทรงมีหลักเกณฑ์ในการที่จะตรัสหรือไม่ตรัสเรื่องต่างๆ อย่างไร ? ทรงมีหลักเกณฑ์ว่า ไม่ตรัส

๑) เรื่องไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจคนฟัง หรือ

๒) เรื่องจริง แต่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจคนฟัง

ทรงเลือกเวลาที่จะตรัสเรื่องจริง เป็นประโยชน์ แต่ไม่ถูกใจคนฟัง พระพุทธองค์จะไม่ตรัส

๑) เรื่องไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ แม้จะถูกใจคนฟัง หรือ

๒) เรื่องจริง ไม่เป็นประโยชน์ แม้จะถูกใจคนฟัง

ท้ายที่สุดทรงเลือกเวลาและสถานที่ที่จะตรัสเรื่องจริง เป็นประโยชน์ และถูกใจคนฟัง หลักของสัตบุรุษ(คนดี)มี ๗ อย่าง เรียกว่าสัปบุริสธรรม ๗ ที่ควรนำมาถือปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการพูดมี ๓ หลัก คือ

๑) กาลัญญตา รู้จักกาล

๒) ปริสัญญตา รู้จักชุมชน

๓) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล

ในการบริหารจัดการความสัมพันธ์กับคนอื่นนั้น การพูดถึง ๓ เรื่อง นี้ ควรระมัดระวังอย่างยิ่ง คือ

๑) เรื่องการเมือง

๒) เรื่องศาสนา

๓) เรื่องส่วนตัว

ต้องพิจารณากาลเวลา สังคมหรือคนที่รับฟังรับทราบ การเมืองเป็นเรื่องของความชอบ/ความไม่ชอบ ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ/ไม่เชื่อ เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องที่ทำให้เจ้าตัวเกิดความรู้สึกอึดอัดใจโดยไม่สามารถคาดเดาได้ว่า กาลและเทศะไหนจะพอใจ กาลและเทศะไหนจะไม่พอใจ ธรรมเนียมพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีข้อกำหนดไม่ให้พูดถึงเรื่องส่วนตัวของกันและกันโดยไม่จำเป็น เช่น เรื่องชาติกำเนิด เรื่องชื่อตัวชื่อสกุล เรื่องตระกูล เรื่องหน้าที่การงาน เรื่องศิลปวิทยา เรื่องความเจ็บไข้ เรื่องรูปร่างหน้าตา เรื่องกิเลสตัณหา เรื่องอดีตซึ่งเป็นความผิดพลาดที่เคยก่อไว้ หายที่สุด ควรถือเป็นหลักการว่าไม่นิยมพูดเรื่องส่วนตัวของใครๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เสียหาย เหมือนที่หลวงพ่อปุทธทาสกล่าวไว้ว่า “เรามีส่วนเลวบ้าง ช่างหัวเขา จงเลือกเอาส่วนดีเรามีอยู่”

หลักคิดประการที่ ๓ บุรณการ ๒ หลักอย่างกลมกลืน ข้อคิดในการดำเนินชีวิตอย่างสันติมี ๒ อย่าง คือ

๑) ชีวิตคือการต่อรอง ซึ่งมีนัยตรงกับภาษาอังกฤษว่า negotiation

๒) ชีวิตคือการประนีประนอม ซึ่งมีนัยตรงกับภาษาอังกฤษว่า moderate-point ถามว่า ต่อรองและประนีประนอมเกี่ยวกับเรื่องอะไร ? ต่อรองและประนีประนอมแทบทุกเรื่อง เช่น มีคนพูดไม่ดีกับเรา จะตอบโต้หรือไม่ตอบโต้ดี เป็นหัวหน้าหน่วยงาน มีลูกน้องทำงานไม่เอาไหนอยู่คนหนึ่งมีอิทธิพลมาก จะลงโทษแบบไหนดี ไล่ออกหรือภาคทัณฑ์ หายที่สุดเพื่อให้เกิดปัญหาน้อยที่สุดจะอย่างไร ? ประนีประนอมการประนีประนอมถือเป็นแนวทางที่ดีที่สุดแทบจะทุกเรื่อง ในด้านการเมืองการปกครอง เขาพูดถึงการต่อรองและประนีประนอมระหว่าง ๒ หลัก คือนิติศาสตร์

กับรัฐศาสตร์ในด้านจิตวิทยา เขาพูดถึงการตอรองและประนีประนอมระหว่าง ๒ หลัก คือเหตุผลกับอารมณ์ ในด้านปรัชญา เขาพูดถึงการตอรองและประนีประนอมกัน ระหว่าง ๒ หลักคือกรรมนิยมกับประโยชน์นิยม ในด้านศาสนา เขาพูดถึงการ ตอรองและประนีประนอมกันระหว่าง ๒ หลักคือปัญญากับศรัทธา การตอรอง และประนีประนอมระหว่าง ๒ หลักเหล่านี้ โดยสาระก็คือการบูรณาการ ๒ หลัก ดังกล่าวนั้น ซึ่งผลที่ได้ไม่ใช่เป็นการตัดแบ่งมาจากหลักละครั้งหนึ่งแล้วเอามารวมกัน แต่เป็นผลที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” แปลว่าทางสายกลาง สันติ จะเกิดหรือไม่เกิดก็อยู่ที่ว่าเราจะค้นพบทางสายกลางหรือไม่ ?

อิฐฐานบารมีกับการแก้ปัญหาสังคม

“อิฐฐานะ” แปลว่า ที่มั่น หมายถึงธรรมอันเป็นฐานที่มั่นของบุคคล ธรรมที่ควรใช้เป็นทีประติฐานตน เพื่อให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็น ที่หมายได้โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด และไม่เกิดสิ่งมัวหมองหมักหมมทับถมตน ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ หลักธรรมที่ใช้ตั้งตัวให้หรือเป็นที่ตั้งตัวให้มั่น มี ๔ ประเภท คือ

ประเภที่ ๑ ปัญญาอิฐฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือปัญญา

ประเภที่ ๒ สัจจาอิฐฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือสัจจะ

ประเภที่ ๓ จาคาอิฐฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือจาคะ

ประเภที่ ๔ อุปสมาอิฐฐาน ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคืออุปสมะ

เหตุที่ข้อธรรมเหล่านี้ได้ชื่อว่า “อิฐฐานธรรม” ก็เพราะ “ปัญญา” ในที่นี้ มีนัยว่า ภาวะที่ฉลาด ที่รู้ละเอียดและแจ่มแจ้งจึงหมายถึงปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญา เหมือนปลูก ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ปัญญา เหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว คือสัมมาทิฐิ โดยนัยที่เข้าใจง่ายก็คือ “มองตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น” อีกนัยหนึ่งคือ “เข้าใจตัวเอง เข้าใจ

โลกและสภาพแวดล้อม” ความหนักแน่นมั่นคงหรือฐานที่มั่นของบุคคลเกิดเพราะปัญญาย่างนี้

“สัจจะ” คือ จริงใจ กล่าวคือ ซื่อสัตย์ จริงวาจาคือพูดจริง จริงการคือทำจริง คนที่มีสัจจะมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำทุกอย่าง ทำอย่างสุดกำลังและเต็มความสามารถ คนมีสัจจะย่อมมีความหนักแน่นมั่นคงต่อหน้าที่ เช่น พ่อ-แม่, บุตร-ธิดา, ภรรยา-สามี ต่างต้องมีหน้าที่ต่อกันและกันตามหลักสังคาลสูตร เป็นต้น ใครมีหน้าที่อะไรก็ต้องมีความรับผิดชอบ ต่อการงานคือเมื่อตั้งใจทำงานขึ้นใดแล้วจะทำให้เต็มที่ ไม่เสร็จไม่เลิก มีแต่ต้องทำงาน ขึ้นนั้นให้สำเร็จและดีที่สุด ต่อวาจา คือ เมื่อพูดอย่างใดต้องทำอย่างนั้น เป็นผู้มีความจริงกับใจต่อบุคคล คือ ไม่หน้าไหว้ หลังหลอก คบกับใครต้องเป็นมิตรแท้กับคนเหล่านั้น ถึงขนาดยอมตายแทนกันได้ ต่อความดี คือ มั่นคงต่อความดี ไม่หันเหไปในทางชั่ว ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด คิดแต่จะทำความดี ไม่ว่าจะมีความรู้หรือไม่ก็ตาม

“จาคะ” คือ สละปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่นมากเกินไป เราแบกสิ่งที่หนักไว้ก็ทำให้ร่างกายชวนเซไม่มั่นคง ต้องวางลงจึงจะทำให้ร่างกายมั่นคง เราว่ายน้ำโดยเอาของหนักผูกติดขาไว้ก็จะจมน้ำตาย ต้องยอมตัดปล่อยทิ้งไปเสียบ้างเพื่อให้ร่างกายเบาว่ายน้ำได้สะดวก จาคะคือการสละปล่อยวางจึงทำให้เกิดความหนักแน่นมั่นคงในชีวิต การใช้ชีวิตประจำวันของสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ล้วนแต่มีภาระหนักทั้งนั้น มีงานทำก็แบกภาระคือหน้าที่การงาน ไม่มีงานทำก็แบกภาระคือดิ้นรนหาเครื่องอุปโภคบริโภค เมื่อชีวิตมีปัญหาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักการบริหารจัดการในชีวิตประจำวันไว้ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ทำจิตให้หนักแน่นเหมือนแผ่นดิน

แผ่นดินใหญ่นี้หนักแน่น มั่นคงไม่หวั่นไหว ควรทำจิตใจให้เหมือนแผ่นดิน หนักแน่นมั่นคงในทุกสถานการณ์ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ ใจความโดยสรุปว่า “ภิกษุทั้งหลาย เหมือนบุรุษถือเอาจอบและตะกร้ามาแล้วพูดว่า ‘เราจักทำแผ่นดิน

ใหญ่นี้ไม่ให้เป็นแผ่นดิน’ เขาขุดลงตรงที่นั่นๆ โขยเศษดินทิ้งลงไปในที่นั้นๆ บ้วนน้ำลายลงในที่นั้นๆ ถ่ายปัสสาวะรดลงในที่นั้นๆ แล้วพูดสำคัญว่า ‘เอ็งอย่าเป็นแผ่นดิน เอ็งอย่าเป็นแผ่นดิน’ เขาก็ไม่อาจทำสำเร็จได้ เพราะแผ่นดินใหญ่ลึกลับประมาณไม่ได้” ความเป็นคนมีจิตหนักแน่นนี้ถือเป็นมงคลสูงสุด คือเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุข ความเจริญอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า “ผู้ภุชชส โลกธมเมหิ จิตตํ ยสฺส น กมปติ อโสภํ วิรชํ เขมํ เอตมมงฺคลมุตตมํ แปลว่า จิตของผู้ภุชชส โลกธรรม กระทบ ไม่หวั่นไหว ไม่โคก ปลอดภัยจากกิเลสตัณหา เกษมปลอดภัย นี่เป็นมงคลอย่างสูงสุด” ท้ายที่สุด บทพิสูจน์ความเป็นคนดีสมบูรณ์แบบอยู่ที่ความหนักของจิตใจนี้เอง ภูมิปัญญาดี ฐานะและบทบาทที่ดีสูงส่ง บริวารดี สภาพแวดล้อมทุกอย่างดีหมด แต่เวลาประสบกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์หรือนิฏฐารมณ์แล้วไม่สามารถรักษาอาการปกติไว้ได้ แสดงอาการดีใจหรือเสียใจเกินเหตุก็ขาดความน่าเชื่อถือ

ประการที่ ๒ ทำจิตให้ว่างเหมือนอากาศ

ท้องฟ้าอากาศกว้างใหญ่ไพศาลไร้ขอบเขต ไม่มีขีดคั่นเขตแดน จิตใจที่จะมีคุณภาพและสุขภาพดีต้องไร้ขีดคั่นเขตแดน ไร้ขีดจำกัดเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ใจความโดยสรุปว่า “คนถือเอาครั้งสี่เหลี่ยม สี่เหลี่ยม หรือสี่แดงเลือดนกมาแล้วพูดว่า ‘เราจักเขียนรูปในอากาศนี้ ทำให้เป็นรูปปรากฏ’ เขาก็ไม่อาจทำสำเร็จได้ เพราะอากาศนี้ไม่มีรูปร่าง ชี้ให้เห็นไม่ได้ ใครก็ตามจะเขียนรูปในอากาศนั้น ทำให้เป็นรูปปรากฏไม่ได้ จิตว่างก็ยิ่งใหญ่เหมือนกับท้องฟ้าอากาศ สมัยหนึ่ง สังฆนายกของพระพุทธศาสนานิกายเซน คือ ท่านฮวงจินประสงค์จะหาผู้สืบทอดตำแหน่งพิจารณาว่า “จะมอบตำแหน่งสังฆนายกให้แก่ใครดีระหว่างศิษย์ ๒ คน คือ ชินเซาผู้เป็นนักวิชาการปราดเปรื่องกับฮุยเน้ง(หรือเว่ยหล่าง)ซึ่งเป็นพ่อครัวซึ่งไม่ค่อยรู้หนังสือ” ท่านฮวงจินประสงค์จะมอบตำแหน่งสังฆนายกให้แก่ศิษย์ผู้มีจิตว่างตามหลักการของพระพุทธศาสนานิกายเซน จึงให้ศิษย์ทั้งคู่แต่งบทกลอนสะท้อนความคิดให้ดู ชินเซาเขียนบทกลอนเสนอต่ออาจารย์ว่า “กายคือต้นโพธิ์ ใจคือกระจกเงาใส หมั่นปัดกวาดอยู่เป็นนิตย์ อย่าให้ฝุ่นละอองลงจับ”

ส่วนสุขเน้งอ่านไม่ค่อยออกเขียนไม่ค่อยได้ จึงขอร้องคนอื่นให้ช่วยเขียน บทกลอนเสนออาจารย์เช่นเดียวกันว่า “ไม่มีกาย ไม่มีต้นไม้ ไม่มีกระเจงกไส เมื่อไม่มีอะไรตั้งแต่ต้น ฝุ่นละอองจะลงจับอะไร”

ท่านสุขเงินชอบใจบทกลอนของสุขเน้งมาก เพราะเนื้อหาแสดงถึงความว่างจริงๆ บอกให้รู้ว่า โลกนี้ว่างจากแก่นสาร จึงมอบตำแหน่งสังฆนายกให้แก่สุขเน้ง ความว่าง(ศูนย์ตา)เป็นสภาพเดิมแท้ของสิ่งทั้งหลาย จิตของมนุษย์เดิมแท้ที่เดียวนั้น ว่าง คือเป็นจิตประภัสสร คำว่า “ประภัสสร” มีลักษณะ ๓ อย่าง คือ (๑) ขาว (๒) ใส (๓) บริสุทธิ์ แต่จิตเดิมแท้นี้ถูกกิเลส(ซึ่งก็คือโลกธรรม)จรมาทำให้เศร้าหมอง ภายหลัง พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า “ยสฺมา จ โข อานนท สุณฺณํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา ตสฺมา สุณฺณโณโลโกติ วุจฺจติ แปลว่า อานนท์ เพราะ(สรรพสิ่ง)ว่าง จากตัวตนและของของตนฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า ‘โลกว่าง’”

ต้นธารแห่งความชั่วก็คือความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเกิดจากการที่คนทั้งหลาย เห็นว่ามีอัตตาและมีของที่เนื่องกับอัตตาอยู่ เรียกว่ามีสัkkายทิฏฐิ คำว่า “สัkkาย-ทิฏฐิ” แปลว่า ความเห็นว่าเป็นตัวของตน ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน ถือเขาถือเรา ความเห็นเช่นนี้เป็นต้นธารแห่งความชั่วร้าย ในรายละเอียดหมายถึงเห็นชั้น ๕ โดยอาการ ๔ รวมเป็นสัkkายทิฏฐิ ๒๐ ดังนี้

อาการที่ ๑ เห็นรูป: (๑) เห็นรูปเป็น “อัตตา” (๒) เห็นอัตตาว่า “มีรูป” (๓) เห็นรูปใน “อัตตา” (๔) เห็นอัตตาใน “รูป”

อาการที่ ๒ เห็นเวทนา: (๑) เห็นเวทนาเป็น “อัตตา” (๒) เห็นอัตตาว่า “มีเวทนา” (๓) เห็นเวทนาใน “อัตตา” (๔) เห็นอัตตาใน “เวทนา”

อาการที่ ๓ เห็นสัญญา: (๑) เห็นสัญญาเป็น “อัตตา” (๒) เห็นอัตตาว่า “มีสัญญา” (๓) เห็นสัญญาใน “อัตตา” (๔) เห็นอัตตาใน “สัญญา”

อาการที่ ๔ เห็นสังขาร: (๑) เห็นสังขารเป็น “อัตตา” (๒) เห็นอัตตาว่า “มีสังขาร” (๓) เห็นสังขารใน “อัตตา” (๔) เห็นอัตตาใน “สังขาร”

อาการที่ ๕ เห็นวิญญาน: (๑) เห็นวิญญานเป็น “อัตตา” (๒) เห็นอัตตาว่า “มีวิญญาน” (๓) เห็นวิญญานใน “อัตตา” (๔) เห็นอัตตาใน “วิญญาน”

โลกทัศน์แบบนี้เรียกว่าโลกทัศน์แบบอัตตา เป็นโลกทัศน์ที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกถือเอาถือเรา แยกแยะชิงดีชิงเด่น ยึดถือว่าทุกอย่างที่มีอยู่เป็นอยู่นี้เป็นของตัวเองทั้งหมด ทั้งๆ ที่ความเป็นจริงก็ไม่มีอะไรที่สามารถยึดเอาไว้ได้ มีเรื่องเล่าว่านกชื่อว่ามัยหะ บินไปตามไหล่เขาและชอกเขา บินไปสู่ต้นเลียบที่มีผลสุกแล้วร้องว่า “มัยหะ-ของเราๆ” ร้องรำพันเพ้ออยู่อย่างนั้น ผู่นกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบแล้วพากันบินไปต้นอื่น ส่วนนกมัยหะนั้นก็ร้องเพ้ออยู่นั่นเอง คนบางคนก็เหมือนนกมัยหะนี้ มีทรัพย์แล้วตนเองก็ไม่ได้ใช้สอย ทั้งไม่แบ่งปันให้ใคร เฝ้ามแต่ร้องรำพันว่า “มัยหะ-ของเราๆ” ท้ายที่สุดก็ถูกคนอื่นแย่งชิงไปหมด

ในขณะเดียวกัน ต้นธารแห่งความดีก็คือการถอนสัkkายทิฏฐิได้ มีโลกทัศน์แบบอนัตตา นั่นคือเห็นว่าเป็นอนัตตา วางจากอัตตา สิ่งทั้งหลายมีอยู่เป็นอยู่โดยเป็นปัจจัยแก่กันและกัน มีอยู่โดยความสัมพันธ์กัน มีอยู่ด้วยอาศัยปัจจัย ไม่มี ความคงที่อยู่อย่างเดิม ไม่มีอยู่โดยตัวมันเอง ไม่มีตัวตนที่แท้จริง คำว่า “ทำจิตให้ว่างเหมือนอากาศ” ก็คือมีความคิดเห็นอย่างนี้

อานิสงส์ของจิตว่างนั้นยิ่งใหญ่มหาศาล ทำให้สำเร็จสิ่งที่มุ่งหวัง พระพุทธเจ้าทรงแสดงอังกะขยสูตร ตรัสถึงสิ่งที่คนทั้งหลายมุ่งหวังมีทั้งหมด ๑๗ ประการ สรุปได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ สิ่งที่มุ่งหวังสำหรับคนทำมาหากินคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรืออายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ

กลุ่มที่ ๒ สิ่งที่มุ่งหวังสำหรับคนที่เปื้อนนายการครองเรือน หลีกออกจากกมลละบ้านเรือนนอกบำเพ็ญสาธารณประโยชน์คือทิพยสมบัติ สวรรค์สมบัติ

กลุ่มที่ ๓ สิ่งที่มุ่งหวังสำหรับผู้บำเพ็ญสมณธรรม คือวิมุตติ วิสุทธิ สันติ นิพพาน

สิ่งที่มุ่งหวังเหล่านี้จะสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบคือ ผู้มุ่งหวัง หรือผู้ปรารถนาเองต้องบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา ผู้ช่วยพรให้ประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังก็ต้องบำเพ็ญไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา และสำคัญที่สุดคือ ทั้งผู้มุ่งหวัง และผู้ช่วยพรให้สำเร็จตามที่มุ่งหวังต้องมีจิตว่าง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ ความโดยสรุปว่า “ความมุ่งหวังใดๆ และความประสงค์ที่จะให้สำเร็จตามที่มุ่งหวังใดๆ จะสำเร็จได้ผู้้นั้นพึงกระทำให้บริบูรณ์ในศีล หมั่นประกอบธรรมเครื่องระงับจิตของตน ไม่ทำฉนวนให้เหินห่าง ประกอบด้วยวิปัสสนา ปอกพูนสุญญาคาร” คำว่า “ปอกพูนสุญญาคาร” นี้แหละคือทำจิตให้ว่าง

ประการที่ ๓ ทำจิตให้เย็นเหมือนแม่น้ำ

โลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเร็วมาก คนวิ่งไล่ตามกันยังพอมิทางทันกันได้ แต่คนวิ่งตามโลกไม่มีทางทัน เหมือนคำกล่าวของอาจารย์เซนว่า “ยิ่งไล่ตาม ยิ่งห่างไกล ยิ่งไขว่คว้า ยิ่งสุดเอื้อม ยิ่งโยเยหา ยิ่งสิ้นหวัง” มีพุทธภาษิตว่า “สุขขัม วัต ชีวาม อุตฺตมกฺกํ อุตฺตมกฺกํ อุตฺตมกฺกํ มนุสฺสเสสุ วิหราม อุตฺตมกฺกํ แปลว่า ในขณะที่คนต่อสู้ ตื่นรนชวนขวายกระวนกระวาย พวกเราไม่ต่อสู้ตื่นรนชวนขวายกระวนกระวาย ช่างอยู่เป็นสุขสบายจริงหนอ ในขณะที่คนต่อสู้ตื่นรนชวนขวายกระวนกระวาย พวกเราอยู่ปราศจากการต่อสู้ตื่นรนชวนขวายกระวนกระวาย” ในโลกสันนิบาตปัจจุบันนี้ จำเป็นต้องมีจิตใจเย็นมากจริงๆ มิเช่นนั้นก็จะหาความสุขไม่ได้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ความโดยสรุปว่า “เหมือนคนถือคบหญาที่ลุกโผลงมาแล้วพูดว่า ‘เราจักเอาคบหญาที่ลุกโผลงนี้เผาแม่น้ำคงคาให้ร้อนจัด เตือดเป็นควันพุ่ง’ เขาก็ไม่อาจทำสำเร็จได้ เพราะแม่น้ำคงคาเป็นแม่น้ำที่ลึกสุดประมาณ”

ประการที่ ๔ ทำจิตให้อ่อนโยนเหมือนกระสอบหนังแมว

พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ความโดยสรุปว่า “กระสอบหนังแมวที่พอกแล้ว พอกสะอาดแล้ว พอกเรียบร้อยแล้ว ย่อมนุ่มดังปุยนุ่น ตีไม่มีเสียง ตีไม่ดัง ถ้ามีคนเอาไม้หรือกระบือเบี่ยงมาแล้วพูดว่า ‘เราจักเอาไม้หรือกระบือตีกระสอบ

หนังแมวที่ฟอกแล้วนี้ให้มีเสียงดัง’ เขาก็ไม่อาจทำกระสอบหนังแมวนั้นให้มีเสียงดังได้ เพราะกระสอบหนังแมวที่ฟอกแล้วนั้น ตีไม่มีเสียง” จิตใจของคนก็เหมือนกัน ต้องมีคุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพพอที่จะรองรับแรงกระทบและแรงกระแทกจากโลกธรรมได้ ภัยของชีวิตมี ๔ ประการคือ

๑) อุมิภัย ภัยจากคลื่น ได้แก่ภัยจากความโกรธและความคับแค้นใจ

๒) กุมภิลภัย ภัยจากจระเข้ ได้แก่ภัยจากความเห็นแก่ปากแก่ท้อง การจับจ่ายใช้สอยเกินตัว

๓) อาวัญญภัย ภัยจากน้ำวน ได้แก่ภัยจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่นำใคร่ น่าพอใจ

๔) สสุกาภัย ภัยจากปลาร้าย ได้แก่ภัยจากเพศตรงข้าม

เมื่อมีภัยรอบด้านอย่างนี้ เราทั้งหลายต้องทำจิตให้มีความยึดหยุ่น พร้อมทั้งจะปรับเข้าได้กับทุกสถานการณ์ ไม่มีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสิ่งที่มากระทบกระแทก จึงจะเหมาะกับสังคมปัจจุบัน พระธรรมเทศนาจิตตานุปัสสนาปริหารกถา ว่าด้วยการดูแลและบริหารจัดการ มีนัยดังพรรณนามา

“อุปสมะ” คือ ความเข้าไปสงบ หมายถึงความสงบนิ่งทางกาย วาจา และใจ รักษาอาการสงบนิ่งในทุกสถานการณ์ รักษาความนิ่งทางกายไม่แสดงอาการลุกลี้ลุกลนหรือลอนลานในสถานการณ์ฉุกเฉิน สงบปากสงบคำในสถานการณ์ที่บีบคั้นจิตใจ ควบคุมจิตให้ไม่หวั่นไหวไม่โอนเอนไปตามกระแส ความหนักแน่นมั่นคงเกิดเพราะเหตุนี้

เราจะแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทยก็โดยอาศัยอริชฐานธรรม ได้แก่ ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือปัญญา ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือสัจจะ ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคือจาคะ ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคืออุปสมะ

อริชฐานบารมีธรรมแก้ปัญหาสังเสพติดในชุมชนได้อย่างไร ?

ปัญญา(ความรู้) แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นความรู้ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ รู้เหตุ รู้ผลซึ่งกล่าวโดยรวมว่า รู้ต้นสายปลายเหตุของปัญหาสิ่งเสพติดในชุมชนนั้นๆ (อัมมัญญตาและอัตถัญญตา) รู้กำลังความสามารถของตัวเองว่าสามารถแก้ปัญหานี้ได้หรือไม่ (อัตถัญญตา) รู้ว่าปัญหาระดับนี้จะต้องใช้กำลังคน กำลังงบประมาณและเครื่องมือต่างๆ เท่าไร (มัตถัญญตา) รู้ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับเข้าไปแก้ปัญหาและระยะเวลาว่าจะใช้เวลา นานเท่าไร (กาลัญญตา) รู้จักคนในชุมชนนั้นๆ เป็นอย่างดีโดยเฉพาะคนที่เป็นผู้นำ คนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด (บุคคลัญญตา) และท้ายที่สุดรู้วัฒนธรรมประเพณีใน ชุมชนนั้นๆ เป็นอย่างไร(ปริสัญญตา)

ส่วนที่ ๒ เป็นความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้ว่าเป็น อยู่นี้และเป็นไปอย่างนี้ มีโลภะ(โลภอยากได้) มีโทสะ(โกรธ) และโมหะ(หลง) ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปเป็นธรรมดา มีกรรมเป็นของ ของตน ท้ายที่สุดอยู่ในท่ามกลางโลกธรรมคือได้ลาภและเสื่อมลาภ ได้ยศและ เสื่อมยศ ได้รับคำสรรเสริญและถูกนิินทา มีสุขและทุกข์คละเคล้ากันไป เมื่อมีปัญหา อยู่นี้เป็นหลักในเบื้องต้น การแก้ปัญหาสิ่งเสพติดในชุมชนแม้จะยากแต่ก็มุ่งมั่น ไม่ท้อถอย และปัญหานี้ก็จะพื้นฐานทำให้มีความจริงใจ จริงวาจา และจริงการ ในขณะปฏิบัติหน้าที่ ความหนักแน่นมั่นคงก็จะสูงขึ้นไปอีก นอกจากนั้น ปัญหานี้ จะทำให้รู้จักปล่อยวางบางเรื่องที่เห็นว่าควรปล่อยวาง และท้ายที่สุด จิตใจก็จะ สงบเย็น ทำงานไปเห็นผลงานไปก็จะเกิดความอึดใจสงบร่มเย็นไปในขณะเดียวกัน ไม่ว่าจะประสบอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ เราจักเป็นคนารู้ทันโลกรู้ทันชีวิต หนักแน่น ปล่อยวาง และสงบนิ่ง ไม่แสดงอาการวิปริตทางกายและวาจาความ หนักแน่นมั่นคง(อริชฐาน)เกิดได้เพราะเหตุนี้

เมตตาบารมีกับการแก้ปัญหา

พระโพธิสัตว์มีเมตตาธรรมเป็นธง บูรณาการร่วมกับบารมีธรรมอื่นๆ ตลอดเวลา ทั้งระดับเมตตาบารมี เมตตาอุปปารมี และเมตตาปรมัตถบารมี เช่น ครอบครวัหนึ่ง ดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขตลอดมา พระโพธิสัตว์ก็แผ่เมตตาเสมอว่า “จงเป็นสุขๆ เกิดอย่าได้มีเวรต่อกัน อย่าได้เบียดเบียนกัน อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย” นี่คือนเมตตาบารมี วันหนึ่งมีผู้จะเข้าปล้นทรัพย์สินครอบครวันี้ พระโพธิสัตว์ก็กุศลเจตนา แสวงหาวิธีการที่จะคุ้มครองป้องกันไม่ให้ครอบครวันี้ถูกโจรปล้น แม้ตัวเองอาจจะได้รับบาดเจ็บเสียเลือดเนื้อ นี่คือนเมตตาอุปปารมี ทำยที่สุดเพื่อให้ครอบครวันี้รอดพ้นจากการถูกโจรปล้น พระโพธิสัตว์ก็ตั้งกุศลเจตนาที่จะคุ้มครองป้องกัน แม้ตัวเองจะต้องเสียชีวิต นี่คือนเมตตาปรมัตถบารมี ดังนั้นเมตตาจึงเป็นธรรมที่เป็นฐานมั่นให้ทำงานเพื่อประโยชน์เกื้อกูลสุขแก่ชาวโลกได้สำเร็จทุกประการ

“เมตตา” ความรัก กิริยาที่รัก ภาวะที่รัก ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ภาวะที่เอ็นดู ความปรารถนาเกื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์ ความไม่พยาบาท ความไม่ปองร้าย กุศลมูลคืออโหสะในหมู่สัตว์ เป็นไมตรีความรักความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจดีต่อกัน ความใฝ่ใจหรือต้องการสร้างเสริมประโยชน์สุขให้แก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

“เมตตา” ความรักปรารถนาจะให้มีมีความสุขนี้ ถือเป็นฐานแห่งจริยธรรมทั้งหมด ดูกรณีเมตตาในหมวดพรหมวิหาร ๔ และเมตตาในหมวดสารณียธรรม ๖ เมตตาธรรมเป็นฐานแห่งธรรมข้ออื่นๆ อย่างไร ? ในสถานการณ์ปกติ เมตตาคือความเป็นมิตร มีไมตรี ความมีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข ปรารถนาดีต่อผู้อื่นอย่างไม่มีเงื่อนไข ในสถานที่ผู้อื่นตกต่ำมีทุกข์เดือดร้อน ก็ปรารถนาให้พ้นจากทุกข์นั้น ข้อนี้ก็เพราะมีเมตตาเป็นฐาน คนมีเมตตาเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยากก็รู้สึกหวั่นไหวไปตาม มีความเดือดเนื้อร้อนใจต้องการที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ ในสถานการณ์ที่ผู้อื่นได้ดีมีสุข เจริญอกงามขึ้นไปในความดีงาม ประสบความสำเร็จ

เราก็มีมุทิตาคือพลอยยินดีด้วยช่วยส่งเสริมสนับสนุน ข้อนี้ก็เพราะเมตตาเป็นฐานในสถานการณ์ที่ผู้อื่นประสบทุกข์เพราะกรรมของเขาเอง เราช่วยเหลือแล้วสุดท้ายสามารถ หรือในสถานการณ์ที่ผู้ใดมีสุขพอสมควรแก่ฐานะแล้ว เราก็วางใจเป็นกลางรักษาความเป็นกลางไม่เอนเอียง ไม่แทรกแซง เป็นการรักษาท่าทีของเรามีให้แสดงคุณภาพ ไม่แสดงกรณณา และมุทิตาให้สุดโต่ง ข้อนี้ก็เพราะเมตตาเป็นฐาน

เมตตาในหมวดสารณียธรรมเป็นอย่างไร ?

เพราะเมตตาทำให้เกิดกายสุจริต มีเมตตากายกรรมต่อผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระ ประพฤติกายสุจริต เว้นจากการฆ่า เว้นจากการกระทำที่จะเบียดเบียนทำร้ายกัน เว้นจากการลักขโมย มีความเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น เว้นจากการประพฤติดัดในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

เพราะเมตตาทำให้เกิดวจีสุจริต มีเมตตาวจีกรรมต่อผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ประพฤติวจีสุจริต เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการให้ข้อมูลเท็จ เว้นจากการพูดให้ร้ายกัน เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดคำที่ไม่มีประโยชน์

เพราะเมตตาทำให้เกิดมโนสุจริต มีเมตตามโนกรรมต่อผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตั้งจิตปรารถนาดี คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี ประพฤติสุจริต เว้นจากการเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น เว้นจากการคิดร้าย เว้นจากการคิดจ้องแวง เว้นจากการคิดเบียดเบียนผู้อื่น คิดแต่สิ่งดีงาม คิดบวก ตั้งจิตไว้ชอบ คิดเป็นสัมมาทิฐิแต่เพียงอย่างเดียว

เพราะเมตตาทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งกัน เอื้อเฟื้อเจือจานให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกัน เพราะเมตตาทำให้เกิดสามัคคีกลมเกลียวในสังคม มีความประพฤติดีงามสอดคล้องต้องกัน จะมีผู้ใดผู้หนึ่งประพฤติดัดแผกแตกต่างกันไปบ้างก็ตั้งกุศลจิตปรับให้เข้ากันได้ และท้ายที่สุด เพราะเมตตาทำให้ปรับความคิดเห็นตรงกัน แม้จะเห็นแตกต่างกันไปบ้างแต่ไม่มีความแตกแยก ตั้งกุศลจิตแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างให้ไปกันได้

ปัญหาในสังคมไทยที่เกิดจากการไม่มีเมตตาคืออะไร ?

เมื่อขาดเมตตาธรรม คนก็ไม่มีศีลธรรม ละเมิดศีลอยู่เป็นนิตย ฆ่ากัน ทำร้ายกัน ลักขโมยทรัพย์สินกัน ประพฤติผิดในกามอยู่เป็นนิตย พูดคุยสื่อสารกันด้วยความเท็จตลอดเวลา ทำย่ำที่สุดไม่มีเมตตาต่อตัวเอง เสพสิ่งมีนมาทำร้ายตัวเอง สุขภาพเสื่อมโทรมเมื่อขาดเมตตาธรรม ก็เกิดมีจลาจลทั่วไป ไม่มีความร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ชาดกตัญญูรู้คุณกันและกัน ไม่มีความสามัคคี

การทำงานเพื่อความสุขของโลกที่เกิดจากมีเมตตาธรรมเป็นฐานนี้ ดูหลักการและวิธีการทำงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล(อปต.)เป็นกรณีศึกษา หน่วย อปต.นี้ตั้งเมตตาธรรมเป็นเบื้องหน้า ได้ศึกษาสภาพปัญหาของสังคมแล้ว กำหนดเรื่องที่จะอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมพัฒนาที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมไว้ ดังนี้^๓

เรื่องที่ ๑ ส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรม

ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมมีมาก เช่น อาชญากรรมในลักษณะการฆ่ากัน ทำร้ายร่างกายกัน การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคนที่ไม่ใช่คู่ครองของตน (กาเมสุมิฉาจาร) การลักขโมยทรัพย์สินของกันและกัน การพูดคุยสื่อสารกันด้วยความเท็จ ด้วยคำพูดยุยงว่าด้วยคำหยาบ ด้วยคำพูดที่เพื่อเจือไรประโยชน์ เหล่านี้เป็นปัญหาการขาดธรรมทำให้เกิดการละเมิดหลักศีล คนในสังคมไม่เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตนเอง ไม่เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมที่คนโบราณได้สร้างสรรค์ไว้ รวมทั้งประเพณีอันดีงามที่สืบทอดกันมา เช่น ประเพณีสงกรานต์ คนในสังคมขาดความเคารพในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ไม่มีความเคารพยำเกรงบุคคลที่เป็นหลักผู้ใหญ่ในสังคม หน่วย อปต.ได้ศึกษาสภาพปัญหาเหล่านี้อย่างรอบด้านแล้วจึงกำหนด

^๓ พระสุธีรัตนบัณฑิต, พระศรีสมโพธิ และคณะ, การพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร) สรุปรจากทั้งเล่มหนังสือ.

ตอนที่ ๔ บทเรียนจากชาดกกับการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความดีในสังคมไทย ๒๖๕

แนวทางที่จะแก้ไข โดยส่งเสริมให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับวัดในการบูรณาการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน กระดับคุณภาพจิตโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เรื่องที่ ๒ ส่งเสริมสุขภาพและอนามัย

ปัญหาของสังคมไทยปัจจุบันที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ส่งเสริมสุขภาพและอนามัย ของคนในสังคม เช่น ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการดูแลสุขภาพ ไม่มีวัฒนธรรมในการ ดูแลสุขภาพ ปล่อยปละละเลยการดูแลสุขภาพของตัวเอง ไม่ช่วยกันดูแลรักษา สถานที่อยู่อาศัยให้มีความสะอาด สว่าง และสงบ หน่วย อปต.จึงร่วมมือกับ หน่วยงานด้านสาธารณสุข ทั้งภาครัฐและประชาสังคมเผยแพร่ความรู้ กระบวนการ และกิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันทางสุขภาพะ เปิดวัดให้เป็นบริเวณส่งเสริมกิจกรรม ทางกาย เป้าหมายคือเพื่อสร้างวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของคนใน ชุมชน

เรื่องที่ ๓ ส่งเสริมสัมมาชีพ

ปัญหาด้านอาชีพของสังคมไทยปัจจุบันที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ส่งเสริมสัมมาชีพ เช่นคนไทยแม้จะมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง แต่บางกรณีก็เป็นอาชีพทุจริตรวมทั้งอาชีพ ที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม อาชีพที่เสี่ยงภัย อาชีพที่แม้จะถูกกฎหมายแต่เอารัด เอาเปรียบกัน การขาดศรัทธากรรมและผลของกรรม ทำการใดๆ ก็หวังผลโดยไม่เป็น ไปตามหลักปฏิจจสมุปบาท เช่นการซื้อสลากกินแบ่ง หน่วย อปต.จึงส่งเสริมอาชีพ และการสร้างรายได้ ปลุกฝังค่านิยมและความประพฤติที่จะทำให้เยาวชนมีความเชื่อ ในความซื่อสัตย์สุจริต มีหลักเหตุและผลในการทำอาชีพ ประกอบอาชีพและดำเนิน ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาตนและสังคมให้อยู่ดีกินดีอย่างยั่งยืน

เรื่องที่ ๔ สร้างสันติสุข

ปัญหาของสังคมไทยปัจจุบันที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้สร้างสันติสุข เช่น อาชญากรรมต่างๆ ที่ทำให้ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความขัดแย้งของคนในชุมชน ระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้านมาจนถึงระดับประเทศ สิ่งเหล่านี้ทำให้ขาดสันติสุข หน่วย อปต.จึงส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวิทยาการสมัยใหม่ที่ว่าด้วยวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จัดกิจกรรมชุมชนที่จะให้คนเข้าใจความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ใช้พื้นที่ของวัดเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจโดยการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ

เรื่องที่ ๕ จัดการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหาด้านการศึกษาของคนในสังคมไทยปัจจุบัน ที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้จัดการศึกษาสงเคราะห์ เช่น ครอบครัวในชนบท พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กบางครอบครัวฐานะยากจน ต้องออกไปทำงานรับจ้างในที่ห่างไกล ไม่มีคนดูแลลูกหลานพาไปโรงเรียน หรือเด็กผู้ชายที่ยังไม่พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับที่พ่อแม่ผู้ปกครองประสงค์จะให้บวชเป็นสามเณรเรียนหนังสือหน่วย อปต.ร่วมกับพระสงฆ์ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้ส่งลูกหลานเข้ามาเรียนหนังสือในวัด เด็กบางคนออกจากโรงเรียนกลางคัน ไม่ได้รับการศึกษาในระบบปกติ หรือแม้กระทั่งเด็กที่สัญชาติไม่ชัดเจนหรือไม่มีหลักฐานแสดงฐานะที่ชัดเจน หน่วย อปต.ก็ต้องหาทางให้เด็กได้ศึกษาเป็นกรณีพิเศษ

เรื่องที่ ๖ ทำงานสาธารณสงเคราะห์

ปัญหาด้านคนตกทุกข์ได้ยากในสังคมไทยปัจจุบัน ที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ทำสาธารณสงเคราะห์ เช่น คนป่วยเป็นโรคเอดส์ที่มักจะถูกสังคมรังเกียจ คนติดสิ่งเสพติดที่ญาติมิตรไม่สามารถควบคุมดูแลได้หรือไม่ประสงค์จะคบหาสมาคมด้วย เด็กเกรงทั้งหลาย คนแก่ที่ไม่มีญาติดูแล คนพิการ คนมีอาการผิดปกติทางจิต หน่วย อปต.จึงได้ผลักดันให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาตั้งศูนย์กลางเพื่อการสงเคราะห์

ตอนที่ ๔ บทเรียนจากชาดกกับการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความดีในสังคมไทย ๒๖๗

โดยร่วมกับหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือเกื้อกูลคนทุกข์ยากทั้งในภาวะปกติและในคราวประสบภัยพิบัติ

เรื่องที่ ๗ ปลุกฝังกตัญญูทศเวทิตาธรรม

ปัญหาด้านคุณธรรมของคนในสังคมไทยปัจจุบัน ที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้มีกิจกรรมปลุกฝังกตัญญูทศเวทิตาธรรม เช่น คนไม่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติ ไม่ส่งเสริมไม่อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่เคารพยำเกรงบุญนิยมบุคคลหรือบุคคลผู้ใหญ่ในสังคม ไม่ดูแลเอาใจใส่มารดาบิดาหรือผู้มีอุปการคุณ รวมทั้งไม่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หน่วย อปต.จึงต้องส่งเสริมให้เกิดความสำนึกกตัญญูรู้คุณและตอบแทนคุณในชุมชนโดยร่วมกับพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นภาคีเครือข่ายในการใช้พื้นที่ของวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การดูแลผู้สูงอายุ ตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เรื่องที่ ๘ สร้างเสริมสามัคคีธรรม

ปัญหาของคนในสังคมไทยปัจจุบัน ที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ต้องเสริมสร้างและปลุกฝังสามัคคีธรรมก็คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันในระดับหมู่บ้าน ตำบล จนกระทั่งระดับประเทศ ทั้งระหว่างประชาชนกับประชาชน รัฐบาลกับประชาชน กลุ่มการเมืองกับกลุ่มการเมือง หน่วย อปต.จึงร่วมกับพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาเสริมสร้างและปลุกฝังความสามัคคี สร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จัดกิจกรรมทางศาสนาและตามประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาเพื่อให้คนในสังคมมาร่วมกัน รู้จักสนิทสนมกัน ไว้วางใจกัน และท้ายที่สุดเข้าใจความแตกต่างทางความคิดของกันและกัน

การกำหนดภารกิจขึ้นมาเพื่อปัญหาเหล่านี้ จะสำเร็จได้ก็ด้วยเมตตาธรรม อาศัยเมตตาธรรมอย่างเดียวก็เพียงพอที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวมาได้ทั้งหมด สมกับพุทธภาษิตว่า โลโกปตมมิกา เมตตา เมตตาธรรมค้ำจุนโลก ซึ่งการที่จะใช้เป็นเมตตาธรรมเป็นธง ยึดหลักเมตตาธรรมอย่างมั่นคงในการปฏิบัติหน้าที่ ต้องผ่านการบำเพ็ญ

ปลุกฝังเมตตาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเกิดอหยาศัยแบบพระโพธิสัตว์ขึ้นในบุคคลนั้นๆ การทำงานเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นนั้น เมตตาธรรมต้องถูกปลุกฝังในจิตใจอย่างแน่นแฟ้น ทั้งชีวิตเต็มไปด้วยเมตตา ที่เรียกว่าเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม นี่คือการอหยาศัยแบบพระโพธิสัตว์

การทำงานเพื่อแก้ปัญหาสังคมตามหน้าที่ที่รับผิดชอบแบบที่หน่วยงานต่างๆ ทำกัน ไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันได้ ต้องทำงานด้วยอหยาศัยพระโพธิสัตว์ มีเมตตาที่ต้องมีแบบพระโพธิสัตว์ พุ้มเททั้งกายและใจ อุทิศกำลังกายและกำลังสติปัญญาทำอย่างเต็มความสามารถตลอดเวลา โดยไม่หวั่นไหว ไม่คลอนแคลน มุ่งมั่นไปข้างหน้าอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ไม่ท้อถอย

อุเบกขาบารมียกับการแก้ปัญหา

“อุเบกขา” แปลว่า เข้าใจไปคู่ใกล้ๆ หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ด้วยชอบหรือชัง ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้ายเมื่อเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควร แก่เหตุความรู้จักวางใจ ความวางเฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามสมควรของเขาตามควรของมัน ไม่เข้าข้างไม่ตกเป็นฝ่ายฝ่าย ไม่สอดใส่ไม่จู้จี้สาระแน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง เหล่านี้เป็นความทั่วไปเพื่อให้เข้าใจง่าย

โดยสรุป “อุเบกขาบารมีย” หมายถึง ท่าทีที่นิ่งเรียบต่อปรากฏการณ์ ไม่เอนเอียง ไม่ปรุงแต่งต่อยอด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพาหิยะ ทารุจิริยะตอนหนึ่งว่า “พาหิยะ เพราะเหตุนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟัง เมื่อรับรู้อารมณ์ที่ได้รับรู้ก็สักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง ก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง พาหิยะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล เมื่อใด เธอเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟัง เมื่อรับรู้อารมณ์ที่ได้รับรู้ก็สักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง เมื่อนั้น เธอก็จะไม่ยึดติดในสิ่งนั้น เมื่อใด เธอไม่ยึดติดในสิ่งนั้น เมื่อนั้น เธอจักไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างโลกทั้งสอง นี่เป็นที่สุดแห่งทุกข์” อุเบกขาในนัยนี้ก็คือความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง

อีกประการหนึ่ง ในนัยที่ ๑ นี้ “อุเบกขาบารมี” หมายถึง ท่าทีของบุคคลผู้บรรลุนิพพานต่อปรากฏการณ์ทั้งที่น่าพอใจ (อิฏฐารมณ์) และไม่น่าพอใจ (อนิฏฐารมณ์) ที่เป็นไปด้วยความรู้ชัดและนิ่งเย็นสนิทตลอดเวลา ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ถ้าภิกษุหนึ่งเสวยสุขเวทนาก็รู้ชัดว่า ‘สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’ ถ้าเธอเสวยทุกข์เวทนาก็รู้ชัดว่า ‘ทุกข์เวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’ ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนาก็รู้ชัดว่า ‘อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’ ถ้าเธอเสวยสุขเวทนาก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส)เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยทุกข์เวทนาก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส)เสวยทุกข์เวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนาก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส)เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น...” ในนัยนี้ “อุเบกขาบารมี” หมายถึงคุณธรรมของบุคคลผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบ(หมายถึงนิพพาน) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้แล้วย่อมบรรลุธรรมเป็นเครื่องอยู่ประจำ ๖ ประการคือ เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ ฟังเสียงด้วยหู ... รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ...”

นัยที่ ๒ อุเบกขาบารมี หมายถึงความมีใจเป็นกลาง การดูอย่างสงบโดยไม่ตกเป็นฝ่ายของผู้ปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์ เช่นสมัยเกิดเป็นพญานกกระเจาบเมื่อฝูงนกติดตามชายของนายพราณ สอนนกทั้งหลายให้สามัคคีช่วยกันยกตาข่ายบินหนีไปได้ ต่อมานกเหล่านั้นทะเลาะกัน พญานกกระเจาบินห้ามไม่ฟัง เมื่อเห็นว่าการกระทำของนกเหล่านั้นสมควรแก่เหตุแล้ว มีเหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาเป็นอย่างนี้ จึงวางใจเป็นกลางพาบวิเวกของตนบางส่วนหนีไปอยู่ที่อื่น

ปัญหาสังคมไทยหรือสังคมโลกดังที่สรุปไว้ในตอนต้น อาศัยเพียงความรู้ความสามารถและความเข้าใจสภาพปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้โดยง่าย คนแก้ปัญหาต้องมีบารมี อุเบกขาบารมีมีนัยครอบคลุม

๑) ความเข้าใจใกล้ชิดกับสภาพปัญหา

๒) ความนิ่งของสภาพจิตใจ

๓) ความเป็นกลางไม่เอนเอียง

๔) การปล่อยให้ปัญหาดำเนินไปตามเหตุปัจจัยและคลี่คลายได้ด้วยเหตุปัจจัย
เหมือนกระบวนการก้นหอย

ปัญหาความขัดแย้งของคนกลุ่มต่างๆ คนที่ทำหน้าที่แก้ไขปัญหานี้เห็นได้ชัดเจนว่าต้องบำเพ็ญอุเบกขาบารมีครบทั้ง ๔ นัย นั่นคือ เข้าใจปัญหาและสาเหตุจริงๆ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ คน ๒ ฝ่ายทะเลาะกันมีวจีทุจริตเกิดขึ้นตลอดเวลา สื่อสารกันด้วยวจีทุจริตตลอด พูดโกหก พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด หรือพูดเพื่อเจ้าไร้สาระต่อกันและกัน และสุ่มเสี่ยงที่จะนำไปสู่กายทุจริตคือการฆ่าทำร้ายกัน เป็นสถานการณ์ที่เลวร้าย ดังนั้น ผู้ทำหน้าที่แก้ปัญหามีสภาพจิตเจิ่งจิงๆ ต้องรักษาความเป็นกลางไว้ให้ได้ และท้ายที่สุดต้องมองพัฒนาการของปัญหาได้ตลอดว่า ปัญหาความขัดแย้งนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ดำเนินไปอยู่อย่างนี้เพราะสาเหตุอะไร และจะไปสิ้นสุดลงเพราะสาเหตุอะไรและตรงไหน

ปัญหาคนไทยเป็นโรคทางจิตโดยเป็นโรคจิตเภทบ้าง โรคซึมเศร้าบ้าง โรคจิตทั่วไปบ้าง ดังที่ข้อมูลบางแห่งบอกว่ามี ๑,๖๐๐,๐๐๐ คนนั้น ถือเป็นปัญหาที่เลวร้ายมาก ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลคนป่วยเหล่านี้ ถ้าไม่มีความเข้มแข็งด้านจิตใจแล้ว คุณภาพชีวิตจะเลวร้ายมาก การแก้ปัญหานี้อาศัยความรู้ความเข้าใจด้านวิชาการอย่างเดียวไม่ได้ ต้องบำเพ็ญอุเบกขาบารมีด้วย มีกุศลเจตนาอย่างมั่นคง ใคร่ครวญสอดส่องด้วยจิตที่นิ่งแน่วไม่เอนเอียง แม้จะประสบกับแรงกดดันอย่างไรก็พร้อมที่จะต่อสู้ฟันฝ่าโดยอาศัยขันติบารมี อธิษฐานบารมีเป็นฐานใช้อธิษฐานพระโพธิสัตว์เป็นเครื่องมือดำเนินการ นั่นคือบำเพ็ญอุเบกขาครบถ้วนทั้งระดับบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี

๔. จริยวัตรของพระโพธิสัตว์เพื่อสร้างโลกทัศน์ใหม่

“โลกทัศน์” คืออะไร ? โลกทัศน์ก็คือ การมองเห็นโลก การรับรู้โลก การที่แต่ละคนมองเห็นทิศทางหรือมิติที่สัมพันธ์กันของสรรพสิ่งในโลก ทั้งนี้ โลกทัศน์ของแต่ละคนขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในสังคมของตนหรือในสังคมที่ตนท่องเที่ยวไป

โลกทัศน์คือระบอบรวมของความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ที่ปรากฏให้รับรู้ทางประสาทสัมผัสต่างๆ เป็นมุมมองอย่างกว้างๆ ที่มีต่อโลกและชีวิต เป็นความคิดรวบยอดที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในโลกโดยรวมที่ก่อให้เกิดมุมมองต่อปรากฏการณ์ทั้งหลาย มุมมองพื้นฐานที่บุคคลหรือกลุ่มชนใช้ในการรับรู้ ตีความ และจินตนาการสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ รวมทั้งสังคมโดยรอบด้วย โลกทัศน์จะเป็นกรอบในการกำหนดวิธีคิด ความเชื่อ ทศนคติหรือท่าที ความคิดเห็นและการให้คุณค่าของบุคคล

“โลกทัศน์ใหม่” คืออะไร ? โลกทัศน์ใหม่ก็คือการรับรู้ ตีความ และจินตนาการสังคมโดยรอบด้วยมุมมองใหม่ๆ ที่จะนำไปสู่วิธีคิด ความเชื่อ ทศนคติหรือท่าที ความคิดเห็น และการให้คุณค่าในเชิงบวก เป็นไปเพื่อปลูกเร้าคุณธรรม มีกุศลเจตนาเป็นฐานราก โลกทัศน์ใหม่ก็คือโลกทัศน์แบบพระโพธิสัตว์นั่นเองก็คือ เอาสภาพปัจจุบันเป็นฐานเพื่อไปสู่เป้าหมายที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขที่ยิ่งใหญ่ของมหาชนเป็นหลัก ยึดหลักว่า “จากสภาพปัจจุบันทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา เราจะก้าวไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นได้อย่างไร”^๔ โดยมีทศบารมีเป็นฐานของการดำเนินงานทุกเรื่อง

^๔ ทางการศึกษา โลกทัศน์ใหม่หมายถึงทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ นั่นเอง เช่น ทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Critical thinking & problem solving) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & innovation) ทักษะในการร่วมมือกัน (Collaboration) การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (teamwork & leadership) ความเข้าใจกันของคนในสังคมต่างวัฒนธรรม (Cross-cultural understanding) ทักษะในการสื่อสาร (Communication) ความรู้เท่าทันสารสนเทศและการสื่อสาร (information & media literacy) ความเชื่อมั่นตัวเอง ด้านอาชีพและการเรียนรู้ (Career & learning self-reliance) เป็นต้น

การสร้างโลกทัศน์ใหม่ภายใต้กรอบทสปรามีก็คือ การใช้อิฐฐานบารมีเป็นฐาน ใช้เมตตาบารมีเป็นธง ใช้ปัญญาบารมีเป็นแผนที่ และใช้ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อุเบกขาบารมีร่วมกัน เป็นพลังขับเคลื่อน ดุกรณีพระเจ้าสิบชาติเป็นกรณีตัวอย่าง

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งทานบารมีคืออย่างไร ?

การบำเพ็ญทานตามกรอบแห่งบุญกิริยาวัตถุข้อทานมัย ทำบุญด้วยการให้อามิสทานและธรรมทานแก่ผู้อื่นโดยไม่มีข้อแม้ใดๆ โดยเฉพาะธรรมทานด้านการให้อภัย ให้กำลังใจ ให้ความจริงใจ ให้ความเป็นเพื่อนที่ดี ข้ออุปจายนมัย ทำบุญด้วยการให้ความอ่อนน้อมถ่อมตน ข้อเวยยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการให้การขวยขวายรับใช้ ข้อปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น ข้อปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยการให้ความชื่นชมยินดีในความดีของผู้อื่น ข้อธัมมเทสนามัย ทำบุญด้วยการให้คำสั่งสอนผู้อื่น

ตัวอย่างโลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งทานพึงเห็นได้จากเรื่องพระเวสสันดร พระโพธิสัตว์สมัยที่เกิดเป็นพระเวสสันดร ทรงยินดีที่จะบริจาคทุกอย่างโดยที่สุดแม้ชีวิต เมื่อขึ้นครองราชย์สมบัติก็ทรงบริจาคช้างป้างัยนาค ทำให้ลูกชาวเมืองขับออกไปอยู่ป่า พระเวสสันดรเมื่อทรงทราบสาเหตุที่ชาวกรุงสีพีโกรธเคืองพระองค์ ทรงแสดงเจตนารมณ์ว่า “เราจะให้หทัย ให้จักขุ เงินทอง แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ หรือแก้วมณีซึ่งเป็นทรัพย์ภายนอกของเราจะเป็นไรไป เมื่อยาจนมาถึง เราเห็นแล้วจะพึงให้แขนขาแขนซ้ายก็ไม่หวั่นไหวเลย ใจของเรายินดีในการให้ ถึงชาวกรุงสีพีทั้งมวลจะขับไล่เราหรือจะเข่นฆ่าเรา หรือจะตัดเราออกเป็น ๗ ท่อนก็ตามเถิด เราจะไม่งดการให้เลย” ขณะเสด็จออกพระนครมีคนมาขอราชรถ พระองค์ก็ทรงบริจาค ขณะอยู่ในป่า ชูชกมาขอพระโอรส(ชาลี)และพระธิดา(กัณหา)ก็ทรงบริจาค ด้วยพระทัยแน่วแน่ต่อพระสัพพัญญุตญาณ ดังที่ตรัสตอนหนึ่งว่า “ชาลีลูกรัก มานี้เถิด เจ้าทั้ง ๒ ช่วยกันบำเพ็ญบารมีของพ่อให้เต็มเถิด จงช่วยกันโสรจสรงหทัย

ของพ่อให้เยือกเย็นเกิด จงเชื่อฟังคำของพ่อ เจ้าทั้ง ๒ เป็นดุจยานนาวาของพ่อ อันไมโยกโคลงในสาครคือภพเกิด พ่อจักข้ามฝั่งคือชาติ จักช่วยสัตว์โลกพร้อมด้วย เทวโลกให้ข้ามด้วย”

เรื่องพระเวสสันดรแสดงถึงการบำเพ็ญทานชั้นปรমัตถบารมี เป็นหลักการ ชั้นอุดมคติยากที่คนทั่วไปจะปฏิบัติได้ตามพุทธภาษิตว่า “พึงสละทรัพย์เพื่อรักษา อวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต พึงสละทรัพย์ อวัยวะ แม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษา ความถูกต้อง” ซึ่งในความเป็นจริง ๆ คนทั่วไปก็ไม่จำเป็นที่จะต้องบำเพ็ญทานถึง ขนาดนั้น แต่ให้ตั้งกุศลเจตนาสูงส่งเหมือนพระเวสสันดร โลกทัศน์ใหม่ด้านทาน การให้ก็ควรสูงส่งอย่างนี้

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งศีลบารมีคืออะไร ?

การสมาทานรักษาศีลแบบพระโพธิสัตว์มีความเข้มข้นครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งด้าน ระดับ(หรือคุณภาพ) ทั้งด้านปริมาณ ทั้งด้านมิติ ทั้งด้านความต่อเนื่อง คำว่า “คนดี มีศีลธรรม” ก็คือ คนที่มีวิถีชีวิตดีงาม สมาทานรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ หรือศีล จำนวนข้อมากกว่านี้บริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย ไม่ให้เป็นทีติติงได้ ตนเองก็หาจุดตำหนิตัวเองไม่ได้ คนอื่นตำหนิไม่ได้ มีกุศลเจตนาแน่วแน่ ที่จะให้ตัวเองมีศีลบริสุทธิบริบูรณ์ แม้จะต้องสละชีวิตเลือดเนื้อ ข้อนี้ประการที่ ๑

ประการที่ ๒ จะเป็นคลุหิษฐ์ผู้ครองเรือนก็ตาม จะเป็นบรรพชิต(สมณพราหมณ์) ก็ตาม สมาทานถือปฏิบัติศีลได้ครบ ๔ มิติ คือ ศีลเป็นข้อหรือเป็นสิกขาบทที่สมาทาน รักษาได้ครบถ้วนบริสุทธิบริบูรณ์ (ปาติโมกขสังวรศีล) ศีลด้านการจัดระเบียบตัวเอง ก็มีกายเรียบร้อยดีงามเป็นกายสุจริต มีวาจาเรียบร้อยดีงามเป็นวจีสุจริต มีใจเรียบร้อย ดีงามเป็นมโนสุจริต(อินทริยสังวรศีล) ศีลด้านการประกอบอาชีพก็เป็นสัมมาอาชีพ สุจริตและยุติธรรม ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ ยังบริหารจัดการคนและงานอันเกี่ยวเนื่องกับอาชีพหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำเร็จลุล่วงไม่คั่งค้าง ไม่อาภูล (อาชีวนิวิธานศีล) ศีลด้านการจับจ่ายใช้สอยเครื่อง

อุปกอบบริโภคก็เป็นไปตามหลักโภควิภาค ๔ คือ ๑ ส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน ญาติสนิท มิตรสหาย คนรอบข้าง และทำประโยชน์ทั่วไป ๒ ส่วนใช้ลงทุนประกอบกิจการงาน อีก ๑ ส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น และในรายละเอียดก็ยึดหลักโภคอาทิยะ ๕ ประกอบด้วย กล่าวคือเอา ๑ ส่วนที่ใช้จ่ายเลี้ยงตนเป็นต้นนั้น มาเป็นหลักแล้วนำ จาก ๒ ส่วนที่ใช้ประกอบกิจการงานและอีก ๑ ส่วนที่เก็บไว้ใช้คราวจำเป็นต้นมาบ้าง เล็กน้อยมาผสมรวมเป็นก้อนแล้วอีกเป็น ๕ ส่วนเพื่อ

๑) เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยา และคนในปกครองให้อยู่เป็นสุข

๒) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

๓) ป้องกันอันตราย

๔) ทำพลี ๕ อย่าง คือ (๑) ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ (๒) อติถิพลี ต้องรับแขก

(๓) ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ (๔) ราชพลี เสียภาษีอากร

(๕) เทวตาสพลี บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๕) อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์

ท้ายที่สุด เป็นการใช้สอยทรัพย์สินเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างมีคุณค่า เป็นไป เพื่อคุณค่าแท้ไม่ใช่คุณค่าเทียม ไม่ก่อหนี้สิน(ปัจจัยสันนิสสิตศีล) จากความเรียบร้อย ดิغامครบ ๔ มิตินี้ทำให้เกิดภาวะผู้นำในบุคคลนั้นๆ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการ เป็นผู้นำในสังคมปัจจุบัน

ประการที่ ๓ สิ่งที่เราเรียกว่า “คนดีมีศีลธรรม” นี้มีอยู่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ โดยทั่วไปตลอดระยะเวลายาวนานถึงข้ามภพข้ามชาติ เอาเฉพาะชาติปัจจุบัน ตั้งแต่ เกิดมา ตั้งแต่ทุกคนจำความได้ คนผู้นี้ก็มีวิถีชีวิตเหมาะสมที่จะเรียกว่า “คนดีมี ศีลธรรม” อย่างแท้จริง กาลเวลาผ่านไปยาวนานก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเป็นอื่น เหมือนเกลือรักษาความเค็ม

พระโพธิสัตว์เป็นคนดีมีศีลธรรมโดยนัยนี้ในสังคมปัจจุบัน เพื่อจะธำรงรักษา ความร่มเย็นเป็นสุขที่มีอยู่ให้ยั่งยืนสืบไป และเพื่อจะกำจัดความทุกข์ยากให้หมดไป

ตอนที่ ๔ บทเรียนจากชาดกกับการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความดีในสังคมไทย ๒๗๕

เพื่อกำจัดความเดือดร้อนร้อนใจให้หมดไป เพื่อจะทำให้ความวุ่นวายหมดไป จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างโลกทัศน์ภายใต้กรอบศีลบารมีหรือแบบศีลบารมี นั่นคือให้สมาทานรักษาศีลได้อย่างพระโพธิสัตว์โดยใช้อิทธิฐานบารมีเป็นฐาน ใช้เมตตาบารมีเป็นธง ใช้ปัญญาบารมีเป็นแผนที่ พร้อมกันนั้นก็ใช้ทานบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อุเบกขาบารมีร่วมกันเป็นพลังขับเคลื่อน

โลกทัศน์ใหม่เพื่อสังคมยุคใหม่เฉพาะในด้านศีลนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีกรรมทำเป็นครั้งคราวในโอกาสพิเศษต่างๆ แต่เป็นศีลที่เกิดจากกุศลเจตนา เป็นปกตินิสัยประจำวัน และต่อเนื่องยาวนานปรากฏออกมาในวิถีชีวิตครบ ๔ ด้าน คือ

- ๑) ปาติโมกขสังวรศีล สมาทานรักษาศีลเป็นข้อๆ
- ๒) อินทริยสังวรศีล การจัดระเบียบตัวเองทางกาย วาจาและใจ
- ๓) อาชีวะปาริสุทธิศีล จัดระเบียบอาชีพการงานเรียบร้อยตั้งงามเป็นสุจริตและยุติธรรม
- ๔) ปัจจยสันนิสสิตศีล จัดระเบียบการใช้สอยทรัพย์สินเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นไปเพื่อคุณค่าแท้

กลายเป็นศีลบารมีที่บูรณาการกับบารมีอีก ๙ ข้อที่เหลือ เป็นความแข็งแกร่งด้านศีล

พระโพธิสัตว์บำเพ็ญศีลบารมี ทำความดีเพื่อความดีและทำความดีเพื่อผู้อื่นจริงๆ เช่น สมัยที่เกิดเป็นพญาช้างสีละ พญาช้างนี้มีอวัยวะขาวผ่อง(ช้างเผือก) สีเปล่งปลั่งดั่งเงินยวง นัยนดาดั่งแก้วมณี ปากเช่นผ้ากำพลแดง งวงเป็นดุจยวงเงิน ที่ประดับด้วยหยดทองสีสุก พอโตขึ้นก็มีช้าง ๘๐,๐๐๐ เชือกเป็นบริวาร วันหนึ่งพบนายพรานเดินหลงป่าอยู่จึงพาไปส่งที่บ้านแล้วกำชับไม่ให้นายพรานบอกที่อยู่ของตนแก่ใครๆ เพราะเกรงว่าช้างบริวาร ๘๐,๐๐๐ ตัว จะไม่ปลอดภัย แต่พรานนั้นเห็นรูปลักษณะที่งดงามของพญาช้างโดยเฉพาะงา พอกลับถึงบ้านก็ไปหาพวกช่าง

ทำงาน เสนอตัวที่จะหางาของช่างที่มีชีวิตอยู่มาขายให้ เมื่อพวกเข่างทำงานต้องการซื้อ จึงถือเลื่อยกลับไปหาพญาช่างขอตัดงามาขายเอาเงิน เมื่อเงินหมดก็กลับไปขอตัดงา พญาช่างอีกรวมแล้ว ๓ ครั้ง จนงาหมด พญาช่างก็ไม่ได้แสดงอาการโกรธเคือง ยังคงตั้งใจที่จะบำเพ็ญบารมีมุ่งเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^๕

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งปัญญาบารมีคืออะไร ?

วิถีชีวิตบนโลกทัศน์ใหม่ด้านปัญญาบารมีมี ๓ นัย

นัยที่ ๑ วิถีชีวิตที่อยู่บนหลักโยนิโสมนสิการ

“โยนิโสมนสิการ” แปลว่า การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย” หมายถึง การพิจารณาโดยแยบคาย การพิจารณาอย่างรอบคอบ การใคร่ครวญโดยถ้วนถี่ มี ๑๐ วิธี ดังนี้^๖

วิธีที่ ๑ คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

เป็นวิธีคิดแบบอิตถีปัจจัยตา คิดแบบปฏิจจนูปาทานั่นเอง หรือคิดแบบ ปัจจัยสัมพันธ์ว่า “เพราะดังนี้ๆ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ก็ดับ”

วิธีที่ ๒ คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ

เป็นวิธีคิดวิเคราะห์แยกแยะ ให้เห็นส่วนประกอบต่างๆ และให้ความไม่มีความเห็นแก่สารแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย เช่นการคิดเปรียบเทียบกันระหว่างเรือนกับคนว่า “... ช่องว่างอาศัยเครื่องไม้ เถารัด ดินฉาบ และหม้ามุงล้อมเข้า ย่อมถึงความนับว่า ‘เรือน’ ฉันทใด ช่องว่างอาศัยกระดุก เอ็น เนื้อ และหนังแวดล้อมแล้ว ย่อมถึงความนับว่า ‘รูป’ ฉันทนั้น”

^๕ พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๗๒/๓๐, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๒/๗๒/๑๐๘-๑๑๑.

^๖ สรุปความจากพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๘), หน้า ๖๒๗-๖๓๕, ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนอ้างคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรองอื่นๆ ไว้มาก แต่ผู้วิจัยขออ้างเพียงหนังสือเล่มนี้เป็นหลัก

วิธีที่ ๓ คิดแบบสามัญญลักษณะ

เป็นวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ยอมรับความจริง วางใจไม่กังวลเพราะรู้เท่าทันว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับ ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน(อนิจจัง) เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ถูกเหตุปัจจัยภายในและภายนอก ปิรัดขัดแย้งให้เกิดการเปลี่ยนสลาย(ทุกข) เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติ บังคับไม่ได้ สั่งการไม่ได้(อนัตตา)” พร้อมกันนั้นก็แก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัย สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ

วิธีที่ ๔ คิดแบบอริยสัจหรือคิดแบบแก้ปัญหา

เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ สารสำคัญคือเริ่มต้นจากปัญหาที่ประสบอยู่โดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไขในเวลาเดียวกัน กำหนดเป้าหมายให้ชัดว่าแก้ได้หรือไม่ และคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา เช่นการคิดว่า “ทุกข์คือดังนี้ เหตุเกิดแห่งทุกข์คือดังนี้ ความดับแห่งทุกข์คือดังนี้ ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์คือดังนี้”

วิธีที่ ๕ คิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์

เป็นวิธีคิดตามหลักการ(ธรรม)และความมุ่งหมาย(อรรถ) หลักการก็คือหลักความจริง หลักความดีงาม หลักการที่จะเอาไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ส่วนความมุ่งหมายก็คือจุดหมายหรือประโยชน์ที่ต้องการ การคิดและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมายนี้นำไปสู่ “ธัมมานุธัมมปฏิบัติ” คือปฏิบัติธรรมน้อยค่อย ธรรมใหญ่ หมายถึง ปฏิบัติถูกหลัก ทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้ สอดคล้องกับหลักใหญ่ ส่งผลแก่หลักการใหญ่เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ เช่นการคิดถึงความสัมพันธ์กันระหว่างวินัยกับสังวร ในกรณีนี้วินัยเป็นหลักการ(วิธีปฏิบัติ) สังวรเป็นความมุ่งหมาย(ประโยชน์หรืออานิสงส์) ระหว่างศีลวิสุทธิตับจิตตวิสุทธิ ในกรณีนี้ ศีลวิสุทธิ(ความบริสุทธิ์แห่งศีล)เป็นหลักการ จิตตวิสุทธิ(ความบริสุทธิ์แห่งจิต) เป็นความมุ่งหมาย

วิธีที่ ๖ คิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก

เป็นวิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออก เห็นครบทั้งคุณ ส่วนดี ส่วนหวานชื่น หรือข้อที่น่าพอใจ(อัสสาทะ) โทษ ส่วนเสีย หรือข้อบกพร่อง(อาทีนวะ) และทางออก หรือการสลัดออกจากปัญหา(นิสสรณะ) เช่นกรณีการคิดเกี่ยวกับกามารมณ์ ส่วนดีของกามก็คือความสุข ความชื่นฉ่ำใจที่เกิดจากกามคุณ ส่วนเสียของกามก็คือกองทุกข์ที่เกิดจากกามคุณที่ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น การสลัดออกจากกามก็คือนิพพาน

วิธีที่ ๗ คิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

เป็นวิธีคิดเกี่ยวกับการบริโภคใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อสกัด ชัดเกลابرรเทากิเลสตัณหา โดยในขณะที่บริโภคใช้สอย ให้พิจารณาถึงคุณค่าแท้ซึ่งหมายถึงประโยชน์สิ่งทั้งหลายที่สนองความต้องการพื้นฐานหรือความจำเป็นจริงๆ ของเรา ส่วนคุณค่าเทียมก็คือคุณค่าพ้อ เสริมราคา เสริมฐานะ เช่น ใช้สอยเครื่องนุ่งห่มก็เพื่อกำจัดความหนาว ร้อน ป้องกันสัตว์กัดแทะร่างกาย นี่คือนิพพาน ส่วนคุณค่าเทียมก็คือเพื่อความงดงามเป็นต้น กินอาหารเพื่อความดำรงอยู่ของชีวิต แก่ความหิว ทำให้ชีวิตดำเนินไปได้ นี่คือนิพพาน ส่วนคุณค่าเทียมก็คือเพื่ออวดฐานะ เพื่อความออร่าเป็นต้น

วิธีที่ ๘ คิดแบบเร้ากุศล

เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศลส่งเสริมความงอกงามแห่งกุศลธรรม ช่วยเสริมสร้างสัมมาทิฐิ เป็นการคิดเชิงบวก(Positive Thinking) เช่น นาย ก.มีวิธีคิดแบบเร้ากุศลกับนาย ข. มีวิธีคิดแบบตรงกันข้าม ทั้ง - มองผู้ร้ายกำลังถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับตัวไป นาย ก. คิดเตือนสติตัวเองว่าวิถีชีวิตของคนร้ายเป็นบทเรียนที่ควรใส่ใจเตือนตัวเอง ละชั่วให้ทำดี ส่วนนาย ข. ย่อมจะคิดหตุใจหรือไม่พอใจที่สังคมมีคนประเภทนี้อยู่ ตัวอย่างเรื่องของคนคิดแบบเร้ากุศลกับคนคิดแบบเร้าอกุศล ฟังดูเรื่องภิกษุฝ่ายเกียจคร้านกับฝ่ายขยันที่มีทัศนคติตรงกันข้ามกัน ดังนี้

ภิกษุเกียจคร้าน มีงานที่ต้องทำอยู่ คิดว่า “เรามีงานที่จะต้องทำ เมื่อเราทำงาน ร่างกายก็จะเหน็ดเหนื่อย อย่างกระนั้นเลย เรานอนเอาแรงเสียก่อนเถิด” คิด ดังนี้แล้ว เธอก็นอน ไม่เริ่มลงมือทำงานเพื่อความสำเร็จตามที่หวัง หรือเมื่อลงทำงานเสร็จแล้ว เธอก็คิดว่า “เราได้ทำงานเสร็จแล้ว เมื่อเราทำงาน ร่างกายก็เหน็ดเหนื่อยแล้ว อย่างกระนั้นเลย เราจะนอนพัก” คิดดังนี้แล้วเธอก็นอนเสีย

ภิกษุเกียจคร้าน จะเดินทางไกล คิดว่า “เราจะต้องเดินทางไกล เมื่อเราเดินทาง ร่างกายก็จะเหน็ดเหนื่อย อย่างกระนั้นเลย เรานอนเอาแรงเสียก่อนเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็นอนเสีย หรือเมื่อเดินทางถึงเป้าหมายแล้ว เธอก็คิดว่า “เราได้เดินทางเสร็จแล้ว เมื่อเราเดินทาง ร่างกายก็เหน็ดเหนื่อยแล้ว อย่างกระนั้นเลย เราจะนอนพักละ” คิดดังนี้แล้วเธอก็นอนเสีย

ภิกษุเกียจคร้าน เทียวบินขบถ คิดว่า “เราเที่ยวบินขบถตามหมู่บ้าน ไม่ได้โภชนะเต็มตามต้องการ ร่างกายของเราก็เหน็ดเหนื่อย ไม่เหมาะแก่งาน อย่างกระนั้นเลย เราจะนอนพักละ” คิดดังนี้แล้วเธอก็นอนเสีย หรือเธอเที่ยวบินขบถตามหมู่บ้านแล้ว คิดว่า “เราเที่ยวบินขบถตามหมู่บ้านได้โภชนะเต็มตามต้องการแล้ว ร่างกายของเราก็หนักอึ้งเป็นเหมือนดั่งถั่วหมัก ไม่เหมาะแก่งาน อย่างกระนั้นเลย เรานอนเสียเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็นอนเสีย

ภิกษุเกียจคร้าน ไม่สบายเล็กน้อย คิดว่า “เราไม่สบายเล็กน้อย มีเหตุผลสมควรที่จะนอนได้ อย่างกระนั้นเลย เรานอนพักเสียเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็นอนเสีย หรือสบายเป็นปกติแล้ว คิดว่า “เราหายเป็นปกติแล้ว แต่พ้นจากไข้ยังไม่นาน ร่างกายของเรายังอ่อนแอ ไม่เหมาะแก่งาน อย่างกระนั้นเลย เรานอนเสียเถิด” คิดดังนี้แล้ว เธอก็นอนเสีย

ภิกษุขยัน มีงานที่ต้องทำอยู่ คิดว่า “เรามีงานที่จะต้องทำ เมื่อเราทำงาน ศึกษปฏิบัติธรรมก็จะทำได้ไม่ถนัด อย่างกระนั้นเลย เราเริ่มทำงานให้เสร็จก่อน” คิดดังนี้แล้วเธอก็เร่งทำงาน หรือเมื่อทำงานเสร็จ เธอก็คิดว่า “เราได้ทำงานเสร็จแล้ว

แต่ขณะเมื่อทำงาน เราก็ไม่ได้ศึกษาปฏิบัติธรรม อย่างกระนั้นเลย เราเร่งศึกษาปฏิบัติธรรมเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็เร่งศึกษาปฏิบัติธรรม

ภิกษุชยัน จะเดินทางไกล คิดว่า “เราจะต้องเดินทางไกล และขณะเมื่อเดินทาง การศึกษาปฏิบัติธรรมก็จะทำได้ไม่ง่าย อย่างกระนั้นเลย เริ่มเดินทางให้ถึงที่หมายเสียก่อนเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็เริ่มเดินทาง หรือเมื่อเดินทางถึงที่หมายแล้ว เธอก็คิดว่า “เราได้เดินทางถึงที่หมายแล้ว และขณะเมื่อเดินทาง เราก็ไม่ได้ศึกษาปฏิบัติธรรม อย่างกระนั้นเลย เราเริ่มศึกษาปฏิบัติธรรมเสียเถิด” คิดดังนี้แล้ว เธอก็เริ่มศึกษาปฏิบัติธรรม

ภิกษุชยัน เทียวบิณฑบาต คิดว่า “เราเทียวบิณฑบาตตามหมู่บ้าน ไม่ได้โภชนะเต็มตามต้องการ ร่างกายของเราก็ค่อนข้างเบา เหมาะแก่งาน อย่างกระนั้นเลย เราเริ่มทำงานเถิด” คิดดังนี้แล้ว เธอก็เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม หรือเทียวบิณฑบาตตามหมู่บ้านแล้ว คิดว่า “เราได้โภชนะเต็มตามต้องการแล้ว ร่างกายของเราก็ค่อนข้างเบา เหมาะแก่งาน อย่างกระนั้นเลย เราเริ่มทำงานเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม

ภิกษุชยัน ไม่สบายเล็กน้อย คิดว่า “เราไม่สบายเล็กน้อย เป็นไปได้ที่อาการจะหนักยิ่งขึ้น อย่างกระนั้นเลย เราเริ่มบำเพ็ญสมณธรรมเสียก่อนเถิด” คิดดังนี้แล้วก็เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม หรือหายเป็นปกติแล้ว คิดว่า “เราหายเป็นปกติแล้ว แต่ยังฟื้นจากไข้ไม่นาน เป็นไปได้ที่อาการเจ็บป่วยจะหวนกลับมาเกิดขึ้นใหม่อีก อย่างกระนั้นเลย เราเริ่มบำเพ็ญสมณธรรมเสียก่อนเถิด” คิดดังนี้แล้วเธอก็เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม

วิธีที่ ๙ คิดแบบอยู่กับปัจจุบัน

เป็นวิธีคิดตั้งสติระลึกรู้เต็มตื่นอยู่กับสิ่งที่เกิด กำลังเกิดขึ้น กำลังเป็นไปอยู่ กำลังรับรู้หรือกระทำในปัจจุบันทันทุกๆ ขณะ มีสติทันอยู่กับสิ่งที่รับรู้เกี่ยวข้องหรือต้องทำในเวลานั้นๆ แต่ละขณะ ทุกๆ ขณะ มีวิธีคิดตามหลักในภทเทรตสูตรว่า

“ไม่พึงหวนละห้อยถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว ไม่พึงเพ้อหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง สิ่งใดเป็นอดีต สิ่งนั้นก็ล่วงเลยไปแล้ว สิ่งใดเป็นอนาคต สิ่งนั้นก็ยังไม่ถึง ส่วนผู้ใดมองเห็นแจ้งชัดซึ่ง สิ่งที่เป็นปัจจุบันในกรณีนั้นๆ อันไม่ถ่วงแน่น ไม่คลอนแคลน ครั้นรู้ชัดแล้ว พึงบำเพ็ญ สิ่งนั้น” การคิดสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทำให้ความคิดมีพลัง สามารถโยนสิ่งที่ปรากฏ อยู่ย้อนกลับไปยังสาเหตุ มองต้นสายปลายเหตุได้ทะลุปรุโปร่ง ส่งผลให้ไม่ต้องกังวล กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

วิธีที่ ๑๐ คิดแบบวิภาษวาท

เป็นวิธีคิดและแสดงโดยแยกแยะ แบ่งออก จำแนก หรือแจกแจงให้เห็น แต่ละแง่ละด้าน คิดจำแนกวิเคราะห์เป็นส่วนๆ โดยส่วนประกอบก็มีเช่นแยกแยะ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ออกเป็นนามรูปเป็นขันธ ๕ และแบ่งซอยแต่ละอย่าง ออกไปจนเห็นว่าไม่มีอัตตาที่ตรงไหน คิดจำแนกวิเคราะห์เป็นส่วนๆ โดยลำดับ ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยก็มี เช่น กรณีคนทำการค้าขายร่ำรวยมีทรัพย์สินเงินทอง จะบอกว่าเขาร่ำรวยจากการค้าขายก็ไม่ได้ถูกเสียทีเดียว คิดวิเคราะห์แยกเหตุปัจจัย เป็นส่วน ๆ ไป ก็จะทำให้เห็นว่า ทรัพย์สินเงินทองมาจากการค้าขาย กิจการค้าขายประสบ ความสำเร็จเกิดจากความรอบรู้ ความรอบรู้เกิดจากการเอาใจใส่ศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ท้ายสุดก็จะเห็นหลักอิทธิบาทครบคือฉันทะ(พอใจ) วิริยะ(หมั่นเพียร) จิตตะ (เอาใจใส่) วิมังสา (พิจารณาใคร่ครวญ) และที่สำคัญคือความพอเพียงในการดำเนิน ชีวิต นั่นคือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันคิดจำแนกวิเคราะห์เป็นส่วน ๆ โดยเงื่อนไขก็มี เช่น กรณีมีผู้ถามว่า “พระพุทธศาสนาเป็นกัมมวาทีใช่หรือไม่?” การคิด และตอบคำถามนี้ก็ต้องมีเงื่อนไขว่า “พระพุทธศาสนาเป็นกัมมวาที ในความหมาย ว่ากรรมก็คือกายกรรม วาจกรรม มโนกรรมซึ่งเป็นการกระทำของมนุษย์เอง แต่ไม่ได้ หมายถึงกรรมที่เป็นกรรมลิขิต(บุพเพกตวาท)ตามความเชื่อของบางลัทธิ”

มีเรื่องที่แสดงถึงการดำเนินชีวิตและไม่ได้ดำเนินชีวิต โดยหลักโยนิโสมนสิการ ของคน ๒ พวก เรื่องมีอยู่ว่า สมัยหนึ่ง พ่อค้าเกวียน ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งใช้หลัก

ตรรกวิทยา อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีพระโพธิสัตว์เป็นหัวหน้าใช้หลักโยนิโสมนสิการ ทั้ง ๒ กลุ่มชนสัมภาระเดินทางไกลกันดารไปค้าขายต่างเมือง ขณะที่กำลังเหน็ดเหนื่อย เพราะแบกหาบน้ำและสัมภาระอยู่นั้น มียักษคนหนึ่งแปลงกายเป็นมนุษย์เดินสวนทางมา บันดาลให้ตัวเปียกชุ่มด้วยน้ำ พลังกล่าวว่า “พวกท่านจะแบกน้ำไปทำไม ข้างหน้าโน้นเพิ่งมีฝนตกหนัก มีน้ำเจิ่งนองเต็มไปหมด ตัวข้าเองเปียกปอนด้วยน้ำ พวกท่านไม่เห็นหรือ” ยักษ์ตนนั้นกล่าวข้อความนี้แก่พ่อค้าเกวียนทั้ง ๒ กลุ่มในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน พ่อค้ากลุ่มที่ใช้หลักตรรกวิทยาเชื่อคำของยักษ์ที่แปลงร่างเป็นมนุษย์นั้น เพราะเห็นหลักฐานที่ชัดเจนคือ ร่างกายของยักษ์นั้นเปียกปอนด้วยน้ำจึงคาดคะเนเอาว่า “หนทางข้างหน้าคงมีน้ำเหลือกินเหลือใช้”^๗ เมื่อเชื่อคำของยักษ์ พ่อค้าเกวียนกลุ่มนี้จึงทิ้งกระบอกน้ำทั้งหมด เพราะหวังจะไปเอน้ำบ่อหน้า คิดว่าเป็นความเหนื่อยเปล่าที่จะหอบหิ้วเอน้ำติดตัวไป เมื่อเดินทางต่อไปก็พบความจริงว่า ไม่มีฝนตก ไม่มีน้ำอย่างที่ยักษ์บอกกล่าว เมื่อไม่มีน้ำดื่ม ทั้งหมดจึงเหน็ดเหนื่อยและล้มตายในที่สุด กลายเป็นเหยื่อของยักษ์ตนนั้น

ส่วนพ่อค้าเกวียนกลุ่มที่ใช้หลักโยนิโสมนสิการ ไม่เชื่อคำของยักษ์นั้น เพราะเห็นความผิดปกติอยู่ ๒ ประการ คือ

๑) ถ้าหนทางข้างหน้ามีฝนตกจริง ท้องฟ้าข้างหน้าออกไปจะต้องมีก้อนเมฆอยู่บ้าง

๒) ร่างกายของยักษ์นั้นเปียกชุ่มด้วยน้ำก็จริง แต่ผมของยักษ์ไม่เปียกเลย

^๗ คนกลุ่มนี้ใช้หลักตรรกวิทยา วิเคราะห์แล้วคาดคะเนเอาตามหลักการที่ว่า “คุณสมบัติอย่างหนึ่งของน้ำคือทำให้เปียกชุ่ม เพราะฉะนั้น เมื่อมีความเปียกชุ่ม ย่อมมีน้ำ” ดังเช่นตรรกบทที่ว่าภูเขาสูงนั้นมีไฟ เพราะมันมีควัน ทุกสิ่งที่มีควัน ย่อมมีไฟ เช่น ห้องครีวและทุกสิ่งที่ไม่มีไฟ ย่อมไม่มีควัน เช่น ทะเลสาบ This hill is fierBecause it has smoke All that has smoke is fiery like a kitchen, and whatever is not fiery has no smoke, like a lake; ดู A History of Indian Logic; Satish Chandra Vidyabhusana, p.290.

ถ้ามีฝนตกจริง ส่วนอื่นของร่างกายต้องเปียกชุ่มด้วยน้ำบ้าง หัวหน้าพ่อค้ากลุ่มนี้จึงสั่งให้ทุกคนนำภาชนะใส่น้ำนั้นต่อไป พร้อมกล่าวกำชับว่า “พวกเราจะต้องทิ้งน้ำในที่ที่พวกเราเห็นน้ำแล้วเท่านั้น”

นัยที่ ๒ วิถีชีวิตที่อยู่บนหลักสัปปริสธรรม ๗

สัปปริสธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดี มีความรอบรู้ประกอบด้วย รู้แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรม รู้วิธีประยุกต์แนวคิดเป็นต้นนั้น รู้สภาพแวดล้อม และมีประสบการณ์รอบด้านในกาลและเทศะนั้น ๆ ดังนี้^๘

๑. อัมมัญญตา แปลว่า รู้จักธรรม หมายถึงรู้หลักหรือรู้จักเหตุ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล โดยสรุปหมายถึง

- ๑) รู้กฎระเบียบ รู้นโยบาย แผนงานและวัตถุประสงค์
- ๒) รู้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ
- ๓) รู้ชัดซึ่งต้นสายของเรื่องนั้น ๆ ที่จะนำไปสู่ผลบั้นปลายนั้น ๆ

๒. อัตถัญญตา แปลว่า รู้จักอรรถ หมายถึงรู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล หมายความว่า รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ซึ่งจะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ โดยสรุปหมายถึง

- ๑) รู้หลักการและเหตุผลของกฎระเบียบ รู้เป้าหมายและผลที่จะเกิดขึ้นตามนโยบาย แผนงานและวัตถุประสงค์นั้น ๆ
 - ๒) หมายความว่า ความหมายของแนวคิดทฤษฎีนั้น ๆ อย่างแจ่มชัด
 - ๓) หมายความว่า ความเชื่อมโยงระหว่างปลายเหตุนั้น ๆ ที่มาจากต้นสายนั้น ๆ
๓. อัตตัญญตา แปลว่า รู้จักตน หมายถึงรู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้นของตน ตามเป็นจริง เพื่อประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม เกิดผลดี ตามกรรม ตามเหตุการณ์ กาลและเทศะ

^๘ อธิบายความและตัวอย่างในคัมภีร์ตามนัยในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, หน้า ๕๖๙-๕๗๐ เป็นต้น

๔. มัตตัญญูตา แปลว่า รู้จักประมาณ หมายถึง รู้ความพอเหมาะพอดี แล้วก็ดำเนินการให้สอดคล้องกับความพอเหมาะพอดีนั่น เช่น ประมาณในการรับภาระหน้าที่ไม่ให้เกินกำลังความสามารถของตัวเอง ประมาณในการบริโภคใช้สอยทรัพย์สิน

๕. กาลัญญูตา แปลว่า รู้จักกาล หมายถึง รู้เวลาอันเหมาะสม รู้เวลาที่จะใช้ในการดำเนินงานเรื่องนั้นๆ โดยสรุปหมายถึง

๑) รู้เวลาที่เหมาะสมควรแก่การประกอบกิจนั้นๆ หรือถูกกาละ

๒) รู้จำนวนเวลาที่พอเหมาะกับการประกอบกิจนั้นๆ ให้เสร็จสิ้นทันตามกำหนด กะเวลาได้พอดี

๓) รู้จักวิธีการบริหารจัดการสรรเวลาอย่างพอเหมาะกับการทำพันธกิจแต่ละด้าน รู้จักการบริหารจัดการเวลาเป็นช่วงๆ เวลาไหนควรทำอะไร เวลาไหนควรเรียนหนังสือ เวลาไหนควรทำงาน เวลาไหนควรพักผ่อน เวลาไหนควรพูดเรื่องอะไร ไม่ควรพูดเรื่องอะไร เป็นต้น

๖. ปริสัณญูตา แปลว่า รู้จักบริษัท หมายถึงรู้จักชุมชน รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุมและชุมชน รู้จักประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์พร้อมกับมารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระเบียบปฏิบัติในถิ่นนั้นๆ รู้จักวิธีประสานสามัคคีในหมู่คนที่มีความแตกต่าง

๗. บุคคลัญญูตา แปลว่า รู้จักบุคคล หมายถึงรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้น มีวิธีปฏิบัติในแต่ละบุคคลอย่างถูกต้องเหมาะสมกับคุณสมบัติเฉพาะ

นัยที่ ๓ วิธีชีวิตที่อยู่บนหลักสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิมี ๒ ระดับ คือ โลภียสัมมาทิฐิและโลกุตตรสัมมาทิฐิ มีความสำคัญอย่างยิ่งดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงทองขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทิ สัมมาทิฐิก็เป็นตัวนำเป็นบุพนิมิตเพื่อการตรัสรู้ตามเป็นจริง ซึ่งอริยสัจ ๔ ประการ ฉันทิ”

โลกียสัมมาทิฐิ แปลว่า ความเห็นชอบระดับโลกียะหรือโลกีย์ หมายถึง ความเห็นรวมไปถึงความเชื่อถือว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การบำเพ็ญทานมีผล การบูชา มีผล กรรมที่ทำไว้ดีและชั่วมีผล มีวิบาก โลกนี้มี โลกหน้ามี เป็นต้น^๙ โดยนัยนี้ จึงมีความหมายเท่ากับ “ศรัทธา” ส่วนโลกุตตรสัมมาทิฐิ หมายถึง ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ(ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(ทางนำไปสู่ความดับทุกข์)^{๑๐} รวมไปถึงความเห็นชั้น ๕ โดยความเป็นไตรลักษณ์ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณซึ่งเป็นของไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง^{๑๑} ความเห็นอายตนะ ๑๒ โดยความเป็นไตรลักษณ์ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ซึ่งเป็นของไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งขันติบารมีคืออย่างไร ?

โดยทั่วไป คนทั้งหลายเมื่อประสบกับสิ่งที่น่าพอใจ(อภิวรรณ)ก็จะยินดีรื่นเริงบันเทิงใจมาก บางครั้งก็เกินเหตุจนเสียอาการ เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ (อนิวัฏฐารณ) ก็ทุกข์โศกเศร้าเสียใจมาก บางครั้งก็เกินเหตุจนเสียอาการ รักษาทรงไว้ไม่ได้ เมื่อได้รับความสุขความสวัสดีสบายก็ยินดีพอใจชื่นชมโสมนัส เมื่อได้รับความทุกข์ยากลำบากกายใจก็อดอดขัดเคือง ท้อถอยคิดหาทางละทิ้งหลบหนี นี่เป็นธรรมดาเป็นโลกทัศน์ขันธ์เดิมๆของคนทั่วไป นั่นคือมีความอดทนอดกลั้นอดอ้อมอยู่บ้างแต่ก็ไม่มาก

ในสังคมปัจจุบัน เมื่อประสบสิ่งที่น่าพอใจ(อภิวรรณ)คือได้ลาภได้ทรัพย์สินเงินทองเครื่องอุปโภคบริโภคก็ได้มาก เพราะมีเครื่องอำนวยความสะดวกให้เกิดลาภมาก บางครั้งลาภอาจมาจากทั่วไป คำสรรเสริญชื่นชมยินดีก็ได้มาก ทั้งจากคนที่รู้จักกันและไม่รู้จักกัน คำสรรเสริญเยินยอมาจากหลายช่องทางในขณะเดียวกันเมื่อเสียลาภ

^๙ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๙๒/๑๐๘ เป็นต้น

^{๑๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖ เป็นต้น

^{๑๑} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๓๐๒-๓๐๓/๓๒๐-๓๒๑.

ก็เสียจนไม่เหลืออะไรติดตัวเลย เมื่อได้เกียรติด้ายศ ก็มีคำสรรเสริญยินยอมชื่นชม ยินดีมาจากทั่วโลกทุกทิศทุกทาง เมื่อเสื่อมยศเสียชื่อเสียงก็มีคำตีดินินินามาจาก ทั่วโลกเช่นเดียวกัน โลกทัศน์ชั้นดีแบบเดิมๆ จึงไม่สามารถทำให้คนอดทน อดกลั้น อดออมไว้ได้ จึงทำให้เขาเสียทรงหรือความสมดุลในการดำรงตน เสียอาการจนบางคน เสียสติวิกลจริตไปก็มี เพื่อให้สามารถบริหารจัดการชีวิตได้อย่างปกติสุข ไม่ว่าจะ ในคราวได้รับสิ่งที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ จำเป็นต้องสร้างโลกทัศน์ชั้นดีแบบ พระโพธิสัตว์ ให้ถึงขั้นเป็นชั้นดีบาร์มี ให้มีตติกาขันธ์ คือ ชั้นดีอดใจ การหยุดใจไว้ หักห้ามใจได้ ไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจกิเลส สามารถตั้งสติไว้ไม่ให้ลุ่มหลงไปตามอารมณ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความลุ่มหลงมัวเมา นี่คือ ตติกาขันธ์ ชั้นดีอดเป็นลักษณะที่ ๑

ลักษณะที่ ๒ ให้มีอิติขันธ์ ชั้นดีทน หมายถึงใจคงทนหรือมั่นคงเหมือนแผ่นดิน ทนตรากตรำในงานหนัก ทนต่อความหิว ทนต่อความเหน็ดเหนื่อย ทนต่อความ หนาวร้อน ทนต่อความเจ็บ ทนต่อเสียงด่า ผู้มีอิติขันธ์นี้ทำตัวเหมือนคนไม่รู้ร้อน ไม่รู้หนาว ไม่ว่าจะประสบกับสิ่งที่น่าพอใจหรือไม่พอใจก็ดำรงมั่นอยู่ในภาวะปกติ หนักแน่นดุจแผ่นดิน ให้สมกับพระพุทธดำรัสว่า “ไม่ว่าจะประสบสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ก็ควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรผัน เราจักไม่เปล่งวาจาชั่วหยาบ และ จักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์ อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิต ไม่มีโทสะ เราจักแผ่ เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้นอยู่ และเราจักแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์ เสมอด้วยแผ่นดิน ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนไปยังสัตว์โลกทุกหมู่เหล่า”

ลักษณะที่ ๓ ให้มีอิริยาสนขันธ์ ชั้นดียับยั้ง หมายถึงยับยั้งใจไว้ไม่ให้ห่อถอย แปรเปลี่ยน เช่น เมื่อมีคนแสดงกิริยาว่าจาล่งล้ากำเริบโดยการด่า สบประมาทหรือ ดูหมิ่นดูแคลน ก็ยับยั้งความรู้สึกเอาไว้ไม่ได้ตอบเพื่อรักษามิตรภาพ ยิ่งเมื่อถูกผู้น้อย ล่งล้ากำเริบด้วยวาจา ก็ยังต้องยับยั้งความรู้สึกไม่พอใจเอาไว้ เพื่อรักษาภาวะผู้นำ ของตนไว้ โดยใช้อริยฐานบาร์มีเป็นฐาน ใช้เมตตาบาร์มีเป็นธง ใช้ปัญญาบาร์มีเป็น แผนที่ พร้อมกันนั้นก็ใช้ทานบาร์มี เนกขัมมบาร์มี ปัญญาบาร์มี วิริยบาร์มี ชั้นดีบาร์มี

ตอนที่ ๔ บทเรียนจากชาดกกับการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความดีในสังคมไทย ๒๘๗

สังขารมี อุเบกขาการมีร่วมกันเป็นพลังขับเคลื่อนโลกทัศน์ใหม่เพื่อสังคมยุคใหม่ เฉพาะในด้านขั้นต้นนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงขมใจไว้ทำเป็นครั้งคราวในบางเวลาเท่านั้น แต่เป็นขั้นต้นที่เกิดจากกุศลเจตนา เป็นปกตินิสัยประจำวัน และต่อเนื่องยาวนาน ปรากฏออกมาในวิถีชีวิต เป็นวิถีชีวิตมั่นคงหนักแน่นเหมือนดังขุนเขา

สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าถูกด่าด้วยอักโกสวัตถุ ๑๐ (หลัก/คำด่า ๑๐) เมื่อพระอานนทกราบทูลให้เสด็จไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้พ้นจากคนที่ด่า พระพุทธองค์ตรัสว่า “เมื่อไปอยู่ที่อื่นแล้ว ถูกคนในที่นั้นๆ ด่าจะอย่างไร?” พระอานนทก็กราบทูลว่า “ย้ายไปอยู่ที่อื่นอีก” พระพุทธเจ้าก็ตรัสบอกพระอานนทว่า เมื่อย้ายที่อยู่ไปเรื่อย อย่างนี้ ถ้าคนในที่นั้นๆ ด่าจะมีต้องย้ายที่อยู่ไปอย่างไม่รู้จบสิ้นหรือ ครั้นแล้วตรัสวิธีการให้พระอานนททราบ ว่า “ปัญหาเกิดที่ไหนต้องแก้ให้จบที่นั้นแล้วค่อยย้ายไปอยู่ที่อื่น คนเหล่านี้ด่าได้ไม่เกิน ๗ วัน” เรื่องนี้สอนความจริง ๒ อย่าง คือ

๑) คนกับคำด่า ส่อเสียด และเสียดสืออยู่คู่กัน มีคนที่ไหนก็มีการด่า ส่อเสียด หรือเสียดสีที่นั่น

๒) การด่าอยู่ฝ่ายเดียวโดยไม่มีการโต้ตอบนั้น ดำเนินไปได้ไม่เกิน ๗ วัน

๓) ขั้นต้น ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์-ชนดี อริสสลงกาโร

หลักคิดที่เป็นฐานแห่งขันติธรรมในเรื่องนี้ก็คือ “นตฺถิ โลเก อนินทิตฺโต คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก” และดังที่ภาษิตไทยว่า “อันนินทากาเลเหมือนเหน้า ไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีดมากรีดหิน แม้องค์พระปฎิมายังราคิน มนุษย์เดินดินหรือจะสิ้นคนนินทา”

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งขันติธรรมมี ตัวอย่างสมัยเกิดเป็นขันติวาทีดาบส พระโพธิสัตว์ถูกพระเจ้ากลาพู ทรงกริ้วเพราะนางสนมของพระองค์ไม่ดูแลปรนนิบัติตัวเองแต่กลับไปนั่งสนทนารธรรมกับดาบส พระเจ้ากลาพูเสด็จไปหาดาบส ตรัสถามว่า “สมณะ ท่านสรรเสริญธรรมอะไร” พระโพธิสัตว์ตอบว่า “สรรเสริญขันติ ถวายพระพร”

พระเจ้ากลาพู : อะไรชื่อว่าขันติ

พระโพธิสัตว์ : อาการที่ไม่โกรธเมื่อเขาด่า เขาบริภาษ เขาทุบตี ชื่อว่าขันติ
ถวายพระพร

พระเจ้ากลาพู : เราจักเห็นกัน ณ บัดนี้ว่า ท่านเป็นผู้มีขันติหรือไม่
ต่อจากนั้น พระเจ้ากลาพูรับสั่งนายเพชฌฆาตผลึกพระโพธิสัตว์ให้ล้มลงที่พื้น
เอาหาวยหนามเขี่ยน ๒,๐๐๐ ครั้ง พระโพธิสัตว์หนังขาด เนื้อฉีก เลือดไหล

พระเจ้ากลาพู : ท่านกล่าวสรรเสริญอะไร

พระโพธิสัตว์ : กล่าวสรรเสริญขันติ มหาบพิตร แต่พระองค์คงเข้าพระทัยว่า
‘ขันติอยู่ในระหว่างหนังของอาตมา’ ขันติมิได้อยู่ในระหว่างหนังของอาตมา แต่ขันติ
ของอาตมาอยู่ในภายในหทัย ซึ่งพระองค์ไม่อาจเห็นต่างหาก ถวายพระพร

พระเจ้ากลาพูจึงรับสั่งให้เพชฌฆาตตัดมือ ตัดเท้า ตัดหู ตัดจมูกของพระโพธิสัตว์
แล้วตรัสถามว่า “ท่านกล่าวสรรเสริญอะไร” พระโพธิสัตว์ตอบว่า “กล่าวสรรเสริญ
ขันติ ถวายพระพร ก็พระองค์อย่าทรงสำคัญเลยว่า ‘ขันติอยู่ที่ปลายหูและจมูก’ ขันติ
ของอาตมาอยู่ในส่วนลึกภายในหทัย” พระเจ้ากลาพูตรัสว่า “ขมูลิโก เจ้าจงนั่ง
ประคองขันติของเจ้าไว้เถิด” ทรงกระเทียบหทัยของพระโพธิสัตว์แล้วเสด็จกลับไป
พระโพธิสัตว์ไม่ได้แสดงอาการโกรธ กลับกล่าวว่า “พระราชาพระองค์ได้รับสั่งให้
ตัดมือ เท้า ไขหู และจมูกของข้าพเจ้า ขอให้พระราชาพระองค์นั้นจงมีพระชนมายุ
ยืนนาน บัณฑิตทั้งหลายเช่นอาตมาไม่โกรธเคืองเลย” เมื่อพระราชาเสด็จไปได้
ไม่นาน พระโพธิสัตว์ก็เสียชีวิต^{๑๒}

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งเมตตาบารมีคือ อย่างไร ?

มีเมตตาเป็นธง มีเมตตาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต กล่าวคือตั้งกายกรรม
ในสัตว์โลกทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตั้งเมตตาวาจกรรมในสัตว์โลกทั้งต่อหน้าและลับหลัง
ตั้งเมตตาโมกรรมในสัตว์โลก ทั้งต่อหน้าและลับหลัง นี่เป็นเบื้องต้น นอกจากนี้

^{๑๒} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๔๙-๕๒/๑๖๖-๑๖๗, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๔/๔๙-๕๒/๒๖๕-๒๖๙.

ก็แผ่เมตตาตลอดเวลาว่า “ขอสัตว์ทั้งปวง ขอปาณะทั้งปวง ขอภูตทั้งปวง ขอบุคคลทั้งปวง ขอผู้มีอิทธิบาททั้งปวง ในทิศทั้งปวง จงอย่าผูกเวรกัน จงอย่าเบียดเบียนกัน จงอย่ามีทุกข์ จงมีสุขประคองตนไปให้รอดเถิด”

สมัยเกิดเป็นสุวรรณสามดาบส เรื่องมีอยู่ว่า มีหมู่บ้านนายพราน ๒ หมู่บ้าน ใกล้กรุงพาราณสี นายพรานที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้านทั้ง ๒ นั้นรักใคร่ชอบพอกัน ครอบครัวหนึ่งมีลูกชายชื่อว่า “ทุกล” อีกครอบครัวหนึ่งมีลูกสาวชื่อว่า “ปาริกา” ลูกชายและลูกสาวของทั้ง ๒ ครอบครัวนี้รักใคร่ชอบพอกัน พ่อแม่ของทั้ง ๒ ครอบครัวก็ชอบพอกัน จึงประสงค์จะให้ลูกชายและลูกสาวแต่งงานกัน แต่ลูกชายและลูกสาวมีอุปนิสัยจิตใจชอบการใช้ชีวิตเป็นนักบวช ไม่นิยมฆ่าสัตว์ตัดชีวิต มีเมตตาธรรมเป็นหลักใจ จึงได้พากันออกบวชเป็นฤาษีและฤาษีณี ต่อมาเทวดาเล็งเห็นว่าในภายภาคหน้า ทั้งสองจะต้องดาบด ทำให้การดำเนินชีวิตลำบาก จึงบันดาลให้ทั้งสองได้มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อสุวรรณสาม เมื่อลูกชายเติบโตใหญ่ ฤาษีและฤาษีณีถูกงูพันพิษใส่ตาจนทำให้ทั้งคู่ดาบด สุวรรณสามผู้ลูกชายได้เลี้ยงดูมารดาบิดาอยู่ในป่า ชีวิตประจำวันของทั้งสามคนที่จะขาดเสียมิได้คือการเจริญเมตตาธรรมทางใจ วาจา และทางกาย มีเมตตาธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เป็นเหตุทำให้สัตว์ป่าทั้งหลายมีไมตรีจิตคุ้นเคยสนิทสนม ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เมื่อสุวรรณสามออกไปทำธุระเช่น ตักน้ำ หาผลไม้มาเลี้ยงมารดาบิดา ก็ได้อาศัยสัตว์ป่าช่วยดูแลมารดาบิดาผู้ดาบด คราวหนึ่ง พระเจ้ากรุงพาราณสีออกไปล่าเนื้อในป่า ทอดพระเนตรเห็นสุวรรณสามกำลังเดินไปตักน้ำ ห้อมล้อมด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ทรงเห็นเป็นโอกาสที่จะได้ล่าสัตว์โดยสะดวก จึงยิงลูกธนูอาบด้วยยาพิษใส่สัตว์เหล่านั้น ลูกธนูพลาดไปถูกสุวรรณสามล้มลง แทนที่จะแสดงอาการโกรธเคืองผู้ยิงธนู แต่สุวรรณสามกลับเรียกหาผู้ยิงธนูด้วยวาจาอ่อนหวาน ไม่แสดงอาการโกรธ กลับกล่าวคำแสดงเมตตาธรรมออกมา ตอนหนึ่งว่า “ข้าแต่มหाराชา พระองค์เสด็จมาดีแล้ว มิได้เสด็จมาร้าย พระองค์ผู้ใหญ่เสด็จมาถึงแล้ว ขอจงทรงทราบสิ่งที่มีอยู่ในที่นี้เถิด ข้าแต่พระราชา ขอเชิญเลือก

เสวยผลมะพลับ ผลมะขาง และผลหมากเม่า ซึ่งเป็นไม้เล็กน้อยแต่ผลที่ดีๆ เกิดน้ำใสเย็นที่ข้าพระองค์ตัดมาจากชอกเขาก็มีอยู่ จึงโปรดเสวยจากนั้นเกิดพระเจ้าข้า ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์”

โลกทัศน์ใหม่โดยหลักแห่งอุเบกขาบารมีคือ อย่างไร ?

ความหมายของ “อุเบกขา” ก็คือ การเข้าไปดูใกล้ๆ ด้วยใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง ความวางใจเฉยได้ไม่ยินดียินร้ายเมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามสมควรแก่เหตุ นั้น ความรู้จักวางใจเฉยดูเมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง ความวางเฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามสมควรของเขาตามควรของมัน ไม่เข้าข้าง ไม่ตกเป็นฝ่ายใด ไม่สอพลอ ไม่จู้จี้สาระแน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง เหล่านี้เป็นความทั่วไปพอให้เข้าใจง่าย ความหมายที่ลึกซึ้งไปกว่านี้ “อุเบกขา” หมายถึง ความสำราญทางใจที่ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุขหรือความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ภาวะที่วางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย^{๑๐๐} อุเบกขาจำเป็นมาก

^{๑๐๐} ในรายละเอียด “อุเบกขา” มีลักษณะต่างๆ ดังนี้ ฉฬงคุเบกขา วางเฉยในอารมณ์ ๖ เช่น เห็นรูปแล้วไม่ตีใจ ไม่เสียใจ วางใจเป็นกลางดูอยู่ เป็นสภาวะทางจิตของพระอรหันต์, พรหมวิหารอุเบกขา วางใจเป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย, โพฆณังคุเบกขา สภาวะจิตที่เป็นกลางเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้บรรลุตระธรรม, วิริยอุเบกขา ความเพียรที่ไม่ตึงนักไม่หย่อนนัก, สังขารอุเบกขา วางใจนิ่งเพราะประจักษ์ชัดในไตรลักษณ์ของสังขาร สักแต่ว่าเห็นรับรู้ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น, เวทนอุเบกขา ความรู้ไม่ทุกข์ไม่สุข, วิปัสสนุเบกขา วางใจเป็นกลางเพราะเห็นแจ้งเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลาย เหมือนคนถือท่อนไม้คันท่างที่เลื้อยเข้ามาในเรือน เห็นมันนอนอยู่ในฉางแกลบ พิจารณาดูว่าใช่งูหรือไม่ใช่งู เห็นชัดว่าเป็นงูก็หมดความสงสัย วางใจเป็นกลาง, ตัตถมชฌัตตุเบกขา วางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงในเหตุการณ์นั้นๆ, ฌานอุเบกขา สภาวะจิตที่เป็นกลางเมื่อละองค์ฌานเกือบจะทั้งหมดเหลือแต่เอกัคคตา, ปาริสุทธอุเบกขา สภาวะจิตที่เป็นกลางสูงสุดเมื่อพ้นจากองค์แห่งรูปฌานหมดแล้ว; อรรถกถาขุททกนิกาย มหานิทเทศอัฐกถาวรรคคุหฺมฏฐกสูตรตนิเทศ.

อย่างไรในสังคมปัจจุบัน ? และเพราะเหตุไร คนปัจจุบันจำเป็นต้องบำเพ็ญอุเบกขา
บารมี ? โลกธรรม ๘ คือ

๑) ได้ลาภ	๒) เสื่อมลาภ
๓) ได้ยศ	๔) เสื่อมยศ
๕) สุข	๖) ทุกข์
๗) สรรเสริญ	๘) นินทา

อยู่คู่โลก เป็นของประจำโลก ชีวิตของทุกคนเกี่ยวข้องอยู่กับโลกธรรมนี้เป็นของประจำโลก อยู่คู่โลก ตลอดเวลา สลับไปมา มีได้มีเสีย มีสุขมีทุกข์ มีสรรเสริญ มีนินทาตลอดเวลา โลกธรรมในอดีตไม่มีความเข้มข้นและซับซ้อนเหมือนในปัจจุบัน เพราะช่องทางการสื่อสารมีไม่มากและสื่อสารกันในระยะใกล้ๆ ปัจจุบันช่องทางการสื่อสารมีมากและสื่อสารกันได้ทั่วโลกโดยใช้เวลาเพียงชั่วเสี้ยววินาที ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องโลกธรรมเป็นที่รับรู้กันเร็วมาก เช่นเมื่อได้รับคำสรรเสริญก็ได้รับมาจากคนจำนวนมาก ทั้งที่รู้จักกัน(ทิวภูสหาย)และไม่รู้จักกัน(อทิภูสหาย) เมื่อได้รับคำนิทาทีก็นั่นเดียวกัน ดังนั้น อุเบกขาของคนปัจจุบันต้องเข้มแข็งมาก เมื่อได้ลาภหรือเสื่อมลาภ เมื่อได้ยศหรือเสื่อมยศ เมื่อได้รับคำสรรเสริญหรือคำนิทา เมื่อได้รับสุขหรือทุกข์ เกิดอาการดีใจหรือเสียใจ ไม่เพียงแต่แสดงอาการนิ่งๆ โดยการข่มความรู้สึกไว้เท่านั้น แต่ต้องมีความนิ่งที่มาจากจิตใจจริงๆ เป็นอาการนิ่งที่มาจากภายในที่เกิดจากการอบรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย พื้นเพจิตใจ อุปนิสัยนี้มาต่อเนื่องยาวนาน ในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างและทำลาย ดังนั้น ความนิ่ง(อุเบกขา)ในการส่งสารและรับสารคือ สิ่งจำเป็นในการสื่อสารเรื่องใดๆ ควรยึดหลักของพระพุทธเจ้า เมื่ออภัยราชกุมารกราบทูลถามว่า “พระองค์ผู้เจริญ คำพูดซึ่งไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่น พระองค์ตรัสหรือไม่ ?” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

- ไม่ตรัสคำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่พอใจของ
ผู้อื่น

- ไม่ตรัสคำพูดที่จริง ถูกต้อง แต่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่พอใจของ
ผู้อื่น

- เลือกเวลาตรัสคำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่พอใจของ
ผู้อื่น

- ไม่ตรัสคำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มีประโยชน์ ถึงเป็นที่รักที่พอใจของ
ผู้อื่น

- ไม่ตรัสคำพูดที่จริง ถูกต้อง แต่ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รักที่พอใจของ
ผู้อื่น

- เลือกเวลาตรัสคำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ เป็นที่รักที่พอใจของ
ผู้อื่น

นี่คืออุเบกขาด้านการพูดการแสดงออก ยึดหลักของพระพุทธองค์อย่างนี้
จึงจะถึงขั้นเป็นอุเบกขาบารมี ให้ตรงกับหลักที่โบราณกล่าวไว้ว่า “รู้ ๑๐๐ เรื่อง
พูดสัก ๑๐ เรื่อง ก็พอ” ยิ่งถ้าเป็นเรื่องที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มีประโยชน์ แม้จะเป็น
ที่รักที่พอใจของผู้ฟัง รู้ ๑๐๐ เรื่อง พูด ๑ เรื่อง ก็นับว่ามากเกินไปแล้ว

อุเบกขาด้านการทำหน้าที่ คือการเว้นอคติหรือเว้นความลำเอียง ๔ อย่าง คือ
ไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะชัง ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ไม่ลำเอียงเพราะ
ไม่หลง และรักษาความเป็นกลาง ความเที่ยงตรงไว้ ไม่ใช่เพราะเหตุผลอย่างนั้น
อย่างนี้เท่านั้น แต่รักษาความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรมไว้ได้ เพราะพื้นเพจิตใจ
พื้นฐานอุปนิสัยมีอุเบกขารองรับอยู่ มีอุปนิสัยจิตใจที่ได้รับการสั่งสมอบรมด้วย
อุเบกขาบารมีมายาวนานต่อเนื่อง เป็นผู้มีคามนิ่งเป็นเจ้าเรือน ดังนั้น ในการรับรู้
ปรากฏการณ์ในโลกจึงมีลักษณะอาการเพียง “เห็นก็รักษาอาการนิ่งไว้ให้เป็นสักแต่
ว่าเห็น ได้ยินก็รักษาอาการนิ่งไว้ให้เป็นเพียงสักแต่ว่าได้ยิน ได้ทราบก็รักษาอาการนิ่ง

ไว้ให้เป็นเพียงสักแต่ว่าทราบ”เป็นอุเบกขาบารมีที่มีปัญญาบารมี ขันติบารมี และ อธิษฐานบารมีเป็นฐานรองรับ ในยุคข้อมูลข่าวสาร ความนิ่งในการรับรู้สวয়โลก จำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาอันเกิดจากการสื่อสารออนไลน์ เนื่องจากว่า ต่างฝ่ายต่างมองไม่เห็นกัน ไม่รู้อารมณ์ความรู้สึกของกันและกันในขณะที่สื่อสาร อย่างแท้จริง ทำได้เพียงจินตนาการจากข้อความที่ส่งไปมา ซึ่งอาจจะตรงกับความ รู้สึกในขณะนั้นๆ หรือไม่ตรงก็ได้

๕. โลกทัศน์แบบพระโพธิสัตว์และจริยาวัตรของพระโพธิสัตว์ กับการสร้างแรงบันดาลใจ

“แรงบันดาลใจคืออะไร ?” แรงบันดาลใจ หมายถึง พลังอำนาจในตนเอง ชนิดหนึ่งที่ใช้ในการขับเคลื่อนการคิด การทำใดๆ ที่พึงประสงค์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในภายในจิตใจโดยอาศัยปัจจัยภายนอกเป็นตัวเสริม เช่น การรับฟัง คำบรรยาย ฟังการเล่าเรื่อง การเห็นตัวอย่างความสำเร็จ การมีประสบการณ์สภาพ แวดล้อมต่างๆ จนนำมาสู่การเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองและสังคม รอบข้าง การมองเห็นแนวทางที่จะดำเนินการสิ่งดังกล่าว

การสร้างแรงบันดาลใจตามหลักการบริหารยุคใหม่ ดูตัวอย่างของแจ็ค เวลช์ (Jack Welch) ที่ถือหลักว่า องค์กรที่มีพลังคือองค์กรที่มีวัฒนธรรมเอื้อต่อการแสดง ความคิดเห็น เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงวิสัยทัศน์เสนอความคิดใหม่ ๆ ให้มากขึ้น โดยถือว่า “วีรบุรุษคือคนที่มีความคิดใหม่ๆ” สิ่งที่เราควรมองหาก็คือ “ผู้นำในทุก ระดับชั้นที่สามารถสร้างพลังความตื่นตัวและแรงบันดาลใจ มากกว่าผู้นำที่ทำให้คน อ่อนแอ กดดัน ควบคุม” หน้าที่ของผู้นำคือ

- ๑) แสดงวิสัยทัศน์และจุดประกายให้คนอื่นทำตามวิสัยทัศน์นั้น
- ๒) อย่าจัดการรายละเอียดย่อยๆ ทุกอย่าง
- ๓) ให้ทุกคนมีส่วนร่วมและรับความคิดเห็นดี ๆ

จากทุกที่ควบคุมสั่งการให้น้อยลง เปิดโอกาสให้พนักงานมีอิสระในการตัดสินใจ หลักสำคัญก็คือต้องมีการตัดสินใจจากระดับล่างให้มากขึ้น ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำงานของพนักงานทุกเรื่องแต่เน้นที่การสร้างวิสัยทัศน์ให้กับพนักงานและทำงานโดยมีเป้าหมายเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์นั้น ให้อิสระแก่พนักงานเพื่อให้รู้สึกว่ามีเกียรติและทำให้พวกเขามีความมั่นใจ “ปล่อยให้เขาทำงานของเขาต่อไป”

สร้างความตระหนักรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงยุคปัจจุบันก็คือ ทำให้ทุกคนเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความตระหนักรู้ ให้กล้าเผชิญหน้ากับความจริงปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว เห็นการเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาสการเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาส ไม่ใช่ปัญหา การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมดา และรอคุณอยู่ข้างหน้าไม่มีวันหายไปไหน “ขอให้เผชิญกับความจริงและรู้ว่าความเปลี่ยนแปลงจะคงอยู่ตลอดไป ให้คิดการเปลี่ยนแปลงระยะสั้นและระยะยาว จงเปลี่ยนแปลงองค์กรในขณะที่ยังเป็นผู้ชนะอยู่ เต็มพลังในธุรกิจในขณะที่ยังทำเงินได้มากกว่าที่ใครฝันอยากจะได้เตรียมคนรอบๆ ตัวคุณให้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจะกระทบชีวิตของพวกเขา หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนช้า ๆ จงก้าวกระโดด การไม่เปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับการท้าทายใหม่ๆ เป็นสิ่งที่เสี่ยงที่สุด

กำจัดความซับซ้อนในที่ทำงาน ลดแบบฟอร์มขั้นตอนและกระบวนการที่ยุงยาก ทุกอย่างที่เราทำอย่าให้มีความซับซ้อน ให้มีความคิดชัดเจนและลงมือทำอย่างเรียบง่าย ทำแผนนอกตำราไม่ควรสร้างแผนกลยุทธ์ระยะยาว ไม่ควรทำแผนกลยุทธ์เป็นสูตรได้ กำหนดเป้าหมายไว้กว้างๆ พนักงานมีอิสระและกระตือรือร้นที่จะค้นหาและนำความคิดที่ดีที่สุดมาประยุกต์ใช้ในองค์กร ไม่ว่าความคิดนั้นจะมาจากแหล่งใด นี่คือการสร้างสภาพแวดล้อมที่ยืดหยุ่นเป็นกันเอง และก่อให้เกิดความเชื่อใจกัน องค์กรถือหลักว่า “กลยุทธ์ของเรามีแค่หน้าเดียว วัตถุประสงค์หลักของเราคือการปรับปรุงงานทุกอย่างที่ทำ ภายใต้วัตถุประสงค์นั้นมี ๓ กลยุทธ์คือ ขยายธุรกิจแกนหลัก เพิ่มธุรกิจใหม่ และเพิ่มตลาดใหม่”

หลักการที่ ๒ มีสิ่งใหม่ๆ และใหญ่ๆ มาให้ทำเสมอ

การคิดงานใหม่ให้พนักงานได้มีโอกาสทำอยู่เสมอ ทำให้เกิดพลังมหาศาล เวลส์ได้บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “การเข้าไปซื้อบริษัทอาร์ซีเอเปลี่ยนบรรยากาศได้ในทันที ผมจำได้ว่ากำลังเดินขึ้นเวทีเพื่อทำการเปิดประชุม ทันทีทันใดนั้น ผู้เข้าประชุม ๕๐๐ คน ได้ลุกขึ้นยืนแสดงความยินดีในชัยชนะ บริษัทอาร์ซีเอได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของยุคใหม่”

หลักการที่ ๓ เริ่มต้นด้วยจุดแข็งขององค์กร

ถ้าคุณจะสร้างบ้าน มีสองสิ่งที่คุณจะเป็นกังวลในเวลาเดียวกัน คือ คุณภาพของโครงสร้างและคุณภาพของคน” ปีเตอร์เอฟ.ดรักเกอร์กล่าวว่า “ทำอะไรก็ตามต้องเริ่มด้วยจุดแข็งของตัวเอง เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “บุคคลไม่อาจทำในสิ่งที่เขาไม่มีความสามารถ บุคคลไม่อาจประสบความสำเร็จในสิ่งที่เขาไม่ได้ทำ บุคคลสามารถสร้างได้บนจุดแข็งเท่านั้น บุคคลสามารถประสบความสำเร็จจากการกระทำเท่านั้น”

หลักการที่ ๔ สร้างวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลยิ่งขึ้น

การสร้างวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและชัดเจนเป็นการจุดและถ่ายทอดพลังให้กับประชาคมในองค์กรแจ๊คเวลส์มีความทะเยอทะยานสูงกว่ามาก เขามีความรู้ว่าการที่จะมุ่งไปยังดวงจันทร์และทำได้แค่เกือบจะถึงแต่ขาดไปเพียงนิดหน่อย เป็นสิ่งที่ดีกว่าการไปถึงเป้าที่ตั้งไว้อย่างต่ำ ความนับถือและความเชื่อมั่นในตัวเองจะเพิ่มขึ้นจากการที่สามารถมีผลงานมากกว่าที่เคยคิดไว้ว่าจะเป็นไปได้ “เราได้ค้นพบว่าการเอื้อมไปถึงสิ่งที่ดูเหมือนว่าจะไปไม่ได้ มักจะทำให้เราทำในสิ่งที่เป็นไปได้ อยู่บ่อยๆ และถึงแม้ว่าเราจะทำมันไม่ได้ เราก็มักจะลงเอยที่ผลงานที่ดีกว่าที่เราจะทำได้ตามปกติ”

หลักการทั้ง ๔ นี้ช่วยสร้างบรรยากาศ สร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน และท้ายที่สุดนำไปสู่การสร้าง

แรงบันดาลใจให้แก่บุคลากรในองค์กรได้เป็นอย่างดี เมื่อใดก็ตามที่บุคลากรมีแรงบันดาลใจ ย่อมเกิดพลังขับเคลื่อนมหาศาลในองค์กร เกิดบรรยากาศร่วมมือร่วมใจกันที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เจริญก้าวหน้าไป นี่คือความสำคัญของแรงบันดาลใจ การสอนให้คนทำดีสำเร็จได้ด้วยวิธีการหลายอย่าง เช่น ด้วยการบอกกล่าว ด้วยให้การศึกษาหลักวิชาทั่วไป ด้วยการแสดงต้นแบบของความสำเร็จ(Best Practice) ด้วยการปล่อยให้รับผิดชอบงานใดงานหนึ่งให้ชัดเจน

ตามหลักพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นแห่งแรงบันดาลใจในการทำความดีมี ๒ อย่าง คือ

๑) พรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น

๒) โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำไว้ในใจโดยแยบคาย

ทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นทางแห่งปัญญาและความดีงามทั้งปวง คำว่า “พรโตโฆสะ” มีนัยถึงการกระตุ้นชักจูงจากภายนอกให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำความดีเป็นการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนหาความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าจากผู้อื่น ผู้เป็นกัลยาณมิตร รวมถึงการได้เห็นต้นแบบแห่งความดีงาม จากพรโตโฆสะนี้นำไปสู่โยนิโสมนสิการคือ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี รู้จักคิด คิดเป็น คิดดีงาม การมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา สืบสาวหาสาเหตุ แยกแยะสิ่งนั้นๆ ให้เห็นแจ้งตามความเป็นจริง “พรโตโฆสะ” นี้มีนัยกว้างมากครอบคลุมถึงสิ่งมีชีวิตคือคนดีหรือกัลยาณมิตรและสิ่งไม่มีชีวิตคือสภาพแวดล้อมที่ดีงาม ซึ่งก็ถือเป็นกัลยาณมิตรเช่นกัน ดังนั้น พรโตโฆสะที่ดีงามนำไปสู่โยนิโสมนสิการ (จึงนิยมเขียนว่า พรโตโฆสะ-กัลยาณมิตร) พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของทั้งพรโตโฆสะ-กัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่(กำลังขึ้น) ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต ฉันทใด ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของมรรคมงคล ๘ แก่ภิกษุ ฉันทนั้นความมีกัลยาณมิตรเท่ากับเป็นพรหมจรรย์(การดำเนินชีวิตดีงาม)ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่าผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวัง

สิ่งนี้ได้คือ บำเพ็ญมรรคมีองค์ ๘ และทำมรรคมีองค์ ๘ ให้ง่องามมากยิ่งขึ้น ... ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรายแห่งพระสัทธรรม...” มิตรดีหรือสิ่งแวดล้อมที่ดีย่อมเอื้ออำนวยให้เกิดความคิดดี(นั่นคือโยนิโสมนสิการ) มิตรดีเป็นทั้งแบบอย่างที่ดี เอื้ออำนวยให้เกิดความคิดดี และเป็นแรงบันดาลใจในการทำความคิดดี สิ่งแวดล้อมที่ดีย่อมเอื้ออำนวยให้เกิดความคิดและเป็นแรงบันดาลใจในการทำความคิดดี วิธีการสร้างแรงบันดาลใจจึงต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ใช่เพียงการอบรมสั่งสอน ไม่ใช่เพียงการให้เห็นแบบอย่างของความสำเร็จ ไม่ใช่เพียงการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี แต่ต้องอาศัยองค์ประกอบหลากหลายดังกล่าวแล้ว

พระโพธิสัตว์แม้จะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง แต่เป็นบุคคลพิเศษทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เพราะความที่มีศรัทธามั่นคงใน

๑) คุณค่าของความเป็นมนุษย์

๒) ศักยภาพของความเป็นมนุษย์ นั่นคือกรรมและผลของกรรม นั่นคือเชื่อในการกระทำและผลของการกระทำของมนุษย์ที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ทุกอย่าง ดังพุทธภาษิตว่า “สทฺธาย ตรติ โหมิ ข้ามห้วงน้ำได้ด้วยศรัทธา”

๓) เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ประการที่ ๑ ศรัทธาในคุณค่าของความเป็นมนุษย์

มนุษย์เกิดมาพร้อมกับคุณค่ามหาศาลอย่างน้อย ๓ อย่าง คือ

๑. โอกาสอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับโอกาส พระพุทธศาสนาบอกว่า การเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ได้มายากมาก จึงนับว่าเป็นความโชคดีมากที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะว่า มนุษย์แม้จะเป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่ง แต่ในความเป็นมนุษย์ก็มีลักษณะพิเศษที่สัตว์โลกประเภทอื่นไม่มีที่ถือว่าเป็นคุณค่าของมนุษย์ นั่นคือ

๑) มนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวเท่านั้นที่เกิดสำนึกมโนธรรมเร็วมาก เขาจะรู้หมดและรู้ตลอดเวลาว่า ตัวเขาเองขณะนี้ มีฐานะหลายอย่างในขณะเดียวกัน เช่น ฐานะเป็นพ่อ-แม่ เป็นลูก เป็นพี่-น้อง เป็นครูอาจารย์ เป็นศิษย์ เป็นสามี-ภรรยา เป็นเจ้านาย-ลูกน้อง และเมื่อรู้อย่างนี้แล้วก็ยังสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมตามสมควรแก่ฐานะของตน ตามกรอบของศีลธรรมที่สังคมนั้นๆ กำหนดขึ้นสำหรับมโนธรรมอย่างนี้หาได้ยากมากในสัตว์โลกประเภทอื่นๆ เราจะเห็นสัตว์บางชนิดเมื่อคลอດลูก ขณะที่ลูกเล็กอยู่ก็รักดูแลจนอมเลี้ยงดู แต่เมื่อลูกโตแล้ว บางทีก็กัดกันกินเป็นอาหาร

๒. ในความเป็นมนุษย์เท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาความสำนึกรู้จากระดับสัญญา(ความจำ) ขึ้นไปสู่ระดับปัญญา(รู้แจ้ง) และขึ้นไปสู่ระดับสูงสุดคือปัญญา(รู้ทั่ว) ในขณะที่สัตว์โลกประเภทอื่น เช่น สัตว์ดิรัจฉานก็พัฒนาได้เพียงสัญญา(รู้จำ) และแปลงไปสู่สัญชาตญาณ(รู้เพียงเอาตัวรอด) พวกเทวดาก็พัฒนาได้เพียงสัญญาและวิญญาณ

๓. ภพ-ภูมิมนุษย์ ถือเป็นดินแดนแห่งเดียวเท่านั้นที่อำนวยโอกาสให้ได้ทำความดีได้เต็มที่ ซึ่งการทำตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ มี ๓ ประการ คือ

๑) ทาน การให้

๒) ศีล การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย

๓) ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจ

ซึ่งสัตว์โลกประเภทอื่นหาโอกาสอย่างนี้ได้ยาก แม้แต่เทวดาประสงค์จะทำบุญ บางครั้งยังต้องแปลงตัวลงยังโลกมนุษย์ แยมมนุษย์ทำบุญ บางครั้งถึงกับถูกพระในพระพุทธศาสนาตำหนิเอาไว้ว่า “เป็นถึงเทวดาแล้ว มาแยมมนุษย์ทำบุญได้อย่างไร ?”

มีเรื่องเล่าว่า สมัยหนึ่ง พระมหากัสสปเถระเข้านิโรธสมาบัติครบ ๗ วัน เมื่อออกจากนิโรธสมาบัติแล้ว ประสงค์จะอนุเคราะห์ผู้ยากไร้โดยเปิดโอกาสให้เขาได้ ถวายทานเป็นคนแรก เพราะเหตุว่าผู้ถวายทานเป็นคนแรกแก่พระที่เพิ่งออกจาก นิโรธสมาบัติ ปรรณาสั่งใดก็จะได้สมปรรณาสั่ง พระเถระเล็งเห็นผู้ยากไร้คนหนึ่ง จึงเตรียมจะเดินทางไปหาเขา เพื่อให้เขาเกิดจิตศรัทธาแล้วถวายทาน ขณะนั้น เทวดา ตนหนึ่งทราบเรื่อง ตนเองก็ปรรณาสมาบัติเหมือนกัน จึงไปแย่งถวายทานแก่ พระเถระ พระเถระจึงตำหนิเอาว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม ควรเปิดโอกาสให้คนยากไร้ เขาได้รับทรัพย์สมบัติบ้าง เป็นเทวดาน่าจะสบายพอสมควรแล้ว เหตุที่เทวดา มาแย่งคนถวายทานพระ ก็เพราะในภพ-ภูมิเทวดานั้น ไม่มีโอกาสได้ทำบุญอย่างนี้

๔. ในความเป็นมนุษย์เท่านั้น จึงจะมีโอกาสพัฒนาตนให้ถึงจุดหมายสูงสุด ทางศาสนาได้ นั่นคือ สัตว์โลกที่ประสงค์จะพัฒนาตนเองไปจนถึงขั้นบรรลุเป็น พระอรหันต์ ไม่ว่าจะเป็นระดับสวากพุทธะ ระดับปัจเจกพุทธะ หรือระดับสัมมา-สัมพุทธะ คุณสมบัติเบื้องต้นข้อหนึ่งคือจะต้องเกิดมาเป็นมนุษย์ก่อน กล่าวคือ จุดเริ่มต้นอยู่ที่ความเป็นมนุษย์แล้วพัฒนาต่อไปเรื่อยๆจนกว่าจะบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือความเป็นพระอรหันต์

ประการที่ ๒ เชื้อมั่นในกรรมและผลของกรรม

คุณค่าของความเป็นมนุษย์อันเกิดจาก “กรรม” ของมนุษย์เองในสังคมไทย มีคำสุภาษิตว่า “ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน” ความหมายที่แท้จริงก็คือว่า คุณค่า ของมนุษย์อยู่ที่การทำความดีและความดีนั้นส่งผลดีให้ตนเองและสังคมประเทศชาติ มีพุทธภาษิตว่า “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต” นั้นหมายถึงว่า ทำกรรมดี หรือความดี ย่อมทำให้ชีวิตมีคุณค่า ทำกรรมชั่วหรือความดีย่อมทำให้ชีวิตไร้คุณค่า

ในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ จุดเริ่มต้นของการสร้างคุณค่า ขึ้นมาในชีวิตก็คือ “งาน(หรือจะเรียกว่า “กรรม” ก็ได้)” นั่นคือ ชีวิตต้องมีงาน(กรรม) ทำหรือชีวิตต้องทำงาน ปราชญ์บางคนจึงกล่าว “งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน” ศักดิ์ศรี

ความเป็นมนุษย์อยู่ที่การทำงาน พระมงคลเทพมุนี(หลวงพ่อด วัดปากน้ำ) กล่าวว่า “เกิดเป็นคนอย่าให้งานขาดมือ” นี่คือจุดเริ่มต้นของคุณค่าของมนุษย์

เมื่อมีงานแล้ว ต้องทำให้ดี นั่นคือทำให้สุจริต ทำให้ถูกวิธี ทำให้ประสบความสำเร็จ เมื่องานสำเร็จ ย่อมทำให้เกิดปิติ(ความอิ่มใจ) เมื่อใจเกิดปิติ กายย่อมสงบ เมื่อกายสงบ ย่อมเกิดความสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อจิตตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับงาน ย่อมทำให้งานสำเร็จ เมื่องานสำเร็จ ย่อมทำให้เกิดปิติ เมื่อใจเกิดปิติ กายย่อมสงบ เมื่อกายสงบ ย่อมเกิดความสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับงานอย่างต่อเนื่อง เป็นวัฏจักรวนเวียนอยู่อย่างนี้ ชีวิตก็มีคุณค่า เราเองก็รู้สึกว่าการมีชีวิตมีคุณค่า สังคมก็มองว่าเราเป็นคนมีคุณค่า อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงคุณค่าของมนุษย์ พระพุทธศาสนาจะเน้นคุณค่าด้านจิตใจหรือคุณค่าเชิงนามธรรมมากกว่ารูปธรรม มนุษย์ที่มีความรู้มาก แต่ความประพฤติไม่ดีก็เป็นคนไม่มีคุณค่า ฐานะสูงส่งร่ำรวยแต่จิตใจต่ำทรามก็ไม่มีคุณค่า

นอกจากนี้ มนุษย์ยังสามารถพัฒนาตัวเองเพื่อสร้างคุณค่ายิ่งขึ้นไปอย่างไม่รู้จบด้วยการพัฒนาจิตมนุษย์ที่ได้พัฒนาจิตของตนเองจนได้มานสมาบัติ และทำยที่สุดได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ภายในจิตใจก็บริสุทธิ์สะอาด ในขณะเดียวกันเขาก็เป็นคนมีพลัง มีความสามารถที่จะทำอะไรก็ได้ เพียงแค่ได้มานสมาบัติ ยังไม่หมดกิเลสก็สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ต่าง ๆ การพัฒนาจิตให้มีสมรรถภาพสูงสุดด้วยหลักกรรมฐานนี้ สัตว์โลกประเภทอื่นไม่สามารถทำได้ นี่คือนคุณค่าของมนุษย์

“กรรม” กับ “บารมี” มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ? “กรรม” เฉพาะในตอนนี้ขอกล่าวเฉพาะกรรมดี กรรมคือการกระทำของเราเอง ทางกายเรียกว่า กายกรรม ทางวาจาเรียกว่าวจีกรรม ทางใจเรียกว่ามโนกรรม ทำกรรมดีนานเข้ากลายเป็นบารมี คำว่า “บารมี” แปลง่ายๆ เติมหรือถึงฝั่ง กรรมดีที่ทำต่อเนื่องเป็นเวลานานจนสมบูรณ์ครบถ้วนพร้อมที่จะให้ผลดี นั่นคือบารมี “กรรม” กับ

“การให้ผลของกรรม” ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง^{๑๔} กล่าวเฉพาะกรรมดีที่ พระโพธิสัตว์กระทำที่จะส่งผลให้เป็น “บารมี” นั้นขึ้นอยู่กับ

- ๑) กุศลเจตนา ๒) ความต่อเนื่อง
- ๓) ระยะเวลาที่ยาวนานนับเป็นอสงไขย

ประการที่ ๓ เชื่อในความเป็นต้นแบบของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น หลักเบื้องต้นในการเสริมสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อละชั่วทำดี ตัวแบบแห่งความดีกับการนำพาสังคมไปสู่ความดีมีความสัมพันธ์กัน อย่างยิ่ง สุเมธดาบสเห็นพระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่สร้างงามด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ และอนุพยัญชนะ ๘๐ แวดล้อมด้วยพระอัครสาวกและเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม เกิดแรงบันดาลใจที่จะเป็นอย่างนั้น จึงตั้งจิตปรารถนาพุทธภูมิ ที่สำคัญคือ สุเมธดาบสคิดต่อไปว่า “พระที่ปึงกรพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ แต่ทำความดีคือบำเพ็ญทสบารมี อย่างสมบูรณ์ต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ทำให้มีความพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาทั่วไป” แล้วกลับมาดูตัวเองว่าจะสามารถทำได้อย่างนั้นบ้าง

คนทำงานเพื่อชาวโลกในสังคมปัจจุบัน ต้องตระหนักรู้ว่า “โลกทัศน์แบบ พระโพธิสัตว์เท่านั้นที่จะให้เราทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ” พระโพธิสัตว์มีโลกทัศน์ ๓ อย่างนี้ ซึ่งคนที่นับถือศาสนาอื่นซึ่งมีหลักแห่งความดีแตกต่างจากรูปแบบ ที่ให้โลกทัศน์ในทำนองเดียวกันนี้ จึงจะสามารถทำงานเพื่อผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๑๔} “องค์ประกอบ” ในที่นี้มี ๒ อย่าง คือ องค์ประกอบที่ช่วยเสริมส่งให้กรรมดีปรากฏผลและในขณะเดียวกันก็ไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วให้ผล เรียกว่า สมบัติ มี ๔ อย่าง คือ ๑) คติสมบัติ สถานที่ที่เหมาะสม ๒) อุปีติสมบัติ ร่างกายดี มีสุขภาพสมบูรณ์ ๓) กาลสมบัติ ยุคสมัยดีหรือเหมาะสมกับกาลสมัย ๔) บิโยคสมบัติ ทำถูกหลักเกณฑ์ครบถ้วน ส่วนองค์ประกอบตรงกันข้าม ซึ่งไม่ช่วยเสริมส่งให้กรรมดีปรากฏผล แต่กลับเปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล เรียกว่า วิบัติ มี ๔ อย่าง คือ ๑) คติวิบัติ สถานที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม ๒) อุปีติวิบัติ ร่างกายไม่ดี ไม่สมบูรณ์ ๓) กาลวิบัติ ยุคสมัยไม่ดีหรือไม่เหมาะสมกับกาลสมัย ๔) บิโยควิบัติ ทำไม่ถูกหลักเกณฑ์ไม่ครบถ้วน; ดูคำอธิบาย ใน พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๐-๑๙๓.

๖. คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์กับการสร้างแรงบันดาลใจ

ด้วยความที่มีศรัทธามั่นคงดังกล่าวแล้ว พระโพธิสัตว์จึงมีความมุ่งมั่นไม่หวั่นไหว อุทิศ เสียสละ พุ้มเท ไม่ท้อถอยแม้แต่วินาทีเดียวในการดำเนินชีวิตเพื่อสัตว์โลก และการบำเพ็ญทสปรามีล้วนเป็นไปด้วยกุศลเจตนาต่อเป้าหมายสูงสุดคือ ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความสมบูรณ์สูงสุด ผลจากการทำดีด้วยกุศลเจตนาสูงสุด ด้วยความต่อเนื่อง และด้วยระยะเวลา ๔ อสงไขยแสนกัลป์เป็นอย่างน้อยนั้น ทำให้พระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นมนุษย์คนหนึ่งได้รับความสมบูรณ์สูงสุดด้านร่างกายและจิตใจ กายของพระโพธิสัตว์ประกอบด้วยลักษณะของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ เรียกว่า มหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ คือ

๑. สุปติภูจิตบาท	มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน
๒. เหมฐาบาทจักกษัต	ลายพื้นพระบาทเป็นจักร
๓. อายตปัญหิ	มีสันพระบาทยาว
๔. ทิฆอังคฺลิ	มีนิ้วยาวเรียว
๕. มุทุทนหัตถบาท	ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
๖. ชาลหัตถบาท	ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายดุจตาข่าย
๗. อุสสังขบาท	มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ
	กระดุกข้อพระบาทตั้งลอยอยู่หลังพระบาท
	กลับกลอกได้คล่องเมื่อทรงดำเนินผิดกว่า
	สามัญชน
๘. เอณิขังคะ	พระขงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย
๙. ฐิตก-ชันณุกปรามาส	เมื่อยืนตรง พระหัตถ์ทั้งสองลูบจับถึง
	พระขานู(เข่า)ได้
๑๐. โกโสหิตวัตถคฺยุหะ	พระคฺยุหะเร้นอยู่ในฝัก
๑๑. สุวณฺณวณฺณะ	มีฉวีวรรณดุจสีทอง

๑๒. สุขุมฉวี พระฉวีละเอียดย ธูลีละอองไม่ติดพระกาย
๑๓. เอเกกโลมะ มีเส้นพระโลมาเฉพาะขมละเส้นๆ
๑๔. อุทธัคคโลมะ เส้นพระโลมาดำสนิทเวียนเป็นทักษิณาวฏ
มีปลายงอนขึ้นข้างบน
๑๕. พรหมชุกัตตะ พระกายตั้งตรงดุจท้าวมหาพรหม
๑๖. สัตตัสสทะ มีพระมั่งสะอุมเต็มในที่ ๗ แห่งคือ
๑) หลังพระหัตถ์ทั้ง ๒ ๒) หลังพระบาททั้ง ๒
๓) พระอังสาทั้ง ๒ ๔) ลำพระศอก
๑๗. สีหบุพพัฑฒกาย มีส่วนพระสรีรกายบริบูรณ์ดุจกิ่งท่อนหน้าแห่ง
พญาราชสีห์
๑๘. ปัตันตรังสะ พระปฤษฎางค์ราบเต็มเสมอกัน
๑๙. นิโครธปริมณฑล ส่วนพระกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่ง
ต้นไทร
๒๐. สมวัฏฏขันธะ มีลำพระศอกกลมงามเสมอตลอด
๒๑. รสัคคสัคคี มีเส้นประสาทสำหรับบริบรสพระกระยาหาร
อันดี
๒๒. สีหหนุ มีพระหนุดุจคางแห่งราชสีห์
๒๓. จัตตาฬีสทันทะ มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ (ข้างละ ๒๐ ซี่)
๒๔. สมทันทะ พระทนต์เรียบเสมอกัน
๒๕. อวิวรันทะ พระทนต์เรียบสนิทมิได้ห่าง
๒๖. สุสูกทาทฐะ เขี้ยวพระทนต์ทั้ง ๔ ขาวงามบริสุทธิ
๒๗. ปหุตชีวหะ พระชีวหาอ่อนและยาว
๒๘. พรหมสรกรวิกภาณี พระสุรเสียงดุจท้าวมหาพรหม ตรัสมีสำเนียง
ดุจนกการเวก

๑. นิวพระหัตถ์และนิวพระบาทเหลืองงาม
๒. นิวพระหัตถ์และนิวพระบาทเรียวออกไปโดยลำดับแต่ต้นจรดปลาย
๓. นิวพระหัตถ์และนิวพระบาทกลมดูนายช่างกลึงมาเป็นอย่างดี
๔. พระนขา(เล็บ)ทั้ง ๒๐ มีสีแดง
๕. พระนขาทั้ง ๒๐ นั้นงอนงามซ้อนขึ้นข้างบน
๖. พระนขาเหล่านั้นมีผิวเกลี้ยงกลมสนิทได้เป็นริ้วรอย
๗. ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาทซ่อนอยู่ในพระมังสะมิได้นูนออกมาข้างนอก
๘. พระบาททั้ง ๒ เสมอกันมิได้ย่อมใหญ่กว่ากัน
๙. พระดำเนินงามดูอาการเดินของพญาช้าง
๑๐. พระดำเนินงามดูสีหราช
๑๑. พระดำเนินงามดูดำเนินแห่งหงส์
๑๒. พระดำเนินงามดูอาการดำเนินของโคอุสุภราช
๑๓. ขณะเมื่อยืนจะดำเนินนั้น ยกพระบาทเบื้องขวาออกไปก่อน
พระกายเอียงไปเบื้องขวาก่อน

๑๔. พระชานุมณฑล(บริเวณเข่า)เกลี้ยกล่อมงามบริบูรณ์

ไม่ปรากฏกระดูกสะบ้าออกมาภายนอก

๑๕. มีบุรุษพญูชนะบริบูรณ์ ไม่มีกิริยามารยาทคล้ายสตรี

๑๖. พระนาถี(เสด็จ)กล่อมงาม ไม่ปรากฏข้อบกพร่องในจุดใดจุดหนึ่ง

๑๗. พระอุทร(ท้อง)มีสัณฐานเล็ก

๑๘. ภายในพระอุทรมีรอยเวียนทักษิณาวฏ(เวียนขวา)

๑๙. ลำพระเพลา(ขาหน้าตัก)ทั้ง ๒ กล่อมงามดุจล่ำสุวรรณหักทลี

(ต้นกล้วยทอง)

๒๐. ลำพระกร(มือ)ทั้ง ๒ งามดุจวงแห่องราวันเทพยหัตถี

(ช้างเอราวัณพาหนะของพระอินทร์)

๒๑. พระองค์พวยพ(อวัยวะ)ใหญ่น้อยสมส่วนงามพร้อมไม่มีข้อตำหนิ

๒๒. พระมังสะท้าวพระสรีระที่ควรหนักก็หนา ที่ควรบางก็บาง

๒๓. พระมังสะมิได้หดหู่ในใดที่หนึ่ง

๒๔. พระสรีระไม่ปรากฏว่ามีต่อม ฝ่ ปาน มูลแมลง

๒๕. พระกายงามสมกันโดยลำดับทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง

๒๖. พระกายงามบริสุทธิ์ทั้งสิ้นปราศจากมลทินทั้งปวง

๒๗. ทรงพระกำลังมากเท่ากับช้างประมาณ ๑๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ เชือก

(หมื่นล้านเชือก) หรือเท่ากับบุรุษ(ผู้ชาย)ประมาณ

๑,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ คน(ล้านล้านคน)

๒๘. พระนาสิกสูง(จมูกโด่ง)

๒๙. พระนาสิกมีสัณฐานงามแฉล้ม(รูปทรงงดงาม)

๓๐. พระโอษฐ์ข้างบนข้างล่าง(ริมฝีปากบนและล่าง)เสมอกัน สีแดงดงามดุจ

ผลตำลึงสุก

๓๑. พระทนต์บริสุทธิ์ปราศจากมูลมลทิน

๓๒. พระทนต์ขาวดุจดั่งสีสังข์
๓๓. พระทนต์เกลี้ยงสนิทไม่มีริ้วรอย
๓๔. พระอินทรีย์ทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายบริสุทธิหมดจด
๓๕. พระเขี้ยวทั้ง ๔ (พระเขี้ยวแก้ว)กลมบริบูรณ์
๓๖. ดวงพระพักตร์มีสีฐาน(รูปทรง)ยาวสวย
๓๗. พระปราง(แก้ม)ทั้ง ๒ ดูเปล่งงามเสมอกัน
๓๘. ลายพระหัตถ์มีรอยลึก
๓๙. ลายพระหัตถ์มีรอยยาว
๔๐. ลายพระหัตถ์รอยตรงไม่คดเคี้ยว
๔๑. ลายพระหัตถ์เป็นรอยแดงสุกสว่าง
๔๒. พระกายมีรัศมีแผ่ออกเป็นวงกลมโดยรอบ
๔๓. กระพุ้งพระปราง(กระพุ้งแก้ม)ทั้ง ๒ เกร่งครัดบริบูรณ์
๔๔. กระบอกพระเนตรกว้างและยาวงามพอสมกัน
๔๕. ดวงพระเนตรประกอบด้วยประสาททั้ง ๕ มีขาวเป็นอาทิพ้องใสบริสุทธิ
๔๖. ปलयเส้นพระโลมาไม่งอไม่คด
๔๗. พระชีวหามีสีฐาน(รูปทรง)งดงาม
๔๘. พระชีวหาอ่อนนุ่ม ไม่หยาบกระด้าง
๔๙. พระกรรณทั้ง ๒ มีสีฐานยาวดุจกลีบบัว
๕๐. ช่องพระกรรณมีสีฐานกลมงดงาม
๕๑. พระเส้น(เส้นเอ็น)เป็นระเบียบสละสลวยไม่มีที่หดรัดเป็นขดเป็นปม
๕๒. แฉกพระเส้นซ่อนอยู่ในพระมั่งสะทั้งหมด ไม่ปรากฏนูนออกมาให้เห็น
๕๓. พระเศียรมีสีฐานงามเหมือนฉัตรแก้ว
๕๔. พระนลาฏ(หน้าผาก)มีปริมณฑลกว้างยาวพอสมกัน
๕๕. พระนลาฏมีสีฐานงดงาม

๕๖. พระโขนง(คิ้ว)มีสีฐานางดงามดุจคันศรโก่ง
๕๗. เส้นพระโลมาที่พระโขนงละเอียด
๕๘. เส้นพระโลมาที่พระโขนงล้มราบไปโดยลำดับ
๕๙. พระโขนงใหญ่
๖๐. พระโขนงยาวสุดทางพระเนตร
๖๑. ผิวพระมิ่งละเอียดทั่วทั้งพระกาย
๖๒. พระสรีรกายรุ่งเรืองไปด้วยสิริ
๖๓. พระสรีรกายไม้มัวหอมองผ่องใสอยู่เป็นนิตย์
๖๔. พระสรีรกายสดชื่นดุจดังดอกบัว
๖๕. พระสรีรกายมีสัมผัสอ่อนนุ่มทั่วทั้งพระกาย ไม่หยาบกระด้าง
๖๖. กลิ่นพระกายหอมฟุ้งดุจกลิ่นดอกกฤษณา
๖๗. เส้นพระโลมาเสมอเท่ากันทั้งหมด
๖๘. เส้นพระโลมาทั้งหมดละเอียด
๖๙. ลมอัสสาสะ-ปัสสาสะลมหายพระทัยเข้าออกเดินละเอียด
๗๐. พระโอษฐ์มีสีฐานางดงามดุจแยม
๗๑. กลิ่นพระโอษฐ์หอมดุจกลิ่นดอกบัว
๗๒. พระเกศาดำเป็นเงาวับ
๗๓. พระเกศามีกลิ่นหอมฟุ้งจรดลบ
๗๔. พระเกศามีกลิ่นหอมดุจกลิ่นดอกบัว
๗๕. พระเกศาทุกเส้นมีสีฐานากลมสลาย
๗๖. พระเกศาดำสนิท
๗๗. เส้นพระเกสละเอียด
๗๘. เส้นพระเกสาไม่ยุ่งเหยิง
๗๙. เส้นพระเกสาเวียนเป็นทักษิณาวฏ์ทุกเส้น

๘๐. วิจิตรไปด้วยระเบียบพระเกตุมาลา คือ ถ้องแถมแห่งพระรัศมี

อันโชตนาการขึ้นเบื้องบนพระอุตมังกสิโรตม์

คุณสมบัติทางร่างกาย มีความสำคัญต่อการสร้างแรงบันดาลใจอย่างไร ? ในทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบภายนอกที่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความดีคือ “ปรโตโฆสะ เสียงจากผู้อื่น” จากปรโตโฆสะทำให้เกิดศรัทธา (ความเชื่อ) และปสาทะ (ความเลื่อมใส) และเมื่อฟัง ศึกษา ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดองค์ประกอบภายในซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความดีต่อมาก็คือ “โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย” ซึ่งศรัทธา ปสาทะ และโยนิโสมนสิการก็คือคำรวมของคำว่า “แรงบันดาลใจ” นั่นเอง

“ปรโตโฆสะ” แปลว่า เสียงจากผู้อื่นก็จริง แต่มีนัยครอบคลุมสภาพแวดล้อมอื่นๆ เช่น รูป กลิ่น รส สิ่งสัมผัสที่รับรู้ผ่านทางตา จมูก ลิ้น กายด้วย เช่น รูปร่าง สีสันฐาน ภูมิประเทศ สิ่งประดิษฐ์อันเป็นศิลปกรรม ประติมากรรม หรือจิตรกรรม สื่อต่างๆ ที่รับรู้เหล่านี้ มีอิทธิพลต่อบุคคลมากโดยเฉพาะผู้มีราคะจริต(พื้นเพของจิต, อุปนิสัย, พื้นนิสัยหนักไปทางรักสวयรักงาม)และสัทธาจริต(พื้นเพของจิต, อุปนิสัย, พื้นนิสัยหนักไปทางซาบซึ้ง ชื่นชม น้อมใจเลื่อมใสโดยง่าย) มหาบุรุษลักษณะ ๓๒ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ดังแสดงมาแล้วย่อมมีส่วนอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดศรัทธาและปสาทะ ท้ายที่สุดนำไปสู่โยนิโสมนสิการ

คุณสมบัติด้านร่างกายนี้สำคัญยิ่งในด้านอาณาจักรเช่นกัน บุคคลที่เหมาะสมจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้น นอกจากจะมีคุณธรรมจริยธรรมคือรักษาศีลบริสุทธี บริบูรณ์ เป็นธรรมราชา ปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรมแล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติด้านร่างกายคือ ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒

ด้านจิตใจนั้น พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยสมรรถนะทางจิต ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ วิชชาวุจฺจังสัจธรรมของชีวิตว่า ชีวิตอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เห็นชัดว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ครั้นแล้วก็ต้องดับไป ล้วนเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปทั้งหมด สิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วนจะต้องสลายไปทั้งหมด

“ไม่มีความปลอดภัยยั่งยืนใดๆ ทั้งสิ้น เป็นโทษเป็นสิ่งที่มีความบกพร่อง จะต้องระคนอยู่ด้วยทุกข์” เพราะรู้แจ้งสัจธรรมของชีวิตอย่างนี้ จึงเกิดความเบื่อหน่ายไม่ยึดติด ไม่เพิลิตเพลิน ปรารถนาที่จะให้พ้นไปและหาอุบายหรือวิธีการที่จะปลดปล่อยออกไป และเมื่อพิจารณาเห็นสภาวะของสังขารตามความเป็นจริงอย่างนี้ ก็เข้าใจชัดว่า มีความเป็นอยู่เป็นไปของมันเป็นอนัตตา เป็นธรรมดา จึงวางใจเป็นกลางได้ ไม่นิยมดียินร้ายในสังขารทั้งหลาย แต่นั่นมองเห็นนิพพานเป็นสันติบท(บทสงบ) ญาณจึงแล่นมุ่งไปยังนิพพาน เลิกละความเกี่ยวเกาะกับสังขารเสียได้

ส่วนที่ ๒ วิมุตติปล่อยวางไม่ยึดติด พระโพธิสัตว์มีท่าทีต่อโลกและชีวิต ประกอบด้วยวิมุตติคือหลุดพ้น ซึ่งในที่นี้ได้หมายถึงมรรค ผล นิพพาน แต่หมายเอาเพียงหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสของชาวบ้าน เช่น โภคะ โทสะ โมหะ จิตหลุดพ้นจากราคะด้วยกำลังแห่งสมาธิ(สมถะ) หหมดความยึดมั่นถือมั่น เกิดจากปัญญาพิจารณาเห็นนามรูปโดยความเป็นอนัตตา คือ หลุดพ้นด้วยเห็นอนัตตาแล้วถอนความยึดมั่นเสียได้(อาศัยอนัตตานุปัสสนา ถอนอัตตาภินิเวส)เกิดจากปัญญาพิจารณาเห็นนามรูปโดยความเป็นอนิจจัง คือ หลุดพ้นด้วยเห็นอนิจจตาแล้วถอนนิमितเสียได้(อาศัยอนิจจานุปัสสนา ถอนวิปลาสนิमित)เกิดจากปัญญาพิจารณาเห็นนามรูปโดยความเป็นทุกข์ คือ หลุดพ้นด้วยเห็นทุกข์ตาแล้วถอนความปรารถนาเสียได้(อาศัยทุกขานุปัสสนา ถอนตัณหาปณิธิ)

ส่วนที่ ๓ วิสุทธิ ความบริสุทธิ์ พระโพธิสัตว์มีศีลวิสุทธิ คือความบริสุทธิ์แห่งศีล ประพตติ ๔ ด้าน คือ ถือปฏิบัติเคร่งครัดตามศีล ๕ ศีล ๘ หรือศีล ๑๐ จัดระเบียบตัวเองให้เรียบร้อยด้านกาย วาจา และใจ มีอาชีวะสุจริตและยุติธรรม จัดระเบียบใช้สอยทรัพย์สินเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างถูกต้องเหมาะสม นี่เป็นความบริสุทธิ์ด้านศีล พระโพธิสัตว์มีจิตตวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งจิต ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติสมถกรรมฐาน จิตมีสมาธิมีคุณภาพและสมรรถภาพสูง พระโพธิสัตว์มีทัญญูวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งทัญญู มีความรู้ความเข้าใจมองเห็นโลกตามความเป็นจริง

ส่วนที่ ๔ ฤทธานุภาพ เพราะพระโพธิสัตว์มีสมาธิจิตขั้นสูงในระดับโลกียะ ทำให้สามารถแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้บุคคลผู้ได้คุณวิเศษนี้แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ

- ๑) คนเดียวแสดงเป็นหลายคนได้ ๒) หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้
- ๓) ปราบภูตตัวก็ได้หรือหายตัวไปก็ได้ ๔) เดินทะลุผากำแพงหรือภูเขาไปก็ได้
- ๕) ผุดหรือดำลงไปใ้แผ่นดินก็ได้ ๖) เดินไปบนน้ำได้
- ๗) นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศได้ ๘) ลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ได้
- ๙) ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

พระโพธิสัตว์มีฤทธิ์สามารถได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ

- ๑) เสียงทิพย์-เสียงเทวดา
- ๒) เสียงมนุษย์ที่อยู่ไกลและใกล้ได้

สามารถกำหนดใจผู้อื่นได้ บุคคลผู้ได้ญาณนี้สามารถกำหนดรู้วาระจิต (ความคิด) ของสัตว์และคนอื่นได้ คือ จิต(ของสัตว์หรือคนอื่น)มีราคะก็รู้ว่ามีราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิต(ของสัตว์หรือคนอื่น)มีโทสะก็รู้ว่ามีโทสะ หรือปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิต(ของสัตว์หรือคนอื่น)มีโมหะก็รู้ว่า มีโมหะ หรือปราศจากโมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะเป็นต้น ระลึกชาติได้บุคคลผู้ได้ ญาณนี้สามารถระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ระลึกได้ ๑ ชาติถึง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติ ก็มี ระลึกได้หลายภพก็มี โดยระลึกว่า “ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตี(เคลื่อน-ตาย)จากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตีจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้” มีตาทิพย์ สามารถมองเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุตี(เคลื่อน-ตาย)และอุบัติ(เกิด) ทั้งสัตว์ชั้นต่ำและ ชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี สามารถรู้ชัดว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบ กายทุจริต วิจิทุจริต และมโนทุจริต ตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนหมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วิจีสุจริต และมโนสุจริตตายแล้วจะไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์”

นี่คือคุณสมบัติทางจิตของพระโพธิสัตว์ ทำให้มีความพร้อมที่จะทำงานอะไรที่หนักก็ได้เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขของชาวโลก พระโพธิสัตว์จึงทำงานด้วยความมุ่งมั่นไม่ท้อถอยและทำงานสำเร็จทุกอย่าง เมื่อทำงานไป “งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข”

คุณสมบัติด้านร่างกายและจิตใจที่มีลักษณะพิเศษดังกล่าวแล้วนั้น เกิดขึ้นจากการทำความดีด้วยตัวเองของพระโพธิสัตว์ ไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอก ไม่ได้เกิดจากความช่วยเหลือของใครๆ ไม่ได้เกิดจากการอ้อนวอนร้องขอจากใคร และที่สำคัญ ไม่ได้เกิดจากการดลบันดาลประทานพรของผู้มีอำนาจ พระโพธิสัตว์เป็นมนุษย์เหมือนคนทั่วไป สามารถสร้างตัวเองให้มีความพร้อมด้วยการทำความดีด้วยตัวเอง คนทั้งหลายก็มีสิทธิ์ทำได้เช่นกัน ถ้ามว่า “ปัญหาคืออะไร ? เพราะเหตุไรจึงไม่สามารถทำได้เหมือนพระโพธิสัตว์ ? ” แรงบันดาลใจในการละชั่วทำดีอยู่บนหลักการที่ว่า “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พระโพธิสัตว์ทำหน้าที่สอนคน(รวมทั้งสัตว์โลกอื่นๆ) ตลอดเวลา ๕๔๗ ชาติ นี่คือการสอนให้รู้ ในขณะที่เดียวกันก็บำเพ็ญทสภารมิในวิถีชีวิต นี่คือการทำให้ดู ที่สำคัญคือมีคุณสมบัติด้านกายภาพสมบูรณ์ ดั่งาม เเด่นสง่า มหาบุรุษลักษณะ ๓๒ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ดังกล่าวแล้ว เป็นทสสนานุตตริยะแก่ผู้พบเห็น และผู้ได้รับฟัง มีคุณสมบัติด้านจิตภาพที่สะอาด สว่าง สงบ เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม เป็นทสสนานุตตริยะและสวานนุตตริยะแก่ผู้พบเห็นและผู้ได้รับฟัง นี่คือการทำให้เห็น ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะละชั่วทำดีตลอดเวลา

ที่มา : Apinya.com